

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ สนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน

โดย นายอภิสิทธิ์ ลัมยศ

31 ธันวาคม 2553

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ สนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน

โดย นายอภิสิทธิ์ ลัมยศ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
บทที่ 1	
โครงการ “สนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน”	1
- หลักการและเหตุผล	1
- คำถามวิจัย	1
- วัตถุประสงค์	1
- พื้นที่ดำเนินการ	2
- กลุ่มเป้าหมาย	2
- การดำเนินงาน	2
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
บทที่ 2	
กระบวนการดำเนินงาน	4
- การสร้างความเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	4
- การทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่และชุมชน	5
- ลงพื้นที่เพื่อค้นหาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ	6
- การศึกษาบริบทชุมชนและวิเคราะห์พื้นที่เพื่อพัฒนาเป็น โจทย์วิจัย	8
- ลงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น	12
- อบรมพัฒนาศักยภาพการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	13
- สรุปบทเรียนการทำงานระหว่างทางและสิ้นสุดโครงการ	12
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรม	19
บทที่ 3	
ผลการดำเนินกิจกรรม	36
- แนวคิดการดำเนินงาน โครงการ เดิม น้ำ เดิมชีวิต	36
- ชุดความรู้ในการทำงานเชิงกระบวนการ	37
- ชุดความรู้พื้นที่ทั่วไป	41
- ชุดความรู้งานชลประทานเพื่อท้องถิ่น	64
- เงื่อนไขปัจจัยของพื้นที่ ที่ทำให้เกิดเป็น โครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่น	67
- แนวทางการขยายผลการบริหารจัดการน้ำระดับลุ่มน้ำแม่จรมในอนาคค	68

บทที่ 4 สรุป อภิปรายผล วิเคราะห์และข้อเสนอแนะ
ภาคผนวก

70

90

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการ สนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน ระยะที่ 1 ได้ดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์ คือ เพื่อสนับสนุนให้นักประสานงานชุมชนชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชป.) และเจ้าหน้าที่ชลประทานในพื้นที่จังหวัดน่าน เกิดการเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพัฒนาเงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนาโครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน จำนวน 1 แห่ง รวมถึงสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องรูปแบบการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน และองค์ความรู้ในการทำงานร่วมกับหน่วยงานกรมชลประทานและสำนักงาน กปร.

ในการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น ได้กำหนดกระบวนการดำเนินงานไว้หลายรูปแบบทั้งในด้าน การสร้างความเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสำหรับเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน นักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น หรือ ปส.ชป. ด้านการสร้างความสัมพันธ์ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่และกลุ่มชาวบ้าน ด้านการพัฒนาศักยภาพ รวมถึงการด้านการศึกษาริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหาเพื่อพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย นอกจากนั้นยังได้ออกแบบการทำงานในพื้นที่จริงร่วมกับชาวบ้าน การสรุปบทเรียน

ผลของการดำเนินงานของโครงการ สามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่ ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดการดำเนินงานของโครงการเติมน้ำเต็มชีวิต ชูความรู้ในการทำงานเชิงกระบวนการ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และชูความรู้พื้นที่ทั่วไป สภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงชูความรู้งานชลประทานเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งความเฉพาะ ความเหมือนและแตกต่างจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละประเด็น รวมถึงเงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้เกิดโครงการวิจัยในพื้นที่

ผลของการศึกษาพบว่า ก่อนที่จะมีโครงการ ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานและกลุ่มชาวบ้าน ต่างไม่ได้คาดหวังกับโครงการนี้มากนัก เนื่องจากมีความคุ้นชินกับการดำเนินงานของโครงการอื่น ๆ ที่เคยเข้ามาในชุมชนและไม่ค่อยมีความต่อเนื่องของการดำเนินงาน หากแต่เมื่อได้มีการดำเนินงานร่วมกันจนเสร็จสิ้นโครงการ ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่และชาวบ้าน ต่างมีทัศนคติที่เปลี่ยนไป โดยมองว่า โครงการดังกล่าวได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น เช่น การได้รับความสัมพันธ์ที่ดีจากทั้งสองฝ่าย ชุมชนมีความเข้าใจในการบริหารจัดการน้ำมากขึ้น เจ้าหน้าที่ได้ลงพื้นที่เพื่อทำงานร่วมกับชุมชนดีขึ้น และยอมรับฟังปัญหาของชุมชน และเจ้าหน้าที่ได้ข้อมูลจากชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยผ่านการเชื่อมประสานจากพี่เลี้ยงฯ และ ปส.ชป. ขณะที่ชาวบ้านก็มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งต่างจากอดีตที่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นเพียงผู้รองรับการพัฒนาเท่านั้น

ผลการดำเนินงานของโครงการ ยังได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น เช่น ชุมชนได้ร่วมกันรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีขึ้นมาใหม่ หลังจากที่เคยเลิกละการปฏิบัติมาหลายสิบปี เช่น การเลี้ยงผีฝาย การสืบชะตาแม่น้ำ สมาชิกให้ความร่วมมือดีขึ้น อาคารชลประทานและระบบเหมืองฝายได้รับการปรับปรุงแก้ไข ชุมชนสำนึกถึงความเป็นเจ้าของและเป็นสมบัติร่วมของชุมชน ทำให้ปริมาณน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหายอดชุมชนได้ จนในปัจจุบันมีการขยายพื้นที่การเกษตรเพิ่มขึ้น

ในภาคสังคม ผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มเยาวชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัย ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และถ่ายทอดความรู้ในด้านต่าง ๆ ทำให้กลุ่มเยาวชนได้เห็นคุณค่าของความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำเอาองค์ความรู้ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้กับความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว นอกจากนี้ กลุ่มชาวบ้านยังได้มีการขยายเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการน้ำไปสู่กลุ่มอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในลุ่มน้ำเดียวกัน เพื่อที่จะได้ปรึกษาหารือเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา ทั้งในด้านการบริหารจัดการน้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของกลุ่มน้ำเดียวกัน

ผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จึงถือได้ว่าได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่และกลุ่มชาวบ้าน ให้หันหน้าเข้ามาร่วมมือกันในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการน้ำเพิ่มมากขึ้น รวมถึงยังเป็นส่วนสำคัญที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการน้ำและในด้านอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่จรม ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการลดปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความห่วงใยต่อเรื่องการบริหารจัดการน้ำ จะเห็นได้จาก ทรงมีพระราชทานพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2532 ความว่า “ต้องการให้โครงการชลประทานที่สร้างเสร็จแล้วมีการจัดการเรื่องการใช้น้ำอย่างถูกวิธีและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันดำเนินการ” และพระราชทานดำรัสถึงโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยหวด จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2551 ความว่า “เป็นอ่างเก็บน้ำที่ใหญ่มาก มีน้ำมาก แต่ไม่มีคนใช้น้ำมากเท่าที่ควร” จากพระราชดำรัสดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน ก.ป.ร.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และกรมชลประทาน ได้ร่วมกันจัดทำโครงการ “เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นาร่อง 84 แห่ง” ขึ้น โดยคัดเลือกโครงการจาก 9 จังหวัด ได้แก่ น่าน สกลนคร มุกดาหาร กาฬสินธุ์ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช และนราธิวาส โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ รูปแบบ และสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากการปฏิบัติตลอดจนสร้างเครือข่ายระหว่างภาคประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ในการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการและยั่งยืน โดยได้มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกัน ระหว่างทั้ง 3 หน่วยงานไปเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2552

ภายใต้ความร่วมมือดังกล่าว สกว.โดยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีบทบาทเป็นหน่วยสนับสนุนด้านวิชาการ โดยมีหน้าที่ในการสนับสนุนให้นักประสานงานชุมชน ชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชล.) และเจ้าหน้าที่จังหวัดนาร่อง นำ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินโครงการร่วมกับชุมชนในพื้นที่นาร่อง เพื่อพัฒนาให้เกิดพื้นที่รูปธรรมของชลประทานเพื่อท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินการจะอาศัยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น(Node) และพี่เลี้ยงในพื้นที่จังหวัดนาร่อง เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงาน โดยจังหวัดน่าน ทาง สกว.จะมีพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน เพื่อค้นหารูปแบบในการสนับสนุนให้เกิดงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น และขับเคลื่อนโครงการความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

คำถามวิจัย

รูปแบบการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดนาร่องควรเป็นอย่างไร และจะพัฒนารูปแบบการสนับสนุนดังกล่าวได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสนับสนุนให้นักประสานงานชุมชนชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชล.) และเจ้าหน้าที่ชลประทานในพื้นที่จังหวัดน่าน เกิดการเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. เพื่อพัฒนาเงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนาโครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน จำนวน 1 แห่ง
3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องรูปแบบการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน และองค์ความรู้ในการทำงานร่วมกับหน่วยงานกรมชลประทานและสำนักงาน กปร.

พื้นที่ดำเนินการ

อ่างเก็บน้ำในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในจังหวัดน่าน 1 แห่ง (ฝ่ายหมอเมือง อ.แม่จริม จ.น่าน)

กลุ่มเป้าหมาย

1. นักประสานงานชุมชนชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชล.) และเจ้าหน้าที่ชลประทานในพื้นที่จังหวัดน่าน
2. ชุมชนในพื้นที่อ่างเก็บน้ำที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติการชลประทานเพื่อท้องถิ่น

การดำเนินงาน

1. จัดประชุมเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกับโครงการชลประทานจังหวัดน่าน
2. ลงพื้นที่เพื่อทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. ลงพื้นที่และจัดประชุมเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำที่ชุมชนต้องการพัฒนาโดยวิจัย
4. จัดประชุมทีมวิจัยชาวบ้านเพื่อยกร่างและปรับข้อเสนอโครงการงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์
5. ลงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน เดือนละ 2 ครั้ง
6. จัดอบรมพัฒนาศักยภาพการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมให้ทีมวิจัยชาวบ้านและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานจังหวัด 2 ครั้ง
7. ประชุมสรุปบทเรียนการทำงานระหว่างทาง และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานกับคณะทำงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น 2 ครั้ง
8. จัดทำรายงานความก้าวหน้าและผลการปฏิบัติงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักประสานงานชุมชนชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชล.) และเจ้าหน้าที่ชลประทานในพื้นที่จังหวัดน่าน เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจนสามารถนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำงาน

2. เกิดโครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นที่รูปแบบธรรมงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น 1 แห่ง
3. ได้ความรู้เกี่ยวกับการทำงานร่วมกับหน่วยงานกรมชลประทานและสำนักงาน กปร.
4. ได้องค์ความรู้รูปแบบการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน

บทที่ 2

กระบวนการดำเนินงาน

กระบวนการทำงานในโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง 3 หน่วยงาน คือ สำนักงาน กปร. กรมชลประทาน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในฐานะพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน ที่ได้เข้าไปมีบทบาทในการทำงานร่วมกัน จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องสร้างความเข้าใจในเรื่องของกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการดำเนินงานด้านชลประทาน ดังนั้นจึงได้วางแผนทางการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1.1 ระดับนักประสานงานชุมชนเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชป) และเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน ขั้นตอนและกระบวนการ

1. จัดเวทีทำความเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้ ปส.ชป.และเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน ได้เรียนรู้กระบวนการวิจัย ตั้งแต่แนวคิดที่มาของงานวิจัย รูปแบบการดำเนินงาน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การวิเคราะห์พื้นที่อย่างมีส่วนร่วม การทำแผนที่ การศึกษาบริบทชุมชน ปฏิทินทางการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม TIME LINE SOCAIL MAPPING เป็นต้น รวมถึงการฉายวิทัศน์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และชุมชนต่าง ๆ ที่ได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ขณะเดียวกันพี่เลี้ยงฯ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้งานด้านชลประทานเบื้องต้น เพื่อที่จะได้ทราบกระบวนการทำงานและวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและมีความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

2. เชิญนักประสานงานชุมชนเพื่อท้องถิ่น เข้าร่วมเวทีเครือข่ายชุมชนคนวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน เพื่อที่จะได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานวิจัยร่วมกัน

3. ผู้ประสานงานโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ ฯ ส่วนกลาง จัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ ปส.ชป.และเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน มีความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

4. ลงพื้นที่เรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไปพร้อมกับพี่เลี้ยงงานวิจัย ตั้งแต่ขั้นตอนกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย การวิเคราะห์พื้นที่เพื่อให้เห็นสถานการณ์ปัญหาและนำมาพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย

กลุ่มผู้เข้าร่วม

1. นักประสานงานชุมชนชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชล.) จ.น่าน
2. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน
3. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน

วิธีการ / เครื่องมือ

1. วิจัยทัศน์กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. การบรรยายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. เวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยกระบวนการทำงานร่วมกัน ภายใต้โครงการเติมน้ำ เติมชีวิต
4. สรุปรบทเรียนการจัดเวทีและแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน

1.2 ระดับชุมชน/ทีมวิจัยชาวบ้าน

ขั้นตอนและกระบวนการ

1. แนะนำแนวคิดที่มาของกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในด้านขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน เครื่องมือในการเก็บข้อมูล รวมถึงฉายวิทัศน์กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และชุมชนที่ใช้งานวิจัยมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน
2. เรียนรู้การใช้เครื่องมือ เช่น การฝึกทำแผนที่ ปฏิทินการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม แผนที่เวลา การศึกษาบริบทชุมชน และวิธีการเก็บข้อมูล
3. เติมเต็มความรู้กระบวนการวิจัย ผ่านเวทีเครือข่ายงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อให้เห็นกระบวนการทำงานของแต่ละพื้นที่และเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน

กลุ่มผู้เข้าร่วม

1. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน ปส.ชล.
2. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน
3. กลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอเมือง

2. การทำความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่และชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สรุปกระบวนการ

1. แนะนำตนเอง หน่วยงานที่สังกัด บทบาทหน้าที่และภารกิจ
2. ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน
3. ลงพื้นที่ร่วมกันเพื่อเรียนรู้บริบทชุมชน
4. สรุปรบทเรียนการทำงานร่วมกัน
5. การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในโอกาสต่าง ๆ
6. เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิต

ซึ่งหลังจากที่ได้พื้นที่แล้ว พี่เลี้ยงฯและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน นักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น (ปส.ชล.) ได้ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมประชุมกับกลุ่มผู้นำฝ่ายหมอเมือง เพื่อชี้แจงความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน จากนั้นได้แนะนำตัวเองว่าเป็นใครมาจากไหน ทำงานเกี่ยวกับอะไร เพื่อเป็นการเปิดตัวทั้งในส่วนของทีมงานชลประทานและพี่เลี้ยงฯ รวมถึงการแนะนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่ชุมชนต้องการหาคำตอบร่วมกัน รวมถึงกระบวนการวิจัยว่าเป็นอย่างไรและเปิดวิทัศน์หมู่บ้าน/กลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ

ในช่วงแรก กลุ่มผู้นำยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องของโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริรวมถึงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพราะถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้าน ทีมงานจึงต้องอธิบายถึงความเป็นมาตลอดจนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นรวมถึงการคัดเลือกเอาโครงการฝ่ายหมอเมือง เป็นพื้นที่นำร่องในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือร่วมในการทำงาน ต่อมาชาวบ้านกลุ่มผู้นำเริ่มเข้าใจมากขึ้น โดยในเวทีแรกส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพราะพี่เลี้ยงฯ ยังไม่เคยเข้าไปในพื้นที่มาก่อน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาบริบทชุมชนและสถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่แท้จริง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนในตัวเนื้อหาของโครงการ หลังจากที่บ้านได้รับฟังข้อมูลในด้านต่าง ๆ แล้วก็มีความเข้าใจและยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการทำงาน เพราะเห็นว่าโครงการฯ มีประโยชน์ต่อคนในชุมชน ซึ่งบรรยากาศในเวทีเริ่มผ่อนคลายและชาวบ้านได้เริ่มเล่าถึงความเป็นมาของโครงการว่ามีความเป็นมาอย่างไร ตลอดจนสถานการณ์ปัญหาที่ผ่านมา ทำให้การจัดเวทีสร้างความเข้าใจในครั้งนี้เป็นไปได้ด้วยดี ซึ่งพี่เลี้ยงฯ ได้กล่าวถึงขั้นตอนต่อไปว่าชุมชนและทีมงานจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ได้โจทย์วิจัยที่อยู่ภายใต้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. ลงพื้นที่และจัดประชุมเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำที่ชุมชนต้องการพัฒนาโจทย์วิจัย

ขั้นตอนและกระบวนการ

1. พี่เลี้ยงและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านและปส.ชล. ร่วมกันออกแบบการจัดเวที
2. ลงพื้นที่เพื่อประชุมร่วมกับชาวบ้าน
 - 2.1 พี่เลี้ยงฯ ทบทวนความเป็นมาของโครงการให้ที่ประชุมได้รับทราบ
 - 2.2 ทบทวนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2.3 ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้บริบทชุมชน ทูทางสังคม สถานการณ์ปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะในประเด็นด้านการบริหารจัดการน้ำ

2.4 สอบถามความพร้อมในการทำงานวิจัยร่วมกัน

2.5 คัดเลือกทีมวิจัยจากชุมชน

2.6 ทีมพี่เลี้ยงและปส.ชป.และทีมวิจัยชาวบ้าน ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัย

2.7 สรุปรบทเรียนการทำงานร่วมกัน

หลังจากที่ทีมงานโครงการชลประทานน่านและพี่เลี้ยงฯ ได้ลงพื้นที่เพื่อประชุมชี้แจงกับกลุ่มผู้ใช้น้ำเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการว่ามีความเป็นมาอย่างไร ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน จากนั้นพี่เลี้ยงฯและทีมงาน ปส.ชป. ได้ลงพื้นที่เพื่อร่วมประชุมกับชาวบ้านเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ชุมชน ตลอดจนสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมือง ในการจัดเวทีครั้งแรก เป็นการให้กลุ่มผู้ใช้น้ำได้เล่าถึงความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนสถานการณ์ปัญหาในทุก ๆ ด้าน เพื่อที่จะได้เห็นภาพของชุมชนแบบกว้าง ๆ เมื่อให้เห็นสภาพบริบทชุมชน ตลอดจนสถานการณ์ปัญหาแล้ว พี่เลี้ยงฯได้แนะนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น รวมถึงวิธีการขั้นตอนกระบวนการของงานวิจัยว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มผู้ใช้น้ำได้เรียนรู้งานวิจัยเบื้องต้น รวมถึงการสอบถามถึงความเป็นไปได้ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นชาวบ้านสามารถทำได้หรือไม่ โดยเปรียบเทียบกับงานวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ หรืองานวิจัยที่นักวิชาการได้ทำการศึกษาวิจัย ซึ่งในที่ประชุมต่างเห็นตรงกันว่าชาวบ้านสามารถทำได้ เพราะส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนเห็นปัญหามาโดยตลอด การที่จะแก้ไขปัญหาก็ดีก็มักจะเกิดจากชาวบ้านเป็นผู้ลงมือทำเอง

เมื่อชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำได้เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเบื้องต้นแล้ว พี่เลี้ยงฯและทีมปส. ชป. น่าน ได้ขอให้กลุ่มผู้ใช้น้ำคัดเลือกตัวแทนมาทำงานเป็นทีมวิจัย ซึ่งในที่ประชุมได้เสนอว่าน่าจะเอาตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านมาเป็นทีมวิจัย โดยมีทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ๆ ละ 6 คน รวมเป็น 30 คน ซึ่งในการคัดเลือกทีมวิจัยได้มีมติให้คณะกรรมการทั้งหมดเป็นทีมวิจัยและที่เหลือให้ผู้ที่มีจิตอาสาเข้ามาร่วมทีมวิจัยด้วย ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นอย่างดี และหลังจากที่ได้ทีมวิจัยแล้วในเวทีต่อไป คือการค้นหาสถานการณ์ปัญหาในเชิงลึกเพื่อพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยต่อไป ซึ่งในการพัฒนาโจทย์วิจัยในครั้งนี้ใช้เวลาทั้งหมด 4 เดือน จึงจะสามารถเขียนเป็นโครงการวิจัยเพื่อเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้พิจารณาและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานวิจัยต่อไป

4. การศึกษาบริบทชุมชนและวิเคราะห์พื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย

หลังจากที่ได้ทีมพี่เลี้ยงและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านและทีม ปส. ได้ร่วมประชุมทำความเข้าใจกับกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมือง ได้ทราบถึงความเป็นมาของโครงการฯ ตลอดจนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนได้คัดเลือกตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำมาเป็นทีมวิจัยแล้ว ต่อมาจึงได้มีการจัดเวทีประชุมทีมวิจัยเพื่อยกร่างและพัฒนาโจทย์วิจัยภายใต้ความต้องการและสถานการณ์ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนของการพัฒนาโจทย์วิจัย ซึ่งกระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมือง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน ได้ใช้กระบวนการพัฒนาโครงการวิจัย โดยมีแผนการดำเนินงาน ดังนี้

เวทีแรก เป็นการอธิบายเรื่องงานวิจัย และลงลึกเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หลักคิดวิธีการ ประสพการณ์พื้นที่อื่นที่ผ่านการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาแล้ว ลักษณะการดำเนินงาน ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อให้หายสงสัยและเข้าใจในกระบวนการดำเนินงาน จึงต้องพยายามอธิบายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เข้าใจง่ายที่สุด ซึ่งก็ได้เทียบเคียงกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เช่น หากต้องการที่จะรู้เรื่องอะไรสักเรื่องหนึ่ง จะต้องทำอย่างไรบ้าง เพื่อให้ได้คำตอบและจะใช้อุปกรณ์ เครื่องมืออะไร ในการค้นหาคำตอบ รวมถึงการเทียบเคียงถึงงานวิจัยโดยทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นภารกิจของนักวิชาการ นักศึกษา และต้องใช้เวลาความรู้เป็นอย่างมาก ขณะที่ชาวบ้านเขาก็สามารถทำได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้กำลังใจในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปด้วย

หลังจากที่ชาวบ้านมีความเข้าใจในเรื่องของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ระดับหนึ่ง จากนั้นจึงเป็นการชวนพูด ชวนคุย ชวนคิด ชวนตั้งคำถาม ค้นหาปัญหาภายในชุมชน สภาพชุมชน ทั้งนี้ต้องอาศัยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การสร้างบรรยากาศแบบเป็นกันเองเหมือนคนในชุมชน รวมถึงการตั้งคำถามที่ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย ไม่ยึดติดกับความเป็นวิชาการ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านได้เล่าเรื่องราวของตนเองหรือของชุมชนและสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การจับประเด็นที่สำคัญเพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นภาพว่าสิ่งที่ชาวบ้านพูดคุยมามีที่ประเด็น มีประเด็นใดบ้าง หลังจากนั้นนำมาจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

เวทีนี้อาจจะยังไม่ลงรายละเอียดของปัญหามากนัก แต่พยายามให้คนในชุมชนได้เล่าเรื่องราวของตนเองให้มากที่สุด หรืออาจพูดได้ว่า **“มีเรื่องอะไรบ้างที่ชาวบ้านบ่นกันมากที่สุด”**

เวทีที่ 2 เป็นเวทีที่ลงรายละเอียดของปัญหาให้มากที่สุดและหลังจากที่ได้มีการให้ชาวบ้านได้ระดมความต้องการ เรื่องที่สนใจ จากนั้นจึงร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่เพื่อให้เห็นประเด็น หาเหตุผลจากเรื่องเหล่านั้น และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นและเชื่อมโยงปัญหาอย่างเป็นระบบและให้ที่ประชุมสรุป เลือกร 1 เรื่อง ซึ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมืองได้สรุปความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาคือ การหาแนวทางการแก้ไขปัญหการบริหารจัดการน้ำฝายหมอเมือง ซึ่งถือเป็นปัญหาที่ใหญ่และเป็นปัญหามานานและยังไม่มีแนวทางการแก้ไขที่ยังไม่ครอบคลุมและยังแก้ไขไม่ได้จนถึงปัจจุบัน

จากนั้นเมื่อได้เห็นประเด็นที่ผ่านการวิเคราะห์ร่วมกันของชาวบ้าน แล้วจึงเป็นการระดมคำถาม ข้อสงสัย สิ่งที่ยากเรียนรู้จากเรื่องที่เลือกให้มากที่สุด และสรุปเป็นหัวข้อคำถาม และรายละเอียดคำถามย่อย ดังโจทย์ หรือหัวข้อวิจัย(สำคัญ) เวทีที่ 2 นี้ไม่เสร็จในครั้งเดียวต้องต่อด้วยเวทีที่ 3 แต่ทั้งนี้พี่เลี้ยงได้ให้การบ้านกับชาวบ้านช่วยกันตั้งคำถามว่าจะทำอะไรที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องเหล่านี้ได้ หรือมีข้อสงสัยในเรื่องอะไรอีก แล้วนำกลับมาประชุมร่วมกันอีกครั้งในเวที ค่อไป

เวทีที่ 3 เป็นการนำคำถามที่ผ่านการสรุป ระดมความคิดเพื่อหาแหล่งข้อมูล วิธีการที่ใช้หาข้อมูล และเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ โดยพี่เลี้ยงได้ใช้แบบของตาราง นำมาประกอบใช้จนครบถ้วนทุกคำถาม ดังปรากฏในตารางด้านล่าง เวทีนี้ไม่เสร็จเพราะยังติดขัดในเรื่องที่ชาวบ้านยังไม่เข้าใจในรูปแบบของตาราง จึงจำเป็นต้องค่อย ๆ สอน ค่อย ๆ อธิบาย ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ทีมวิจัยได้เข้าใจไปพร้อม ๆ กัน

ตาราง 1

คำถามวิจัย(ข้อสงสัย)	แหล่งข้อมูล	วิธีการ	อุปกรณ์/เครื่องมือ
1.			
2.			

เวทีที่ 4. เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบของตารางคำถาม โดยนำวิธีการหาข้อมูลที่เหมือนกันของแต่ละคำถาม ตามด้วยคำถามที่ต้องการคำตอบ เช่น “การใช้แบบสอบถาม ต้องไปถามอะไรบ้าง” ตามด้วยแหล่งข้อมูลและเครื่องมืออุปกรณ์ จนหมดวิธีการหาข้อมูลที่ประชุมระดม จะเห็นรูปแบบแผนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการวิจัย

ตาราง 2

วิธีการ	คำถามวิจัย (ข้อสงสัย)	แหล่งข้อมูล	อุปกรณ์/เครื่องมือ
1,			
2.			

เช่น แบบสอบถามสามารถตอบคำถามข้อไหนได้บ้าง และเรื่องที่เหมือนกันสามารถผนวกกันได้หรือไม่ และครอบคลุมวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งการจัดเวทีครั้งนี้ ทีมวิจัยกลุ่มผู้นำฝ่ายหมอมืองเริ่มเข้าใจกระบวนการทำวิจัยเพิ่มมากขึ้น ทำให้เห็นพัฒนาการของชาวบ้านและเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการกล้าคิด กล้าแสดงออกและกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น

เวทีที่ 5 เป็นการนำรายละเอียดในตารางที่ 2 มาเขียนแผนกิจกรรม ดังตาราง

กิจกรรม	วัตถุประสงค์ (ได้มาจากช่อง คำถามวิจัย)	ขั้นตอนการ ดำเนินงาน	กลุ่มเป้าหมาย/สถานที่/ ระยะเวลา (ได้มาจากแหล่งข้อมูล)	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ	งบประมาณ (ได้มาจากเครื่องมือ/ อุปกรณ์)
1.					
2.					

ซึ่งแผนกิจกรรมดังกล่าว สามารถอธิบายงบประมาณให้กับผู้ให้ทุนได้ ซึ่งในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ทีมวิจัยมีข้อคิดขัดในเรื่องของการลงงบประมาณ เพราะไม่ทราบว่างบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในรายการกิจกรรมต้องใช้อะไรบ้างและต้องใช้งบประมาณเท่าไร ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่พี่เลี้ยงต้องเข้าไปช่วยอธิบายว่า งบประมาณที่ต้องใช้ก็มาจากเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม ต่อมาชาวบ้านก็เริ่มเข้าใจมากขึ้น

เวทีที่ 6 เป็นเวทีที่นำรายละเอียดการพูดคุยทั้งหมดมาเขียนเป็นเอกสารเชิงหลักการโครงการวิจัย ดังนี้

1. ชื่อโครงการ
2. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
3. วัตถุประสงค์
4. คำถามวิจัย (ข้อสงสัย) หลัก/รอง โดยแยกคำถามย่อยให้มากที่สุด เพราะจะทำให้ง่ายต่อการสืบค้นข้อมูลและสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด
5. วิธีการศึกษา
6. ขอบเขตการศึกษา
7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ
8. แผนกิจกรรมและงบประมาณ
9. ประวัติและรายชื่อทีมวิจัย

ในการจัดเวทีครั้งนี้ มีอุปสรรคมาก เพราะทีมวิจัยต้องมาเขียนเอกสารเชิงหลักการ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ชาวบ้านเคยทำมาก่อน จำเป็นที่พี่เลี้ยงต้องคอยแนะนำและให้คำปรึกษา ซึ่งพี่เลี้ยงได้ให้ทีมวิจัยช่วยกันเขียนลงในกระดาษเท่าที่ทำได้ และทีมวิจัยช่วยกันดูอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะจัดพิมพ์เป็นเอกสารโครงการวิจัย

เวทีที่ 7 เป็นเวทีที่ให้ทีมวิจัยได้นำรายละเอียดทั้งหมดมาตรวจสอบร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะส่งโครงร่างงานวิจัยนำเสนอต่อทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยจังหวัดน่านและที่ปรึกษาได้พิจารณาอีกครั้ง เพื่อให้

ความเห็นและแก้ไขเพิ่มเติมในสิ่งที่ยังมีจุดบกพร่อง ทั้งในด้านข้อมูลและเนื้อหา ก่อนที่จะนำเสนอต่อฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ต่อไป

นอกจากนั้น ในการเขียนความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย ที่เลี้ยงได้แนะนำเทคนิคในการเขียน เพื่อให้ชาวบ้านได้คิดอย่างเป็นระบบและง่ายต่อการเขียน ซึ่งได้แยกออกเป็นข้อ ๆ และให้ทีมวิจัยช่วยกันคิด ขวนคุยในแต่ละข้อ ดังนี้

1. บอกให้เขารู้จักชุมชน เช่น ที่ตั้ง สภาพภูมิสังคม ภูมิประเทศ จำนวนประชากร ครัวเรือน การเกษตร อาชีพ แหล่งน้ำ ฐานทรัพยากร ทูทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อให้เขารู้จักชุมชนของเราให้มากที่สุด แต่ต้องมีความกระชับ สามารถมองเห็นภาพรวมของชุมชนได้
2. บอกเรื่องราวที่เราจะทำ เป็นอย่างไร ทำอย่างไร
3. สภาพปัญหาหรือการพัฒนาของเรื่องที่ทำเป็นอย่างไร
4. ระยะเวลาที่ผ่านมาคนในชุมชนได้แก้ไขเรื่องนี้กันอย่างไร และด้วยวิธีใด ใครเข้ามามีส่วนร่วม
5. เราจะทำอย่างไรเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาอย่างไร โดยใคร เมื่อทำแล้วจะเกิดผลการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

ในการดำเนินงานดังกล่าว จะให้คนในชุมชนได้ช่วยกันระดมความคิดเห็น โดยแยกย่อยตามลำดับหัวข้อ และเมื่อได้ครบแล้ว ก็นำมาจัดลำดับความสำคัญ ซึ่งเทคนิคดังกล่าวจะช่วยให้คนในชุมชนทำงานได้ง่ายขึ้น ในการที่ช่วยกันคิด แสดงความคิดเห็นทีละประเด็น จากนั้น จึงนำเอาข้อมูลมาจัดลำดับรายละเอียดก่อนและหลังและเขียนรายละเอียดตามที่จัดไว้ในลักษณะของการเขียนเชิงพรรณนา ทั้งนี้บทบาทของพี่เลี้ยงต้องคอยกระตุ้น โดยผ่านการตั้งคำถาม เพื่อให้ชาวบ้านได้ช่วยกันระดมความคิดให้มากที่สุด โดยเริ่มแรกจะเป็นการระดมความคิดในเรื่องราวของชุมชนในภาพกว้าง ๆ ตามข้อที่ 1 และข้อมูลจะแคบลงมาเรื่อย ๆ จนถึงข้อที่ 4 เพื่อให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของปัญหาและของโครงการ

หลังจากเวทีแรกผ่านไปทางทีมพี่เลี้ยงฯและ ปส.ชป. ได้ลงพื้นที่ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่เป้าหมาย โดยเน้นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ๆ เป็นผู้กำหนดโจทย์ที่อยากแก้ไขร่วมกันและถือเป็นการเรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของ ปส.ชป. ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งจากการพัฒนาโจทย์วิจัยประเด็นที่สำคัญ คือ จะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างไรในการเข้ามาบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการพัฒนาโจทย์ เริ่มตั้งแต่การศึกษาทุนเดิมของชุมชนในแต่ละด้าน การบริหารจัดการน้ำในอดีตถึงปัจจุบัน ทูทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ สถานการณ์ปัญหา แนวทางการแก้ไข ปัญหาที่ผ่านมา ตลอดจนการเข้ามาของโครงการชลประทานว่ามีผลอย่างไรต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิต ซึ่งการศึกษาบริบทชุมชนเหล่านี้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและ

เป็นขั้นตอนและนำไปสู่ปัญหานำการวิจัยต่อไป กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยใช้เวลานานหลายเดือน โดยผ่านการจัดเวที จนสามารถจัดทำร่างโครงการวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะจนนำไปสู่การอนุมัติโครงการในเวลาต่อมา

5. องค์พื้นที่เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน

ขั้นตอนการติดตามหนุนเสริมโครงการวิจัย

- ลงพื้นที่หมู่บ้าน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกับทีมวิจัย ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานที่ได้วางไว้

- ติดตามหนุนเสริมและกำลังใจกับทีมวิจัยชาวบ้าน
- ให้ความรู้ในเรื่องการออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลและการบันทึกข้อมูล
- แนะนำการจัดการเอกสาร ทั้งเอกสารการเงินและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ภายหลังที่โครงการ แนวทางการบริหารจัดการน้ำระบบชลประทานฝายหมอเมือง โดยชุมชนมีส่วนร่วม อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน พี่เลี้ยงฯ ทีมวิจัยชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ ปส.ชป.จ.น่าน ได้เริ่มดำเนินการวิจัย ตามแผนกิจกรรมที่ได้วางไว้ ซึ่งเวทีแรกเป็นการแนะนำงานวิจัยฝายหมอเมืองให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมือง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่รวมถึงกลุ่มผู้ใช้น้ำจากลำน้ำแม่จริม เพื่อเป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานโครงการ เป้าหมาย แผนกิจกรรม รวมถึงผลที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินการ เวทีต่อมาคือการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ สถานการณ์ปัญหา การบริหารจัดการน้ำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การบริหารจัดการน้ำในระบบกลุ่มผู้ใช้น้ำ รวมถึงการจัดเวทีเครือข่ายผู้ใช้น้ำจากลำน้ำแม่จริมทั้งหมด เพื่อสืบค้นข้อมูลในด้านการบริหารจัดการน้ำของแต่ละฝาย รวมถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นการหาแนวทางร่วมกันในการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำและเป็นการใช้น้ำอย่างทั่วถึงตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำและเป็นการลดข้อขัดแย้งในเรื่องการจัดสรรน้ำอีกทางหนึ่ง หลังจากที่ได้ข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีในแต่ละครั้ง ทีมวิจัยชาวบ้านและพี่เลี้ยงฯ ปส.ชป.น่านและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านได้ร่วมกันจัดเวทีสืบข้อมูลผลการศึกษาวิจัยทั้งหมดให้กับผู้ใช้น้ำฝายหมอเมืองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้รับทราบและถือเป็นเวทีแลกเปลี่ยนและเติมเต็มข้อมูลในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการดำเนินงานในปีงบประมาณปี 2554 ต่อไป

นอกจากนั้นในส่วนของการพัฒนาศักยภาพและเติมเต็มความรู้ในด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปส.ชป. จ.น่านและทีมวิจัยชาวบ้าน ยังมีโอกาสได้เข้าร่วมฝึกอบรมปฏิบัติการและการศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา เช่น การศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการน้ำที่ตำบลแพรทนามแดง จังหวัดสมุทรปราการ การบริหารจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำห้วยไฟ อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา รวมถึงการเชิญทีมวิจัยชาวบ้าน ปส.ชป. เข้าร่วม

เวทีเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้เจ้าหน้าที่ชลประทานและ ปส.ชล. น่าน และทีมวิจัยชาวบ้านได้เข้าใจถึงกระบวนการทำงานด้านวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

6. จัดอบรมพัฒนาศักยภาพการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมให้ทีมวิจัยชาวบ้านและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานจังหวัดน่าน

ขั้นตอนและกระบวนการ

1. ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมลงทะเบียน
2. ชมวิดีโอทัศน์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. บรรยายกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
4. เรียนรู้การใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม
5. ทดลองปฏิบัติการใช้เครื่องมือ
6. สรุปบทเรียนการฝึกอบรม
7. ข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ
8. นัดหมายวันเวลาในการนำเครื่องมือต่าง ๆ ไปใช้ในกระบวนการวิจัย

วิธีการ / เครื่องมือ

1. วิดีทัศน์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. การบรรยายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. เอกสารประกอบการวิเคราะห์พื้นที่แบบมีส่วนร่วม
4. อุปกรณ์เครื่องเขียน กระดาษ

กลุ่มผู้เข้าร่วม

1. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน ปส.ชล.
2. ทีมวิจัยกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมือง
3. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน

การจัดอบรมพัฒนาศักยภาพการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมให้กับทีมวิจัยชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานจังหวัดน่าน เป็นการจัดการอบรมโดยให้ความสำคัญในเรื่องของการสร้างความเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างถ่องแท้และรวมถึงการเรียนรู้เรื่องเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยทั้งนี้เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถนำเครื่องมือไปใช้ประโยชน์ทั้งในงานวิจัย และวิเคราะห์ชุมชนของตนเองต่อไปได้

กระบวนการจัดฝึกอบรม เริ่มต้นด้วยการแนะนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่ามีความเป็นมาอย่างไร รวมถึงขั้นตอนกระบวนการของงานวิจัย จากนั้นจึงเป็นการเปิดเวทีศรัทธางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ชุมชนต่างๆ ได้นำไปใช้ประโยชน์และนำไปเป็นเครื่องไปแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเอง หลังจากที่ได้บรรยายเรื่องกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเสร็จสิ้น พี่เลี้ยงได้สอนการทำ Social Mapping การจัดทำปฏิทินการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม แผนที่เดินดิน Time Line จากนั้นจึงได้ให้ทีมวิจัยได้ทดลองปฏิบัติจริง โดยการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม จากนั้นได้ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลการปฏิบัติ สุดท้ายจึงเป็นการสรุปถึงผลการปฏิบัติและแนะนำเพื่อให้ทีมไปแก้ไขปรับปรุงต่อไป

ครั้งที่ 2 เป็นการจัดฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการเขียนรายงานวิจัย ซึ่งในครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากทีมกลไกกลางภาคเหนือ ได้มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ ตั้งแต่การแนะนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เทคนิคการเขียนรายงาน การดึงข้อมูลเพื่อมาเขียนราย การจัดหมวดหมู่ข้อมูล เช่น ข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลความรู้ การขยายผล

กิจกรรม	ข้อมูล	คน + ความรู้
1. ทบทวนข้อมูล/สถานการณ์ปัญหา - ปัญหาเป็นควมวิจัย	- สถานการณ์ปัญหาเรื่องน้ำ, ดินคืน ระบบชลประทานไม่ดี, น้ำน้อยไม่พอใช้ - ความขัดแย้งจากการแย่งน้ำ "ทำน้ำ" - ความร่วมมือของคนในชุมชน - การใช้น้ำเพื่อการเกษตร - การบริหารจัดการน้ำ/ออกกฎระเบียบ(ตั้งกฎ: ปรับ/แบ่งน้ำอย่างยุติธรรม) - ทบทวนข้อมูล....ศึกษาวิจัย - สภาพพื้นที่ - ความต้องการ - แนวทางในอนาคต - รื้อฟื้นประเพณี "สืบชะตาแม่น้ำ เลี้ยงผีฝาย ผิดันน้ำ ผีนา" - การคาบเกี่ยวของพื้นที่ (พื้นที่ชุมชน อบต. เทศบาล)	- กรมชลประทาน (ความร่วมมือ/การจัดการน้ำ)หาข้อมูลพื้นที่ - แก่งเหมือง/แก่งฝาย (องค์ความรู้เรื่องการจัดการน้ำ/แบ่งปัน) โดยผ่านการคัดเลือกจากกลุ่มผู้ใช้น้ำ - สกว. ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น(จัดเวที, ทบทวนทุน, ความเข้าใจกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) - ชุมชน (ความเชื่อ, การดูแลน้ำ) - หน่วยงานอื่น ๆ เช่น กปร, โรงเรียน หน่วยงานในพื้นที่ - คณะกรรมการเหมืองฝาย(ดูแลรักษา น้ำ/ฝาย แบ่งปันน้ำ/กองทุนเหมืองฝาย)
2. ศึกษาบริบทชุมชน/วิถีชีวิต/วิถีการผลิต /องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น - นำวัฒนธรรมความเชื่อเป็นเครื่องมือในการรวมคน/ชุมชน - นำหน่วยงานเป็นตัวเชื่อม+ แรงสนับสนุน	- ทบทวนวิถี/รื้อฟื้นประเพณี "สืบชะตาแม่น้ำ เลี้ยงผีฝาย" - ระดมความคิดเห็น "การจัดการน้ำโดยชุมชน" - วงจรประเพณี การเลี้ยงผี	- ชาวชน (การมีส่วนร่วม) - ชุมชน (ความเชื่อ, ภูมิปัญญา) - ประชาชนชาวบ้าน/ผู้รู้ในชุมชน - โครงการชลประทานน่าน (สนับสนุนการสร้างฝาย)
3. กิจกรรมเสริม"การจัดการน้ำ/ฝาย" - ออกแบบการขยายผล วิจัยสู่ - ชุมชนต้นน้ำ - ชุมชนกลางน้ำ - ชุมชนปลายน้ำ	- ปลุกดันไม้/อนุรักษ์ผืนป่าต้นน้ำ - ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำ/เลี้ยงผีฝาย - จัดระบบการปลูกพืช - จัดระบบคน "ทบทวน ครอบนัก ออกแบบทดลอง บอกต่อ	- อปท. (งบประมาณ, วัสดุอุปกรณ์) Act – ทบทวนการจัดการน้ำ Ex. การสร้างกฎกติกา /กลุ่มบริหาร - สถานการณ์ปัญหา - ปฏิทินการเกษตร
4. ขวนควยเพื่อมองภาพอนาคต	- ออกแบบ/สร้างฝายอย่างมีส่วนร่วม โดย สกว. ชุมชน, ชลประทาน กปร. - กฎระเบียบ (กลาง) - แนวทางการอนุรักษ์ต้นน้ำ - ป้องกันแนวคดโค้ง - ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำ/เลี้ยงผีฝาย/ผัดันน้ำ	

6. ประชุมสรุปบทเรียนการทำงานระหว่างทาง และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานกับคณะทำงาน ชลประทานเพื่อท้องถิ่น

ขั้นตอนและกระบวนการ

1. ผู้เข้าร่วมเวทีลงทะเบียน รับเอกสารประกอบการจัดเวที
2. พี่เลี้ยงงานวิจัย กล่าวความเป็นมาของการจัดเวที
3. พี่เลี้ยงงานวิจัย และ ปส.ชล. นำเสนอผลการดำเนินงานที่ผ่านมา
4. ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นการดำเนินงาน
5. สรุปบทเรียนการจัดเวที
6. รับฟังข้อเสนอแนะและแนวทางการดำเนินงานระยะต่อไป

กลุ่มผู้เข้าร่วม

1. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน และ ปส.ชล.น่าน
2. ทีมวิจัยชาวบ้านกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมือง
3. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน
4. ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. กลุ่มเยาวชนยุววิจัย
6. ประชาชนชาวบ้าน

ประเด็นที่ชวนสรุป

1. การดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ในแต่ละด้าน
 - ความคาดหวังต่อกิจกรรมและต่อวัตถุประสงค์
 - ความเหมาะสมในด้าน สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม
 - กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม
 - ขั้นตอนการจัดกิจกรรม (การเตรียมการและสรุปบทเรียน)
 - วิธีการและเครื่องมือ
 - เนื้อหาความรู้ที่ได้จากการศึกษา

- แผนงานต่อเนื่อง บทบาทหน้าที่และข้อตกลงร่วม
- ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะ
- ความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วม
- ความร่วมมือ ความขัดแย้งและข้อสรุประหว่างการดำเนินกิจกรรม
- บรรยากาศในการดำเนินกิจกรรม
- ความสามารถของผู้นำ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำในระดับต่าง ๆ
- บทเรียนที่ได้จากการศึกษาดูงาน
- แนวทางการดำเนินงานตามแผนกิจกรรมที่วางไว้ในอนาคต
- ภาพรวมของการดำเนินงานโครงการวิจัย

ผลจากการชวนสรุปบทเรียนการดำเนินงาน โครงการวิจัยและ โครงการคีนน้ำ คีนชีวิต

1. ค้านักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ชลประทาน ได้เรียนรู้การดำเนินงานในแต่ละด้านและมีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงาน ดังนี้

- มีความรู้และเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น
- สามารถนำเอาเครื่องมือในการวิเคราะห์ชุมชนไปปรับใช้ในการทำงานของตนเองหรือหน่วยงานได้
- สามารถจัดกระบวนการฝึกอบรม การจัดเวทีในระดับชุมชนได้
- สามารถสรุปผลการจัดเวทีหรือการฝึกอบรมได้ดียิ่งขึ้น
- ช่วยให้มีองสถานการณ์ปัญหาอย่างรอบด้านและมีปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง
- สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานและชาวบ้าน
- ปส.ชป. เป็นสื่อกลางในการเชื่อมประสานและเป็นสื่อกลางในการนำเสนอความต้องการของแต่ละฝ่าย
- มีกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชนในรูปแบบใหม่ จากการทำงานแบบบนลงล่าง เปลี่ยนเป็นการทำงานในด้านขนาน

- ปส.ชป.ได้รับความไว้วางใจจากหัวหน้า ในเรื่องของการตัดสินใจ บางเรื่องที่ ปส.ชป.เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในการทำงานร่วมกับชุมชน

2. ด้านที่มิวิจัยชาวบ้านและกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมือง

- ได้เรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- เรียนรู้เครื่องมือในการทำงาน เช่น การวิเคราะห์พื้นที่ การทำแผนที่ ต่าง ๆ การจัดทำปฏิทินการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม ฯลฯ
- ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานที่เข้ามาในชุมชนมากกว่าแต่ก่อน
- ลดช่องว่างในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้าน
- หน่วยงานรัฐให้การยอมรับการดำเนินงานและแนวคิดของชาวบ้านมากขึ้น
- ชุมชนมีจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของอาคารชลประทานในพื้นที่ มีการซ่อมแซมบำรุงรักษากันเอง ก่อนที่จะไปพึ่งพาหน่วยงานเหมือนเช่นในอดีต

สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม

จากการดำเนินกิจกรรมโครงการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน ได้ดำเนินการต่อเนื่องมาตั้งแต่งบประมาณปี 2552 และในปีงบประมาณปี 2553 ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2552 – 31 ธันวาคม 2553 รวมระยะเวลา 14 เดือนนั้น ทางพี่เลี้ยงโครงการได้มีการพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่การได้รับการพิจารณาจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น อีกทั้งการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอแม่จริม และการหนุนเสริมนักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น รวมถึงการประชุมร่วมกับทีมงานโครงการชลประทานน่าน การพัฒนาศักยภาพการทำงานของตัวพี่เลี้ยงและทีมวิจัยชาวบ้าน ทั้งในด้านการงานและเติมเต็มความรู้ในการทำงานทั้งในระดับจังหวัดและต่างจังหวัดตามที่ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจัดขึ้น หรือหน่วยงานอื่นๆ ดังรายละเอียดกิจกรรม ดังต่อไปนี้

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
1. วันที่ 20 พ.ย. 52 เวทีประชุมร่วมกับทีมงานโครงการชลประทานน่าน ณ. โครงการชลประทานน่าน อ.เมือง จ.น่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในประเด็นเกี่ยวกับการคัดเลือกพื้นที่โครงการชลประทานน่านร้องขอ จ.น่านเพื่อเป็นโครงการนำร่องที่จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานวิจัย	ข้อสรุปในเวทีได้คัดเลือกฝ่ายหมอมือ อ.แม่จริม จ.น่านเป็นพื้นที่นำร่องที่จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ส่วนที่เหลืออีก 8 อำเภอให้ดำเนินการควบคู่กันไป โดยให้ ปส.ที่ดูแลแต่ละอำเภามาศึกษาเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ฝ่ายหมอมือร่วมกับ ปส.ที่ดูแลอยู่ และหลังจากที่ได้ฝ่ายนำร่องแล้วให้พี่เลี้ยงฯและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจและประชุมพบปะพูดคุยกับกลุ่มผู้นำเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานโครงการฯ และพัฒนา โจทย์วิจัยภายใต้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น	การบูรณาการการทำงานร่วมกันหลายหน่วยงาน ถือเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะสิ่งที่จะเกิดประโยชน์ที่สุดก็คือชาวบ้าน นอกจากนั้นการทำงานร่วมกันหลายหน่วยงานถือเป็นมิตรหมายที่ดีของหน่วยงานราชการไทย
2. วันที่ 27 พ.ย. 52 เดินทางลงพื้นที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านเพื่อคัดเลือกโครงการอ่างเก็บน้ำ/ฝายเพื่อเป็นพื้นที่นำร่องที่จะใช้เป็นโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น ณ.ฝายหมอมือ อ.แม่จริม	เป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงความเป็นไปได้ในการคัดเลือกฝายนำร่องที่จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยร่วมกับกลุ่มผู้นำฝ่ายหมอมือเมืองและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านและทีมงาน ปส.ร.น่าน	เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน/พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่านและกลุ่มผู้นำฝ่ายหมอมือเมือง ได้คัดเลือกฝายหมอมือเป็นพื้นที่นำร่องในโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น และภายหลังจากนี้จะได้เข้ามาประชุมร่วมกับชุมชนเพื่อวิเคราะห์พื้นที่และพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย	การคัดเลือกพื้นที่เพื่อพัฒนา โจทย์วิจัยจำเป็นต้องยังที่จะต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อสามารถตอบ โจทย์ของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปเป็นเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
3.วันที่ 14 ธ.ค. 52 เดินทางเข้าร่วมเวทีเพื่อประชุมร่วมกับกลุ่มผู้นำฝ่ายหมอมือเมืองในการทำความเข้าใจเบื้องต้นในการดำเนินงานของโครงการนำร่องที่จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน จากนั้นจึงเป็นการระดมความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของการฯและความจำเป็นของโครงการของกลุ่มผู้นำในการพัฒนาโครงการวิจัยในพื้นที่ นอกจากนี้ได้ขยายวิสัยทัศน์โครงการวิจัยในพื้นที่หมอมือเมืองได้ดูเพื่อเป็นตัวอย่างของการดำเนินงานวิจัย	เป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเรื่องการดำเนินงานของโครงการนำร่องที่จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน จากนั้นจึงเป็นการระดมความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของการฯและความจำเป็นของโครงการของกลุ่มผู้นำในการพัฒนาโครงการวิจัยในพื้นที่ นอกจากนี้ได้ขยายวิสัยทัศน์โครงการวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้กลุ่มผู้นำฝ่ายหมอมือเมืองได้ดูเพื่อเป็นตัวอย่างของการดำเนินงานวิจัย	กลุ่มผู้นำฝ่ายหมอมือเมืองมีความเข้าใจในเนื้อหาของการรวบรวมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเบื้องต้นและยินดีให้ความร่วมมือกับทุกฝ่ายเนื่องจากเห็นว่าโครงการดังกล่าวมีประโยชน์ต่อชุมชน และการดำเนินงานวิจัยชาวบ้านคิดว่าน่าจะทำได้เนื่องจากให้คำช่วยอย่างจากชุมชนอื่น ที่ได้ทำงานวิจัยมาก่อนแล้วและประสบความสำเร็จ และเนื่องจากได้เห็นตัวอย่างจากชุมชนอื่น ที่ได้ทำงานวิจัยรูปในเวทีคือการนัดหมายเพื่อประชุมร่วมกับผู้นำทั้งหมดเพื่อร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่และสถานการณ์ปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโจทย์วิจัยต่อไป	สถานการณ์ปัญหาของแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งในส่วนของการบริหารชุมชน นอกจากนี้ก่อนการพัฒนา โจทย์วิจัยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจทั้งในส่วนของการและการและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชน ได้มีความพร้อมในการดำเนินงานในระยะต่อไป
4.วันที่ 11 ม.ค. 53 เข้าร่วมประชุมกับทีมงานโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริน 9 จังหวัดน่าน กรมชลประทาน สยามสถาน กรุงเทพฯ	1.สรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของแต่ละโครงการนำร่อง 9 จังหวัด 2. แต่ละพื้นที่รายงานความก้าวหน้าในการพัฒนาโครงการวิจัย 3. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงการดำเนินงาน โครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น	ในแต่ละพื้นที่ของ 9 จังหวัดน่าน ส่วนใหญ่ยังอยู่ในช่วงของการคัดเลือกพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย และบางพื้นที่ยังไม่มีการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปร่วมดำเนินงานทำให้การดำเนินงานค่อนข้างมีปัญหา	การดำเนินงานร่วมกันหลายหน่วยงาน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนทั้งในส่วนของการเข้าใจให้ชัดเจนทั้งในส่วนของการโครงการ การหนุนเสริม และงบประมาณ เพื่อให้เกิดขึ้นผลผลิตทุกคนทำงานร่วมกันและจะช่วยให้บรรดาภาคในการทำงานดีขึ้นและทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
5. วันที่ 21 ม.ค. 53 เข้าร่วมเวทีชี้แจงโครงการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ณ. หอประชุมบ้านนาเขียว ต.หมอเมือง อ.แม่จรม จ.น่าน	1.ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอมือง 2.หารือแนวทางในการพัฒนาโจทย์วิจัยภายใต้สถานการณ์ปัญหาของชุมชน 3.สรุปผลการประชุมร่วมกับกลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทานบ้านนา เพื่อหาแนวทางพัฒนาโจทย์วิจัย	1.กลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอมืองและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านรับทราบความเป็นมาของโครงการสนับสนุนการวิจัยและกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเบื้องต้น 2.ได้แนวทางการพัฒนาโจทย์วิจัยภายใต้สถานการณ์ปัญหาของกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอมืองโดยมีความเห็นร่วมกันว่าน่าจะเป็นในด้านการบริหารจัดการน้ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้มากยิ่งขึ้น โดยชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่พร้อมให้การสนับสนุนในทุกด้าน	การสร้างความรู้ความเข้าใจในงานที่จะทำร่วมกันจะเป็นสร้างความเชื่อมั่นให้กับทีมงานและการวางแผนร่วมกันจะทำให้การดำเนินงานก้าวหน้ามากขึ้นจนจะทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ที่ตั้งไว้
6. วันที่ 13 ม.ค. 53 ร่วมประชุมกับทีมงานชลประทานบ้านนาและเจ้าหน้าที่ ปส.ชล.น่านในการลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยในการพัฒนาโครงการฝ่ายหมอมือง อ.แม่จรม จ.น่าน ณ โครงการชลประทานบ้านนา อ.แม่จรม จ.น่าน	เป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเรื่องของการลงพื้นที่ร่วมกันในการพัฒนาโจทย์วิจัย ตลอดจนบทบาทของชุมชนของพื้นที่โครงการฝ่ายหมอมือง ตามข้อมุขที่โครงการชลประทานบ้านนา จัดเก็บ โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการน้ำฝ่ายหมอมืองที่ผ่านมา	เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานบ้านนาและ ปส.ชล.น่าน จะร่วมลงพื้นที่กับพี่เลี้ยงในการพัฒนาโจทย์วิจัย โดยมีเป้าหมายที่บุคลากรบริหารจัดการน้ำฝ่ายหมอมืองให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและสามารถจัดสรรน้ำได้อย่างทั่วถึง	การสร้างเป้าหมายการทำงานร่วมกันทำให้บรรยากาศในการทำงานเป็นไปดีและจะเป็นแนวทางการทำงานที่มุ่งไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญคือกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำ รวมถึงการได้เรียนรู้วัฒนธรรมการทำงานของคนรักการทำงานร่วมกันว่าควรมีการปรับเปลี่ยนให้เกิดความสมดุลได้อย่างไร

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
7. วันที่ 22 ม.ค. 53 เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอมือองในการวิเคราะห์ชุมชนและสถานการณ์ปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการวิจัย หมอมืออง อ.แม่จริม จ.น่าน	เป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเรื่องของบริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการวิจัย โดยให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้เล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนและการบริหารจัดการน้ำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน	สถานการณ์ปัญหาของกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอมือองคือ น้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร หนี้ฝ่ายต้นเงินจากตะกอนดินทรายทับถม ปัญหาการแย่งชิงน้ำ การละทิ้งวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องของน้ำและวิถีการผลิตที่ในอดีตเคยปฏิบัติร่วมกันมาจากการสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว กลุ่มผู้ใช้น้ำเห็นว่าน่าจะเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นโครงการวิจัยเพราะถือเป็นปัญหาร่วมของกลุ่ม	โครงการวิจัยที่พัฒนามาจากปัญหาของชาวบ้านที่ต้องการแก้ไขและยังรวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุน
8. วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2553 เข้าร่วมเวทีพัฒนาโครงการวิจัยฝ่ายหมอมือองร่วมกับทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ ปส.ชป.น่าน หมอมืออง อ.แม่จริม จ.น่าน	เป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสรุปสถานการณ์ปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการน้ำที่ผ่านมาจากชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นโครงการวิจัย หลังจากนั้นจึงชวนทีมวิจัยตั้งคำถามว่าทำวิจัยไปเพื่ออะไร ทำแล้วจะได้อะไร และจะทำอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไรเพื่อจะได้คำตอบนั้น	ทีมวิจัยได้ร่วมกันตั้งคำถามว่าแนวทางการบริหารจัดการน้ำระบบชลประทานฝ่ายหมอมืออง โดยชุมชนมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร จากนั้นจึงได้ช่วยกันตั้งคำถามรอง ทั้งนี้เพื่อที่จะได้สะดวกในการสืบค้นข้อมูล เพราะหากตั้งเพียงแต่คำถามหลักอย่างเดียว เวลาไปสอบถามข้อมูลจะได้คำตอบที่ครบและ ไม่ลงลึกในรายละเอียดเท่าที่ควร วันนี้ไม่เสร็จจึงนัดหมายกันอีกครั้งหนึ่ง	การพัฒนาโครงการวิจัยจำเป็นต้องทำอย่างต่อเนื่อง ทำ ความ เข้าใจ ในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับทีมวิจัย เพราะถือว่าเป็นเรื่องใหม่และไม่มีพื้นฐานมาก่อนและต้องอาศัยระยะเวลาซึ่งถ้าหากทำ ให้ ทีม วิจัย เข้าใจ กระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มแรกจะช่วยทำให้ทีมวิจัยมีความพร้อมและสามารถดำเนินการได้เองในอนาคต

ช่วงเวลา	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
9.วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2553 ร่วมสำรวจพื้นที่จริงของฝ่ายหมอเมืองร่วมกับทีมวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโจทย์วิจัยและผลการเขียนแผนที่เดินดินและปฏิบัติการเกษตร	ใช้วิธีการเดินสำรวจสภาพพื้นที่จริงของชุมชนทั้งในพื้นที่หมู่บ้าน อาการฝ่ายชลประทาน พื้นที่การเกษตร ทุ่งน้ำ จากนั้นนำมาเขียนเป็นแผนที่เดินดินและปฏิบัติการเกษตร	ทีมวิจัยได้ร่วมกันเดินสำรวจพื้นที่และนำมาเขียนแผนที่เดินดินปฏิบัติการเกษตรและเขียนสรุปสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาโจทย์วิจัย	การเดินสำรวจพื้นที่จริงทำให้ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงได้เห็นสภาพพื้นที่จริงและสถานการณ์ปัญหา ทำให้เกิดมุมมองที่กว้างมากยิ่งขึ้นซึ่งเป็นประโยชน์ในการนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาโจทย์วิจัย
10.วันที่ 9 มีนาคม 2553 ร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายหมอเมือง ผ.หอประชุมบ้านาเชียว ค.หมอเมือง อ.แม่จริม จ.น่าน	ใช้วิธีการชวนพูดคุยชวนดูในการพัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายหมอเมือง โดยเน้นประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในส่วนของการข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาและการเดินสำรวจพื้นที่จริง	เวทีครั้งนี้เป็นการเอาคำถามวิจัยหลักมาแตกประเด็นเป็นคำถามรองและหาแหล่งข้อมูล วิธีการและการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ในการสืบค้นข้อมูลเพื่อให้ได้คำตอบ ซึ่งทีมวิจัยได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและลงรายละเอียดในประเด็นในแต่ละขั้นตอนการพัฒนาโจทย์วิจัย วันนี้อย่าไม่เสร็จจนหมดกันอีกครึ่งหนึ่ง	การพัฒนาโจทย์วิจัย จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจกับทีมวิจัยและแหล่งข้อมูลพื้นฐานให้มากที่สุดเพราะจะช่วยให้การพัฒนาโจทย์วิจัยเป็นไปตามกรอบระยะเวลาและตรงประเด็น
11.วันที่ 27 มีนาคม 2553 ร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยกับทีมวิจัยฝ่ายหมอเมือง ผ.หอประชุมบ้านนาคา ค.หนองแดง อ.แม่จริม จ.น่าน	เป็นการระดมความคิดเห็นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการถามและหาแหล่งข้อมูลและอุปกรณ์เพื่อนำไปสู่แบบแผนกิจกรรมของโครงการวิจัย	เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบของตารางคำถาม โดยนำวิธีการหาข้อมูลที่เหมาะสมกันของแต่ละคำถาม ตามด้วยคำถามที่ต้องถามคำตอบ เช่น “การให้แบบสอบถาม ต้องไปถามอะไรบ้าง” ตามด้วยแหล่งข้อมูลและเครื่องมืออุปกรณ์ จนหมดวิธีการหาข้อมูลที่ประชุมระดม จะเห็นรูปแบบแผนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการวิจัย	ทีมวิจัยเมื่อได้ให้ในรูปแบบของการพัฒนา โจทย์วิจัยทำให้เริ่มมีความเข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

หัวข้อที่	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปที่พบ	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
12. วันที่ 1 เม.ย. 53 ร่วมปรับร่างโครงการวิจัยกับทีมวิจัยฝ่ายหมอมือง ณ.หอประชุมบ้านนาเชือก อ.แม่จริม จ.น่าน	เป็นการระดมความคิดและร่วมกันเขียนแผนกิจกรรม วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมาย ผลที่คาดว่าจะได้รับและงบประมาณ รายการกิจกรรม	ทีมวิจัยได้ร่วมกันลงแผนกิจกรรมและรายละเอียดแต่ละกิจกรรม วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน กลุ่มเป้าหมาย ผลที่คาดว่าจะได้รับและงบประมาณ	แผนกิจกรรมดังกล่าว สามารถอธิบายงบประมาณให้กับผู้ให้ทุนได้ ซึ่งในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ทีมวิจัยมีข้อคิดเห็นเรื่องของการลงงบประมาณ เพราะไม่ทราบว่างบประมาณที่จำเป็นคืออะไร ต้องใช้เงินงบประมาณเท่าไรบ้าง และต้องใช้งบประมาณเท่าไรบ้าง ซึ่งจำเป็นต้องหาแหล่งที่ต้องเข้าไปช่วยอธิบายว่า งบประมาณที่ต้องใช้คืออะไร จากเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ในการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม ต่อมาชาวบ้านก็เริ่มเข้าใจมากขึ้น

ช่วงเวลา	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
13. วันที่ 19 เม.ย. 53 ร่วมพัฒนา โจทย์วิจัยกับทีมวิจัย ฝ่ายหมอเมือง ณ หอประชุมบ้านนาตา อ.แม่จรม จ.น่าน	เป็นเวทีที่นำรายละเอียดการ พูดคุยทั้งหมดมาเขียนเป็น เอกสาร ซึ่ง หลักการ โครงการวิจัย	นำรายละเอียดการพูดคุยทั้งหมดมาเขียนเป็นเอกสารเชิง หลักการ โครงการวิจัย ดังนี้ 1. ชื่อโครงการ 2. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 3. วัตถุประสงค์ 4. คำถามวิจัย (ข้อสงสัย) หลัก/รอง โดยแยกคำถามย่อยให้มาก ที่สุด เพราะจะทำให้ง่ายต่อการสืบค้นข้อมูลและสามารถตอบ วัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด 5. วิธีการศึกษา 6. ขอบเขตการศึกษา 7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ 8. แผนกิจกรรมและงบประมาณ 9. ประวัติดและรายชื่อทีมวิจัย	การเขียนเอกสารเชิงหลักการ โครงการวิจัย ก่อนข้างมีอุปสรรค เนื่องจากเป็นการยากที่ชาวบ้าน จะเขียน โครงการวิจัยแบบ สมบูรณ์ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่พี่ เลี้ยงต้องคอยให้คำแนะนำแต่ไม่ ควรที่จะคำนึงการให้ทั้งหมด ต้องพยายามให้ทีมวิจัยได้ช่วยกัน ทำก่อน
14. วันที่ 27 พ.ค. 53 ร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายหมอเมืองเพื่อ ปรับร่างแก้ไข โครงร่างวิจัย ตามที่ ศกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ ข้อเสนอแนะ	ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกับ ทีมวิจัยในการปรับแก้ไขร่าง โครงการวิจัยและร่วมกันลงมือ ปรับร่างแต่ละประเด็นที่ ศกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ข้อเสนอแนะ	พี่เลี้ยงและทีมวิจัยฝ่ายหมอเมือง ป.ศ.ชป. น่าน ร่วมกัน ปรับแก้ไขร่าง โครงการวิจัยตามที่ ศกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ คำแนะนำ ซึ่งการดำเนินงานในครั้งนี้ทีมวิจัยได้ช่วยกันระดม ความคิดเห็นซึ่งบางส่วนก็มีข้อเสนอว่าน่าจะให้กิจกรรมยังคง อยู่ซึ่งมีความจำเป็นต่อการดำเนินงานแต่บางส่วนของกิจกรรม น่าจะออกไปในการดำเนินกิจกรรมระยะที่ 2	การได้รับข้อเสนอแนะจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ทีมวิจัยได้แนว ทางการดำเนินงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นมากขึ้น

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
15. วันที่ 5 มิถุนายน 2553 ร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายหมอมืองเพื่อ ปรับร่างแก้ไขโครงสร้างวิจัย ตามที่ ศกว. ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่น ให้ ข้อเสนอแนะ	ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนพูดคุยความ คิดเห็นในการปรับร่าง โครงการวิจัยตามที่ ศกว. ให้ คำแนะนำ	การปรับปรุงร่างโครงการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการดูภาพรวม เอกสารทั้งหมดก่อนที่จะส่งให้ ศกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทีมวิจัยได้ร่วมกันปรับแก้ไขร่างด้วยกัน พร้อมกับพี่เลี้ยงและ ปส.ชป. นำมา	
16. วันที่ 9 มิ.ย. 53 ร่วมพัฒนาศักยภาพการทำงานทีม วิจัยฝ่ายหมอมือง ณ. หอประชุมบ้านหมอมือง อ.แม่จริม จ. น่าน	แนะนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้ง ขั้นตอน กระบวนการวิจัย จากนั้นเป็นการฝึกทำแผนที่ทาง สังคม ปฏิทิน คำว่า ๆ ตลอดจนเครื่องมือในการ วิเคราะห์ชุมชน	ทีมวิจัยฝ่ายหมอมือง ได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนได้เรียนรู้เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลงานวิจัย และได้ลงมือฝึกปฏิบัติ เช่น การทำแผนที่ ที่ดินดิน การวิเคราะห์ชุมชน โดยใช้ปฏิทินการเกษตร ปฏิทิน อาหาร วัฒนธรรมประเพณี การจัดทำTIME LINE เป็นต้น	ทีมวิจัยได้เรียนรู้และเข้าใจ กระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มแรกจะ ช่วยทำให้การดำเนินงานวิจัยใน อนาคตง่ายขึ้น
17. วันที่ 16 – 18 มิ.ย. 53 เข้าร่วมเวทีโครงการเติมน้ำเติม ชีวิต จัดโดย สำนักงาน กปร. กรม ชลประทานและศกว. ณ. โรงแรมภูเขางามรีสอร์ท จ. นครนายก	พี่เลี้ยงและทีม ปส.ชป. นำมาและ ตัวแทนทีมวิจัยฝ่ายหมอมือง เข้า ร่วมฝึกอบรมและเข้าร่วมเวที โครงการเติมน้ำเติมชีวิต ตลอดจนการนำเสนอ ความก้าวหน้าโครงการวิจัยใน แต่ละพื้นที่	ทีมวิจัยฝ่ายหมอมือง เจ้าหน้าที่ชลประทานนำมาและพี่เลี้ยง ได้รับฟังความเป็นมาของโครงการเติมน้ำเติมชีวิตและได้มี โอกาสถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ให้กับทีมงาน โครงการนำร่องใน 9 จังหวัดได้รับทราบและได้รับฟัง ข้อเสนอแนะเพื่อนำมาปรับใช้ในการทำงานในพื้นที่	ทีมวิจัยชาวบ้านและปส.ชป. ได้มี โอกาสแลกเปลี่ยนกับทีมวิจัย ชาวบ้านต่างพื้นที่ทำให้เกิดการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การ ทำงานและสถานการณ์ปัญหาทำ ให้เกิดมีกำลังใจในการทำงาน มากยิ่งขึ้น

ช่วงเวลา	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
18. วันที่ 6 ก.ค. 53 ร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายหมอเมือง ปรับ ร่างโครงการวิจัย รอบที่ 2 ณ.หอประชุมบ้านนาแซง ต.หมอเมือง อ.แม่จริม จ.น่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุยในประเด็นข้อเสนอแนะที่ ทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ ความคิดเห็นและช่วยกันระดม ความคิด เพื่อ ปรับ แก้ ร่าง โครงการวิจัย	ทีมวิจัยได้ร่วมกันปรับแก้ไขร่างโครงการงานวิจัยตามที่ ผู้ทรงคุณวุฒิให้คำแนะนำ	
19. วันที่ 21 ต.ค. 2553 ร่วมกับทีมวิจัยฝ่ายหมอเมือง ปรับ ร่างโครงการวิจัย รอบที่ 3 ณ.หอประชุมบ้านนาแซง ต.หมอเมือง อ.แม่จริม จ.น่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุยในประเด็นข้อเสนอแนะที่ ทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ ความคิดเห็นและช่วยกันระดม ความคิด เพื่อ ปรับ แก้ ร่าง โครงการวิจัย	ทีมวิจัยได้ร่วมกันปรับแก้ไขร่างโครงการงานวิจัย รอบที่ 3 ตามที่ ผู้ทรงคุณวุฒิให้คำแนะนำ	
20. วันที่ 14 กันยายน 2553 ร่วมประชุมกับทีมวิจัยเพื่อกำหนด วันเปิดตัวโครงการวิจัยฝ่ายหมอ เมือง ณ หอประชุมบ้านนาแซง ต.หมอเมือง อ.แม่จริม จ.น่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุยเกี่ยวกับโครงการวิจัยฝ่าย หมอเมืองที่ได้รับการสนับสนุน จาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และหารือเกี่ยวกับกำหนดการ เปิดตัวโครงการฯฝ่ายหมอเมือง	ทีมวิจัยได้รับทราบถึงโครงการฯฝ่ายหมอเมืองได้รับการ สนับสนุนจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและหารือเกี่ยวกับวัน เวลาสถานที่ในการเปิดตัวโครงการฯฝ่ายหมอเมือง พร้อมกับ แบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน	

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
21. วันที่ 28 กันยายน 2553 ร่วมประชุมกับทีมวิจัยฝ่ายหอ เมืองในการซักซ้อมการนำเสนอ เปิดตัวโครงการวิจัย	ทบทวนความเป็นมาของ โครงการทั้งหมด พร้อมกับแบ่ง บทบาทหน้าที่ในการนำเสนอ โครงการวิจัยให้กับผู้เข้าร่วมเวที ได้รับทราบ รวมถึงบทบาท หน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง	กำหนดวันเปิดตัวโครงการวิจัยฯฝ่ายหอเมืองในวันที่ 30 ก.ย. 53 และให้หัวหน้าโครงการนำเสนอภาพรวมของโครงการ ทั้งหมด และให้ตัวแทนนำเสนอรายละเอียดแผนกิจกรรมและ งบประมาณ ส่วนที่เหลือจะช่วยกันนำเสนอข้อมูลหรือตอบข้อ ซักถามและแบ่งบทบาทหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย	การแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงาน ตามความถนัด จะช่วยให้การ ดำเนินงานเป็นไปสะดวกและควร ให้ทุกคนในทีมได้มีส่วนร่วมใน การดำเนินงานให้มากที่สุด
22. วันที่ 30 กันยายน 2553 เข้าร่วมเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยฯ ฝ่ายหอเมือง ณ หอประชุมบ้านทุ่งกวาว อ.แม่จริม จ.น่าน	นำเสนอความเป็นมาของ โครงการ วัตถุประสงค์ แผน กิจกรรม วิธีการดำเนินงาน ผลที่ คาดว่าจะได้รับและแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นระหว่างทีมวิจัยกับ ผู้เข้าร่วมเวทีและนำมาสรุปผล การดำเนินงาน	การเปิดตัวโครงการวิจัยฯฝ่ายหอเมือง เริ่มด้วยหัวหน้า โครงการกล่าวต้อนรับและนำเสนอความเป็นมาและ ความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน รวมถึง แผนการดำเนินงาน จากนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยใน ประเด็นการบริหารจัดการนำของชุมชน และให้ข้อเสนอแนะ ต่อทีมวิจัย จากนั้นทีมวิจัยได้นำมาสรุปผลข้อเสนอแนะและ นำมาปรับใช้ในการศึกษาวิจัยต่อไป	การทำงานที่มีหลากหลายภาคส่วนเข้า มามีส่วนร่วมจะช่วยให้การ ดำเนินงานประสบความสำเร็จได้ เป็นอย่างดี รวมถึงกำลังใจจากทุก ฝ่ายจะช่วยให้ทีมวิจัยมีพลังใน การดำเนินงานเพื่อส่วนรวมเพิ่ม มากขึ้น
23. วันที่ 3 ต.ค. 53 เข้าร่วมประชุมกับทีมวิจัยฝ่ายหอ เมืองในการดำเนินงานตามแผน กิจกรรมงานวิจัย ณ หอประชุมบ้านนาเชือก ต.หมอน้อย อ.แม่จริม จ.น่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุยกับทีมวิจัยในการทำหนด แผนการดำเนินงานกิจกรรมงานวิจัย ที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้เป็นไป ตามกรอบระยะเวลาและ งบประมาณ	ทีมวิจัยได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงานกิจกรรม งานวิจัยตามกรอบของกิจกรรม ระยะเวลา และงบประมาณ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้วางไว้	การดำเนินงานกิจกรรมตามแผนที่ได้ วางไว้จะช่วยให้งานวิจัยเสร็จ สมบูรณ์ตามกรอบระยะเวลาที่ได้ วางไว้

ชื่อย่อ	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ผู้เรียนรู้
24. วันที่ 13 ค.ค. 53 เข้าร่วมเวทีศึกษาบริบทชุมชน ร่วมกับทีมงานวิจัยฝ่ายหมอเมือง หมอประทุมบ้านนาคา อ.แม่จัน จ.น่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุยในเรื่องของบริบทชุมชน โดยการเชิญปราชญ์ชาวบ้านและ ผู้มีความรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์ หมู่บ้าน/เหมืองฝาย โดยใช้แผน ที่ทางสังคม ภูมิทัศน์ชีวิต ปฏิทิน การเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม ปฏิทินอาหารในแต่ละฤดู ฯลฯ แล้วนำมาสรุปร่วมกัน	บริบทชุมชนภายใต้กลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมืองมีทั้งหมด 5 หมู่บ้าน โดยมีศูนย์กลางคือพื้นที่การเกษตรที่มีพื้นที่ติดกันและ ใช้น้ำจากฝายหมอเมือง ซึ่งข้อมูลแต่ละหมู่บ้านที่มีวิจัยแต่ละ หมู่บ้านจะนำไปศึกษาเก็บข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ส่วนข้อมูลด้านตัว อาคารฝายจะเป็นหน้าที่ของปส.ชป. ที่ต้องดำเนินการเก็บ รวบรวมข้อมูลตั้งแต่เริ่มแรกและนำมาเอาข้อมูลมาสรุปในเวที ใหญ่อีกครั้งหนึ่ง	ปราชญ์/ผู้รู้ในหมู่บ้านถือว่ามีความสำคัญอย่างมากในการศึกษา บริบทชุมชน โดยเฉพาะประวัติ ชุมชน วิถีชีวิต วิธีการผลิตและ วัฒนธรรมประเพณี
25. วันที่ 31 ค.ค. 53 พัฒนาศักยภาพการทำงานของทีม วิจัยฝ่ายหมอเมือง และเจ้าหน้าที่ ปส.ชป. หมอประทุมบ้านนาคา ค.หมอ เมือง อ.แม่จัน จ.น่าน	- ทบทวนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศึกษาวิถีชีวิต งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น - เรียนรู้เครื่องมือในการเก็บ ข้อมูล เช่น แบบสอบถาม แบบ สัมภาษณ์ - ทดลองปฏิบัติจริง - การจดบันทึกข้อมูล	ทีมวิจัยและปส.ชป. ได้เรียนรู้เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจน ศึกษาข้อมูลจากวิถีชีวิตนักโครงการวิจัยชาวบ้านที่ประสบ ความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ โดยได้ศึกษาข้อมูลจาก โครงการวิจัยแพร่กำหนดนามแดง จากนั้นจึงเป็นการเรียนรู้ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และนำมาทดลองปฏิบัติ	

ชื่องาน	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
26. วันที่ 3 พ.ย. 53 เข้าร่วมเวทีศึกษาข้อมูลสถานการณ์ปัญหาการบริหารจัดการน้ำฝ่ายหมอมือง ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน หมอพระชุมบ้านหมอมือง อ.แม่จริม จ.น่าน	กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างทีมวิจัยกับกลุ่มผู้นำและผู้เฒ่าผู้แก่ ประชาชนชาวบ้านในเรื่องการบริหารจัดการน้ำทั้งในอดีตถึงปัจจุบัน	การจัดทำคู่มือในอดีตเป็นแบบระบบเหมืองฝาย เป็นระบบที่ชาวบ้านผู้ใช้น้ำร่วมกันรับผิดชอบและจัดทำระบบชลประทานขึ้นเอง มีการจัดการทรัพยากรอย่างเรียบง่ายไม่ซับซ้อน กลุ่มและคณะกรรมการเหมืองฝายมีประสิทธิภาพในการบริหารงาน การประชาสัมพันธ์และการประสานงาน มีการจัดสรรแบ่งปันน้ำอย่างยุติธรรม ภายใต้อำนาจของกฎเกณฑ์ที่ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันร่างขึ้น และกลุ่มมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำสูง แต่ระบบชลประทานแบบเหมืองฝายก็มีข้อเสียคือ ความไม่ถาวรของโครงสร้างฝายและการใช้แรงงานในการซ่อมบำรุงถี่เกินไป ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบชลประทานหลวง ซึ่งมีโครงสร้างอาคารชลประทานที่ถาวร แต่ก็มีข้อเสียหลายด้าน เช่น ด้านความถี่ซับซ้อนของการจัดการในหน่วยงานบริหารจัดการ การขาดประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน ประชาสัมพันธ์และการใช้ความยุติธรรมในการจัดสรรแบ่งปันน้ำ ตลอดจนการขาดการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ทำให้เกิดข้อขัดแย้งในการใช้น้ำในระบบชลประทาน และไม่สามารถแก้ปัญหาให้หมดสิ้นไปได้	ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ภาคเหนือที่เต็มไปด้วยภูเขาใหญ่น้อยสลับซับซ้อน พื้นที่ราบที่เหมาะสมต่อการผลิตในภาคเกษตรจึงมีอยู่ไม่มากนัก การเกษตรจึงมีอยู่ไม่มากนัก การจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพสูงสุดกลายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อคนในชุมชน ความสำคัญของการจัดการน้ำให้เหมาะสมกับระบบนิเวศและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการผลิตในภาคเกษตร รวมถึงสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยระบบการจัดสรรแบ่งปันน้ำอย่างเสมอภาค

ช่วงเวลา	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
27. วันที่ 10 พ.ย. 2553 เข้าร่วมเวทีศึกษาความสัมพันธระหว่างวิถีชีวิต วิถีการผลิตและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ณ หอประชุมบ้านหมอเมือง อ.แม่จัน จ.น่าน	ใช้กระบวนการศึกษาจากปฏิทินการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรมแผนที่ทางสังคม และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า แก้วมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน โดยสรุปคือคือคิด – ปัจจุบัน	กลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่มีปัญญาคือความรู้และเทคนิควิธีการในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า จนเกิดประเพณีความเชื่อในการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน เช่น ความเชื่อในเรื่องผีขุนน้ำ ขุนห้วย ซึ่งทำหน้าที่รักษาป่าต้นน้ำ ความเชื่อในเรื่องผีฝาย ซึ่งทำหน้าที่ดูแลเหมืองฝาย ตลอดจนประเพณีของการลงแขกและการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่มีความเชื่อมโยงสอดคล้องกัน ซึ่งทีมวิจัยได้ร่วมกันสำรวจความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมเวที ทำให้เกิดมุมมองและเกิดความรู้ใหม่เพิ่มมากขึ้น	
28. วันที่ 25 พ.ย. 53 เวทีวิเคราะห์บริบทชุมชนและองค์ความรู้เรื่องระบบการบริหารจัดการน้ำ ณ หอประชุมบ้านนาตา อ.แม่จัน จ.น่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยร่วมกับทีมวิจัยในการวิเคราะห์บริบทชุมชนและองค์ความรู้เรื่องระบบการบริหารจัดการน้ำ โดยแบ่งให้ทีมวิจัยเป็น 3 กลุ่มและแจกประเด็นคำถามและช่วยกันระดมความคิดเห็นและนำมาเสนอหน้าเวที	ทีมวิจัยได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในเรื่องของบริบทชุมชนสถานการณ์ปัญหา และระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน จากนั้นตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมอีกครั้งหนึ่ง	

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้รับรู้
29. วันที่ 30 พ.ย. 53 เวทีรายงานความก้าวหน้าการทำงานระหว่างทีมวิจัยและพี่เลี้ยงโครงการ (พี่เลี้ยง ศกว. ปส.ชป. โครงการชลประทานน่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงความก้าวหน้าของการดำเนินงานโครงการวิจัยและการทำงานร่วมกันของทีมงาน ทั้งนี้เพื่อสรุปภาพรวมของการทำงาน และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน	การดำเนินงานตามโครงการเสริมสร้างเสริมชีวิตของพื้นที่จังหวัดน่านมีความก้าวหน้าตามลำดับและเป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ แต่ยังมีอุปสรรคอยู่บ้าง เช่น ในเรื่องของการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ยังไม่ความละเอียดครบพอ คั้งนั้นทางทีมงานควรมีการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนั้นยังรวมถึงความล่าช้าของงบประมาณ	การศึกษาจากงานจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพลังใจในการทำงานของทีมงานวิจัยและกลุ่มผู้นำ
30 วันที่ 4 ธันวาคม 2553 ศึกษาฐานด้านการบริหารจัดการผู้นำโดยชุมชนมีส่วนร่วม ณ อ่างเก็บน้ำห้วยไฟ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศ.อุซาง อ.อุซาง จ.พะเยา	ก่อนการศึกษาดูงานได้แบ่งกลุ่มทีมวิจัยออกเป็น 3 ส่วน และร่วมกันจัดทำใบสอบถามและตามประเด็นที่ตั้งไว้และหลังจากที่ดูงานเสร็จเรียบร้อยแล้วให้แต่ละทีมนำเอาข้อมูลจากการศึกษาดูงานมาสรุปเป็นภาพรวมอีกครั้งหนึ่ง	การศึกษาดูงานครั้งนี้ได้ถือโอกาสนำผู้ใช้น้ำห้วยไฟ ศ.อุซาง อ.อุซาง จ.พะเยา เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน โดยทีมวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานจากกลุ่มผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยไฟในประเด็นต่าง ๆ จากนั้นเป็นการศึกษาดูงานในพื้นที่อ่างและแปลงการเกษตร ซึ่งในฤดูฝนชาวบ้านจะทำนาทั้งหมดและจะปลูกพืชหลังนา คือ กระเทียม โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิชัยพัฒนาในการรับซื้อสินค้าการเกษตรและนำมาบรรจุเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย โดยให้รับซื้อจากมูลนิธิฯ คือ ยี่ห้อถั่วงอกพัฒนา นอกจากนี้นักกลุ่มผู้นำจากอ่างยังมีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นจนได้รับรางวัลดีเด่นในด้านการบริหารจัดการน้ำ	การศึกษาจากงานจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพลังใจในการทำงานของทีมงานวิจัยและกลุ่มผู้นำ

ชื่อเวที	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
31. วันที่ 7 ธันวาคม 2553 เวทีสรุปผลการศึกษาดูงาน หอประชุมบ้านนาเคียด อ.แม่จริม จ.น่าน	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุยในประเด็นการศึกษาดูงาน ณ.อ่างเก็บน้ำห้วยไฟ จ.พะเยา โดยให้แต่ละทีมได้นำเสนอ ข้อมูลที่เกิดขึ้นมาเพื่อนำมาสรุป เป็นภาพรวมของการศึกษาดูงาน	ทีมวิจัยได้ร่วมกันสรุปผลการศึกษาดูงาน ณ อ่างเก็บน้ำห้วยไฟ ว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำมีจำนวนมากและมีพื้นที่สำหรับการเกษตร จำนวนมาก นอกจากนั้นปริมาณน้ำในอ่างก็มีมาก หาก เปรียบเทียบกับฝายหมอมือเองแล้วยังมีความแตกต่างกัน แต่ที่ เหมือนกันคือมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำเหมือนกัน ซึ่งก็อาจจะ แตกต่างกันในด้านสภาพภูมิสังคม แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ ทำ อย่างไรที่จะมีการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมาก ที่สุด	
32. วันที่ 18 ธันวาคม 2553 จัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่าง เกษตรกรและหน่วยงานต่าง ๆ ถึง สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบ ด้านการบริหารจัดการน้ำฝายหมอ มือ และแลกเปลี่ยนการ ดำเนินงานขององค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำ จากฝ่ายผู้นำแม่จริม เพื่อหาแนว ทางการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน ในอนาคต	ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน พูดคุยกันระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำ หน่วยงานต่าง ๆ และองค์กรผู้ใช้น้ำ กลุ่มน้ำแม่จริมถึงสถานการณ์ ปัญหาในด้านการบริหารจัดการ น้ำและหาแนวทางการทำงาน ร่วมกันในอนาคต	กลุ่มผู้ใช้น้ำกลุ่มน้ำแม่จริมและหน่วยงานในพื้นที่ โดยเฉพาะ องค์การบริหารส่วนตำบลและทีมวิจัย ได้ร่วมกันแสดงความ คิดเห็นถึงการบริหารจัดการน้ำที่ผ่านมาว่ายังมีปัญหาที่ต้อง ช่วยกันแก้ไข โดยเฉพาะปัญหาปริมาณน้ำที่ไม่เพียงพอต่อ การเกษตรในช่วงฤดูแล้งและการจัดสรรน้ำเข้าพื้นที่อย่างเป็น ธรรม รวมถึงการแบ่งปันน้ำจากฝายตัวแรกจนถึงฝายตัวสุดท้าย ที่ยังคงมีปัญหาอยู่ โดยในเวทีเสนอว่าน่าจะมีการจัดตั้ง กฎระเบียบกลางขึ้นมาเพื่อให้แต่ละฝ่ายกลุ่มน้ำแม่จริมได้ปฏิบัติ ร่วมกัน	

หัวข้อที่	วิธีการ / กระบวนการ	ข้อสรุปในเวที	บทเรียน / สิ่งที่ได้เรียนรู้
33. วันที่ 29 ธันวาคม 2553 เวทีนำเสนอผลการดำเนินงาน ชลประทานเพื่อท้องถิ่นแก่ ชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ หอประชุมบ้านนา อ.แม่อริม จ.น่าน	ที่เสียนำเสนอผลการดำเนินงาน ชลประทานเพื่อท้องถิ่นแก่ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในการดำเนินงาน เพื่อหาแนวทางการทำงาน ร่วมกันในระยะที่ 2 (ปี 54)	การดำเนินงานสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่ เริ่มแรกจนถึงปัจจุบันได้ดำเนินการตามแผนงานที่ได้วางไว้ แต่ ยังมีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้างเล็กน้อยซึ่งสามารถแก้ไขได้ และ การดำเนินงานดังกล่าวได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุก ฝ่ายและในการดำเนินงานระยะที่ 2 จะเริ่มดำเนินงานต่อเนื่อง ไปตั้งแต่เดือนมกราคม ปี 54	

บทที่ 3

ผลการดำเนินงาน

4.1 แนวคิดการดำเนินงานของโครงการเติมน้ำเดินชีวิต

ตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความห่วงใยต่อเรื่องการบริหารจัดการน้ำ จะเห็นได้จาก ทรงมีพระราชทานพระราชดำริส เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2532 ความว่า “ต้องการให้โครงการชลประทานที่สร้างเสร็จแล้วมีการจัดการเรื่องการใช้น้ำอย่างถูกวิธีและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันดำเนินการ” และพระราชทานคำรัสถึงโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยหวด จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2551 ความว่า “เป็นอ่างเก็บน้ำที่ใหญ่มาก มีน้ำมาก แต่ไม่มีคนใช้น้ำมากเท่าที่ควร” จากพระราชดำรัสดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน ก.ป.ร.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และกรมชลประทาน ได้ร่วมกันจัดทำโครงการ “เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินำร่อง 84 แห่ง “ ขึ้น โดยคัดเลือกโครงการจาก 9 จังหวัด ได้แก่ น่าน สกลนคร มุกดาหาร กาฬสินธุ์ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช และนราธิวาส โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ รูปแบบ และสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากการปฏิบัติ ตลอดจนสร้างเครือข่ายระหว่างภาคประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ ในการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการและยั่งยืน โดยได้มีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกัน ระหว่างทั้ง 3 หน่วยงานไปเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2552

ภายใต้ความร่วมมือดังกล่าว สกว. โดยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีบทบาทเป็นหน่วยสนับสนุนด้านวิชาการ โดยมีหน้าที่ในการสนับสนุนให้นักประสานงานชุมชน ชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชป.) และเจ้าหน้าที่จังหวัดนำร่อง นำ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินโครงการร่วมกับชุมชนในพื้นที่นำร่อง เพื่อพัฒนาให้เกิดพื้นที่รูปธรรมของชลประทานเพื่อท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินการจะอาศัยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น(Node) และที่เลี้ยงในพื้นที่จังหวัดนำร่อง เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงาน โดยจังหวัดน่าน ทาง สกว.จะมีพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน เพื่อค้นหารูปแบบในการสนับสนุน ให้เกิดงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น และขับเคลื่อนโครงการความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

4.2 ชุดความรู้ในการทำงานเชิงกระบวนการ

กระบวนการดำเนินงานโครงการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น ในพื้นที่จังหวัดน่าน ในฐานะพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งได้เข้ามาส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานในครั้งนี้ บทบาทที่สำคัญมี 2 ประการด้วยกัน คือ การพัฒนาเจ้าหน้าที่ชลประทานให้เกิดการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการติดตามสนับสนุนงานวิจัยให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นกระบวนการทำงาน สามารถจำแนกกระบวนการหมุนเสริม ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังนี้

4.2.1 ต้นน้ำ

1. การพัฒนาเจ้าหน้าที่ชลประทานให้เกิดการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การดำเนินงานในช่วงแรก ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานร่วมกันในระดับพื้นที่ระหว่าง 3 หน่วยงาน คือ พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน และชาวบ้าน ดังนั้น พี่เลี้ยงงานวิจัยฯ จึงได้วางแผนการดำเนินงานในช่วงแรกหรือช่วงต้นน้ำ ดังนี้

กระบวนการและวิธีการ

- การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างทีมพี่เลี้ยงงานวิจัยและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน โดยเฉพาะในเรื่องของกระบวนการและวิธีการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเรียนรู้กระบวนการทำงานซึ่งกันและกัน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งนี้โดยการอาศัยการพบปะแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

- การอบรมพัฒนาศักยภาพและเติมเต็มองค์ความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการให้ความรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่แนวคิด ที่มาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การสนับสนุนงานเพื่อให้เกิดงานวิจัยเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยคนในชุมชน เรียนรู้การใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในงานวิจัย เช่น การศึกษาวิเคราะห์พื้นที่ บริบทชุมชน เพื่อให้เห็นสถานการณ์ปัญหาที่แท้จริงในชุมชน กระบวนการคิดวิเคราะห์พื้นที่แบบมีส่วนร่วม และการฉายวิทัศน์กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือวิทัศน์ชุมชนต่าง ๆ ที่ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนเอง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานและ ปส.ชลป. ได้เข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ขณะเดียวกัน ในฐานะพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียนรู้แนวทางการดำเนินงานของงานชลประทาน เช่น กระบวนการหมุนเสริมชุมชน และงานด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้นำมาปรับใช้ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ร่วมกัน

- การลงพื้นที่ชุมชนร่วมกัน เพื่อทำความรู้จักกับชุมชน ตลอดจนการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างหน่วยงานและชุมชน ทั้งในส่วนของความเป็นมาของโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริ นาร่อง รวมถึงการคัดเลือกพื้นที่สำหรับใช้งานวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่น เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งการได้มีโอกาสลงพื้นที่เพื่อทำงานร่วมกัน ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ทั้งในส่วนของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ และพี่เลี้ยงฯ ซึ่งการลงพื้นที่ในช่วงแรก จะเป็นการศึกษาวิเคราะห์บริบทชุมชนและสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ เพื่อนำเอาชุดความรู้ที่ได้ มาร่วมกันวิเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย

บทบาทของพี่เลี้ยงฯ ในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ชลประทาน ให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในส่วนของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อให้เห็นทั้งในส่วนของทุนทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีและสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องการบริหารจัดการน้ำ กระบวนการที่ทำร่วมกัน คือ ชวนให้นักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น ได้ร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ โดยอาศัยเครื่องมือต่าง ๆ เช่น การทำ Social Mapping ,Time Line การวิเคราะห์พื้นที่ โดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งการทำงานดังกล่าวส่งผลให้ ปส.ชล. ได้เกิดการเรียนรู้ในการวิเคราะห์ชุมชนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้การดำเนินงานในช่วงแรก จำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา ค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากการทำงานในด้านสังคมหรืองานวิจัย ถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับ ปส.ชล. ที่ยังไม่คุ้นชินในการทำงานในด้านนี้ และหลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินงานในแต่ละครั้ง ทีมงานจะช่วยกันสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เห็นสถานการณ์ปัญหาในด้านต่าง ๆ เพื่อนำข้อบกพร่องนำมาแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

- ช่วงการพัฒนาโจทย์วิจัย พี่เลี้ยงฯ ได้พาทีม ปส.ชล. ลงพื้นที่ เพื่อร่วมค้นหาโจทย์วิจัยร่วมกับชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นขั้นตอนของการพัฒนาโจทย์วิจัย ว่าควรเริ่มจากจุดไหนก่อน ขั้นตอนของการพัฒนาโจทย์เป็นอย่างไร โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนพูดคุยและการสะท้อนปัญหาที่มาจากชาวบ้าน จากนั้นจึงได้เลือกสถานการณ์ปัญหาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชน นำมาพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย ตามกระบวนการและขั้นตอนของการขึ้นโจทย์ โดยพี่เลี้ยงจะคอยแนะนำกระบวนการดังกล่าว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในส่วนของทีมวิจัยชาวบ้านและปส.ชล. นอกจากนั้นในช่วงของการพัฒนาโจทย์วิจัย พี่เลี้ยงจะคอยเติมเต็มกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเติมเต็มกำลังใจการทำงาน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในส่วนของเนื้อหาและบรรยากาศในการทำงานร่วมกัน ซึ่งในช่วงของการพัฒนาโจทย์วิจัย ต้องอาศัยระยะเวลาในการค้นหาและปรับแก้โจทย์วิจัย ซึ่งในบางครั้ง ทั้งทีมวิจัยชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ ปส.ชล. ก็อาจเกิดความเหนื่อยล้า เพราะต้องมีการปรับแก้บ่อยครั้ง ซึ่งบางคนอาจไม่คุ้นชินในเรื่องของกระบวนการในการพิจารณาข้อเสนอโครงการ จำเป็นที่พี่เลี้ยงต้องคอยให้กำลังใจและคอยเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกันต่อไป เพื่อที่จะให้บรรยากาศในการทำงานร่วมระหว่างหน่วยงาน มีความราบรื่นและเกิดปัญหาและอุปสรรคให้น้อยที่สุด

ดังนั้น การทำงานเชิงกระบวนการในช่วงต้นน้ำ ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง หากคณะทำงานไม่เข้าใจในเป้าหมายและไม่เข้าใจขั้นตอนของกระบวนการทำงานแล้ว ย่อมทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำงานทั้งระบบและการดำเนินงานย่อมมีปัญหาอุปสรรค ดังนั้น การทำงานในช่วงเริ่มต้น จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ ตลอดจนการเรียนรู้การทำงานระหว่างกัน ทั้งในด้านวัฒนธรรมองค์กร การบริหารจัดการภายใน และการสร้างความเข้าใจที่ดีกับคนในชุมชน

4.2.2 ช่วงกลางน้ำ

การดำเนินงานในช่วงนี้ จะเป็นช่วงของการติดตามสนับสนุนนักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินกิจกรรมงานวิจัย ตามแผนการดำเนินงานที่ได้วางไว้ ซึ่งการทำงานในช่วงดังกล่าว มีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

- การลงพื้นที่ร่วมกัน ทั้งในส่วนของผู้เลี้ยง ปศ.ชล. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน ทั้งในส่วนของการดำเนินการงานวิจัย ตามแผนกิจกรรมที่ได้วางไว้ ทั้งในส่วนของการจัดเวทีในระดับต่าง ๆ การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย ซึ่งการดำเนินงานในช่วงนี้ ถือเป็นภารกิจที่ ปศ.ชล. และผู้เลี้ยงฯ ต้องทำงานร่วมกัน โดยการลงพื้นที่ในแต่ละครั้ง จะมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันก่อน เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการสรุปบทเรียนร่วมกันว่า ในการลงพื้นที่แต่ละครั้งมีปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรบ้าง และควรมีการเติมเต็มข้อมูลตรงไหน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีแผนกิจกรรมหลัก ๆ ดังนี้

1. กิจกรรมทบทวนข้อมูล / สถานการณ์ปัญหา ซึ่งข้อมูลที่ได้คือ - สถานการณ์ปัญหาเรื่องน้ำ, ดินดิน ระบบชลประทานไม่ดี, น้ำน้อยไม่พอใช้ ความขัดแย้งจากการแย่งน้ำ “ท้ายน้ำ” ความร่วมมือของคนในชุมชน, การใช้น้ำเพื่อการเกษตร, การบริหารจัดการน้ำ/ออกกฎระเบียบ(ตั้งกฎ:ปรับ/แบ่งน้ำอย่างยุติธรรม), ทบทวนข้อมูล....ศึกษาวิจัย , สภาพพื้นที่ , ความต้องการ , แนวทางในอนาคต เช่น การรื้อฟื้นประเพณี “สืบชะตาแม่น้ำ เลี้ยงผีฝาย ผิดันน้ำ ผีนา” หรือข้อมูลในด้านพื้นที่ เช่น การคาบเกี่ยวของพื้นที่ (พื้นที่ชุมชน อบต. เทศบาล) เป็นต้น

2. ศึกษาบริบทชุมชน/วิถีชีวิต/วิถีการผลิต /องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำวัฒนธรรมความเชื่อเป็นเครื่องมือในการรวมคน/ชุมชน นำหน่วยงานเป็นตัวเชื่อม+ แรงสนับสนุน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสทบทวนองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนและหันกลับมา รื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่ามาตั้งแต่ในอดีต เช่น สืบชะตาแม่น้ำ การเลี้ยงผีฝาย หรือแม้แต่การระดมความคิดเห็น “การจัดการน้ำโดยชุมชน” เป็นต้น

3. กิจกรรมเสริม"การจัดการน้ำ/ฝาย ออกแบบการขยายผล วิชิตีต ผู้ชุมชนต้นน้ำ ชุมชนกลางน้ำและชุมชนปลายน้ำ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำร่วมกันในอนาคต

4. ชวนคุยเพื่อมองให้เห็นอนาคต ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว จะช่วยให้หน่วยงานองค์กรทุกภาคส่วนและชาวบ้าน ได้มีโอกาสได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ในการบริหารจัดการน้ำ อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมในพื้นที่

- การเติมเต็มองค์ความรู้ระหว่างทาง ถือเป็นความสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้พี่เลี้ยงฯ และ ปส.ชป. ทีมวิจัยชาวบ้าน สามารถดำเนินงานร่วมกันได้ ซึ่งการเติมเต็มองค์ความรู้ดังกล่าว มีหลายช่องทาง เช่น การเข้าร่วมเวทีเครือข่ายงานวิจัย จ.น่านและพื้นที่อื่น ๆ การศึกษาดูงาน การอบรมพัฒนาศักยภาพ หรือแม้แต่การแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งก็ช่วยให้บรรยากาศในการทำงานมีความราบรื่น และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับต่าง ๆ จะช่วยให้แต่ละฝ่ายเกิดการเรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการบริหารจัดการน้ำ ทั้งในส่วนของชาวบ้าน ที่ถือเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม ที่ได้มีการสั่งสม สืบทอด ค่อยกันมา รวมถึงองค์ความรู้การบริหารจัดการน้ำระบบชลประทานสมัยใหม่และระบบเทคโนโลยีในปัจจุบัน ซึ่งการเติมเต็มองค์ความรู้ดังกล่าว จะช่วยให้งานวิจัยประสบความสำเร็จและสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและเป็นปัจจุบันมากที่สุด

- สรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน น่าน นักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนหรือตามแผนกิจกรรมที่วางไว้ร่วมกัน ภายหลังเสร็จสิ้นการดำเนินงานแล้ว ทีมงานได้ร่วมกันสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน ทั้งในส่วนของผลการดำเนินงาน ปัญหาข้อติดขัดและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้ทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร และจะก้าวไปอย่างไร ซึ่งมีผลทำให้เกิดการทำงานที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น รวมถึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะการทำงานร่วมกันหลายหน่วยงาน หากไม่มีความเข้าใจที่ตรงกันแล้ว ปัญหาการทำงานจะมีเพิ่มมากขึ้น

ทั้งนี้ การสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน จะมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การจัดประชุมร่วมกัน หรือการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ ทั้งในพื้นที่วิจัยและพื้นที่อื่น ๆ

4.2.3 ช่วงปลายน้ำ

การดำเนินงานในช่วงปลายน้ำ ถือเป็นภารกิจระยะสุดท้ายของการดำเนินงานวิจัย ซึ่งจะ เป็นช่วงของการติดตามหนุนเสริมในด้านการบริหารจัดการ โครงการวิจัยร่วมกัน ทั้งในส่วนของพี่เลี้ยง ฯ ปส.ชป. และทีมวิจัยชาวบ้าน โดยเฉพาะการสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกัน การสรุปผลการศึกษาวิจัย และ

การเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ รวมถึงการนำเอาแนวทางผลการศึกษาวิจัย ลงสู่ภาคปฏิบัติเพื่อแก้ไข ปัญหาของชุมชน ซึ่งกระบวนการหนุนเสริมหรือการพัฒนาเจ้าหน้าที่ชลประทานและชาวบ้าน ได้มีแผน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลผลการศึกษาวิจัย ทั้งที่เป็นส่วนของบริบทพื้นที่ในด้านต่าง ๆ สถานการณ์ปัญหา การบริหารจัดการน้ำตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แนวทางการบริหารจัดการน้ำร่วมกันในอนาคต เป็นต้น

2. นำเอาชุดความรู้ที่ได้ทั้งหมดมาคัดแยกเป็นหมวดหมู่ เพื่อนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ ร่วมกัน ก่อนที่จะมีการจัดเวทีคืนข้อมูลผลการวิจัยให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับรู้และ ร่วมกันให้ข้อเสนอแนะ

3. นำผลการศึกษาวิจัยทั้งหมดมาเขียนเป็นร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และวางแผนการ ดำเนินงานศึกษาวิจัยในระยะที่ 2

ในการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ชลประทานและชาวบ้าน ในช่วงนี้ได้มีการประสานไปยัง ทีมกลไกกลาง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ให้เข้ามาช่วยให้ความรู้ในการเขียนรายงานวิจัย ทำให้ ปส.ชป. และชาวบ้านได้เรียนรู้กระบวนการรวบรวมข้อมูล การคัดแยกข้อมูลเพื่อนำมาเขียนเป็นรายงานวิจัยฉบับ สมบูรณ์ ทำให้ชาวบ้านและทีม ปส.ชป. มีความเข้าใจเพิ่มมากยิ่งขึ้น

4.3 ชุดความรู้พื้นที่ทั่วไป

ผลจากการที่ได้จัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดเวที การลงพื้นที่เก็บรวบรวม ข้อมูล การพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และอื่น ๆ ทำให้ได้ชุดความรู้พื้นที่ทั่วไปและสภาพ การบริหารจัดการน้ำของพื้นที่ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน คือ

4.3.1. สภาพพื้นที่และข้อมูลทั่วไป

1. ประวัติศาสตร์ชุมชนอำเภอแม่จรม

เดิมพื้นที่อำเภอแม่จรมอยู่ในเขตปกครองของอำเภอมืองน่าน โดยเรียกว่า “บ่อว่า” เพราะมี บ่อเกลือสินเธาว์อยู่และมีแม่น้ำว่าไหลผ่านตลอดพื้นที่ ต่อมาทางราชการเห็นว่าท้องที่แห่งนี้มีความ ทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก ต้องใช้ม้าเป็นพาหนะหรือเดินด้วยเท้า ในฤดูน้ำหลากก็ไม่สามารถไปมา หาสู่กันได้ อีกทั้งเพื่อสะดวกในด้านการปกครองและการปราบปรามโจรผู้ร้ายจึงได้ตั้งพื้นที่ของ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลหมอมือง ตำบลหนองแดงและตำบลพงษ์ เป็นกิ่งอำเภอแม่จรมในปี พ.ศ. 2512 และต่อมาได้ยก ฐานะเป็นอำเภอแม่จรม ในวันที่ 12 เมษายน 2520 ตามชื่อของลำน้ำแม่จรม ที่ไหลผ่านพื้นที่ตำบลหนองแดง และตำบลหมอมือง ต่อได้มีพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 16 มีนาคม 2526 ให้โอนตำบลพงษ์ที่อยู่เขตการ

ปกครองอำเภอแม่จรมิ ไปขึ้นอยู่กับการปกครองของกิ่งอำเภอสันติสุข และต่อมามีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีการแยกตำบล หมู่บ้านขึ้นตามไปด้วย ขณะนี้อำเภอแม่จรมิ มีตำบลในการปกครองจำนวน 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองแดง (ซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอแม่จรมิ) ตำบลหมอมเมือง ตำบลน้ำพาง ตำบลน้ำปาย และตำบลแม่จรมิ มีประชากรรวมทั้งสิ้น 16,417คน จำแนกเป็นชาย 8,396 คน และหญิง 8,021 คน โดยแยกตามตำบล ดังนี้

ตำบล	ประชากรชาย	ประชากรหญิง	ประชากรรวม
หนองแดง	2,213	2,118	4,401
หมอมเมือง	1,216	1,213	2,429
น้ำพาง	2,766	2,618	5,384
น้ำปาย	1,033	982	2,015
แม่จรมิ	1,168	1,020	2,188
รวม	8,396	8,021	16,417

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัด ห่างจากตัวจังหวัดตามทางหลวงหมายเลข 1168 ประมาณ 38 กิโลเมตร อำเภอแม่จรมิ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอสันติสุขและอำเภอบ่อเกลือ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับแขวงไซยะบูลี (ประเทศลาว)
ทิศใต้	ติดต่อกับแขวงไซยะบูลี (ประเทศลาว) และอำเภอเวียงสา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอภูเพียง

2 ข้อมูลทั่วไป ค.หมอมเมือง

2.1 ประวัติความเป็นมา

นานมาแล้ว สถานที่ตำบลนี้มีหมอยาพื้นเมืองหรือหมอมเมืองอยู่มากมาย มีความรู้ด้านตำรายาพื้นเมืองเป็นที่เลื่องลือ ต่อมามีวัวโพงตัวหนึ่งเที่ยวทำร้ายชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนไปทั่ว หมอมเมืองจึงได้รวมตัวกันคิดผสมยาพิษ แล้วใช้ชิงวัวโพงจนได้รับบาดเจ็บและได้วิ่งหนีลงไปในหนองน้ำ ทำให้ให้น้ำแดงไปด้วยเลือด ซึ่งต่อมาชาวบ้านเรียกว่าหนองแดง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของตำบลหนองแดง หลังจากนั้นวัวโพงได้วิ่งหนีกระเจิดกระเจิงไปตายที่ตำบลโพง ปัจจุบันเรียกว่า ตำบลพงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน

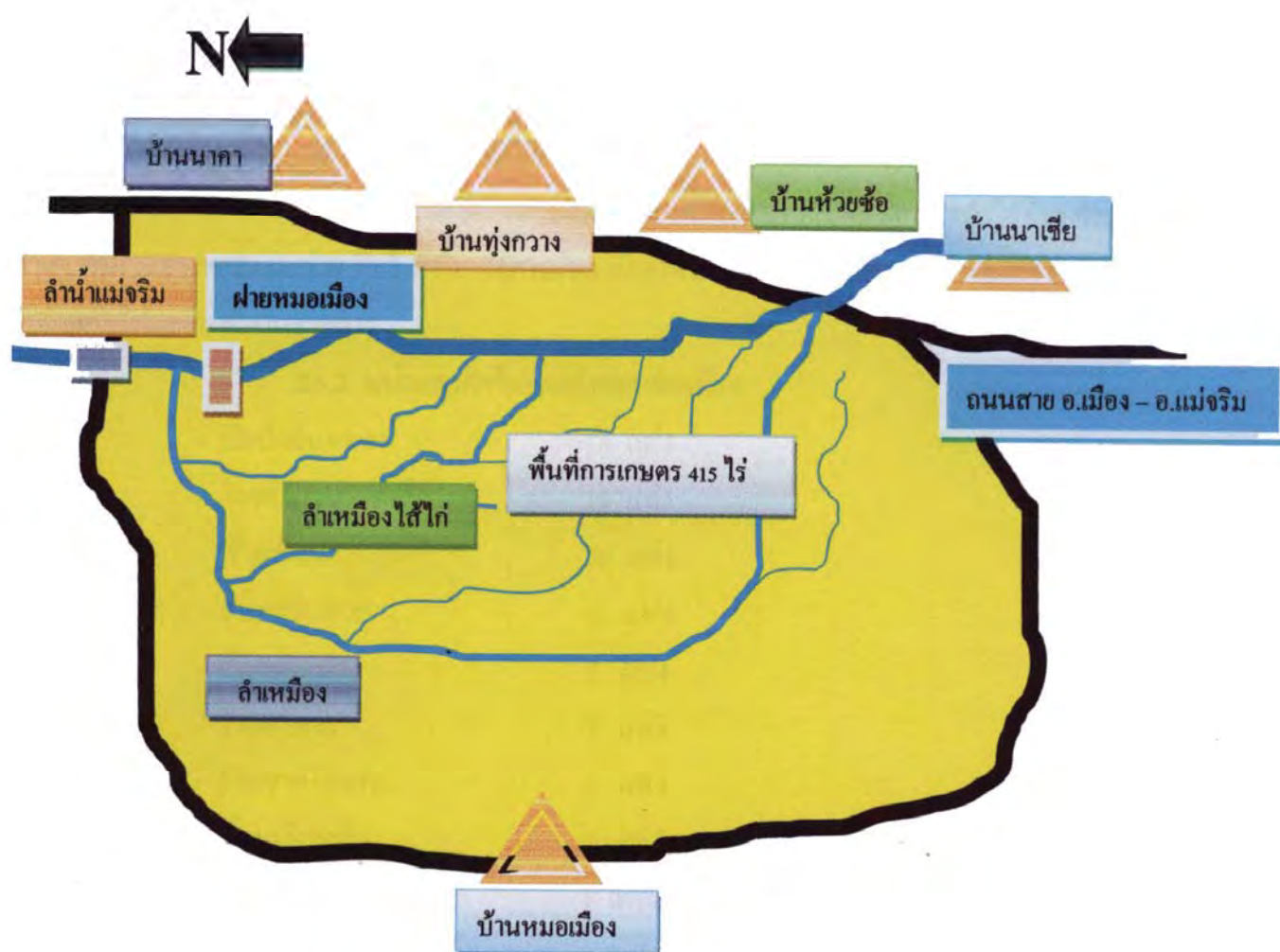
2.2 สภาพทั่วไปของตำบล

เป็นตำบลเล็ก ๆ ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน มี 6 หมู่บ้าน อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่ราบลุ่มน้ำแม่จริม มีจำนวนหมู่บ้านมี 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านห้วยซ้อ, บ้านนาเซีย, บ้านหมอมือง, บ้านทุ่งกวาว, บ้านบวกแรด, บ้านห้วยบง

2.3 อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ	ติดกับ ต.หนองแดง อ.แม่จริม จ.น่าน
ทิศใต้	ติดกับ ต.น้ำมวบ ต.सान อ.เวียงสา จ.น่าน
ทิศตะวันออก	ติดกับ ต.น้ำพาง อ.แม่จริม จ.น่าน
ทิศตะวันตก	ติดกับ ต.น้ำแก่น กิ่ง อ.ภูเพียง, ต.จอมจันทร์ อ.เวียงสา จ.น่าน

2.4 แผนที่ผังเขตที่ตั้งตำบลหมอมืองและฝ่ายหมอมืองและพื้นที่การเกษตร

2.5 จำนวนประชากรของตำบลหมอเมือง

มีประชากรรวมทั้งสิ้น มีทั้งหมด 2,168 คน แยกเป็นหญิง 1,090 คน ชาย 1,078 คน โดยแยกจำนวนประชากรแต่ละหมู่บ้าน ได้ดังนี้ คือ

ชื่อหมู่บ้านตำบลหมอเมือง	ผู้นำหมู่บ้าน	จำนวนประชากร		รวม(คน)
หมู่ที่ 1 บ้านห้วยซ้อ	นายสุรพล สุทธิไธ	299	291	588
หมู่ที่ 2 บ้านนาเชียบ	นายมนัส สุทธิไธ	229	243	470
หมู่ที่ 3 บ้านหมอเมือง	นายวิทย์ วิชัยคำ	200	196	399
หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งกวาง	นายเนตร มัคพันธ์	200	187	387
หมู่ที่ 5 บ้านบวกรวด	นายสมคุณ นวลด้ว	185	194	382
หมู่ที่ 6 บ้านห้วยบง	นายวัชรินทร์ คำหน้อย	102	93	195
รวม		1,078	1,090	2,168

2.6 สภาพทางเศรษฐกิจ

2.6.1 อาชีพของชุมชน

อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ในเขตตำบลหมอเมือง คือ การทำไร่ข้าว ข้าวโพด ทำนา ทำสวนยางพารา มะม่วง ถิ่นจี่ ลำไย ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ รองลงมา คือ อาชีพรับจ้างทั่วไปและอาชีพข้าราชการ

2.6.2 หน่วยธุรกิจในเขตตำบลหมอเมือง

- ปั้มน้ำมันหลอด 14 แห่ง
- โรงสีข้าวขนาดเล็ก 19 แห่ง
- ร้านค้า 38 แห่ง
- ร้านเสริมสวย 2 แห่ง
- ร้านซ่อมรถ 2 แห่ง
- ร้านอาหาร 3 แห่ง
- ร้านขายโลงศพ 1 แห่ง
- ร้านกลึงเหล็ก 2 แห่ง
- โรงงานผลิตน้ำดื่ม 1 แห่ง
- โรงงานผลิตน้ำแข็ง 1 แห่ง

ปฏิทินวัฒนธรรมประเพณี/ความเชื่อชุมชนลุ่มน้ำฝายหมอมือง

วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ขึ้นปีใหม่	↔											
สงกรานต์				↔								
เลี้ยงผีฝ่าย						↔						
เลี้ยงผีเจ้านา						↔						
เข้าพรรษา							↔					
ทานสลากภัต									↔			
ออกพรรษา										↔		

2.7 สภาพทางสังคม

1.2.7.1 ทางการศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 4 แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 6 แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 1 แห่ง

1.2.7.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- วัด จำนวน 4 แห่ง
- อารามสงฆ์ จำนวน 3 แห่ง

1.2.7.3 การสาธารณสุข

มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 1 แห่ง คือ รพ.สุขภาพตำบลหมอมือง
อัตราการมีและใช้ส้วมราคน้ำ เท่ากับ 100 %

1.2.7.4 ความปลอดภัยในชีวิตประจำวันและทรัพย์สิน

- มีด่านอยู่ในตำบล 1 แห่ง คือ ด่านนาเชียว ตั้งอยู่ที่บ้านนาเชียว ต.หมอมือง
- ไม่มีสถานีตำรวจหรือสถานีดับเพลิงในเขตตำบล เนื่องจากอยู่ใกล้กับสถานี

ตำรวจอำเภอแม่จริม และเขตเทศบาลตำบลหนองแดง

2.8 การบริการขั้นพื้นฐาน

1.2.8.1 การคมนาคม

- มีเส้นทางหลักทางหลวงหมายเลข 1168 จำนวน 1 เส้น ทางจากจังหวัดน่าน ถึง

ตำบลหมอมือง ระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร เป็นทางลาดยางขนาด 2 ช่องทาง

1.2.8.2 การโทรคมนาคม

- มีสถานีโทรคมนาคมอื่น ๆ 6 แห่ง คือ ผู้โทรศัพท์สาธารณะ นอกจากนั้นภายในพื้นที่ตำบลหมอมือง สามารถรับสัญญาณโทรศัพท์มือถือได้ทุกระบบ

1.2.8.3 การไฟฟ้า

- มีไฟฟ้าใช้แล้วครบทุกครัวเรือน จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 1,119 ครัวเรือน

2.9 แหล่งน้ำธรรมชาติ

- มีแม่น้ำผ่าน 3 สาย
- ลำห้วย 16 สาย
- บึง, หนองและอื่น ๆ 6 แห่ง

2.10 แหล่งน้ำสร้างขึ้น

- ฝาย 10 แห่ง
- บ่อน้ำตื้น 231 แห่ง
- บ่อโยก 13 แห่ง
- บ่อบาดาล 13 แห่ง

2.11 ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

- 1) วัดมัจฉา
- 2) วัดห้วยซ้อ (วิหารวัดเก่าแก่)
- 3) วัดหมอมือง
- 4) อุทยานแห่งชาติแม่จริม ตำบลน้ำปาย

2.12 มวลชนที่จัดตั้ง

- ลูกเสือชาวบ้าน	1 รุ่น	จำนวน 97 คน
- ไทยอาสาป้องกันชาติ	1 รุ่น	จำนวน 63 คน
- กองทุนเพื่อความมั่นคงของชาติ	1 รุ่น	จำนวน 46 คน
- ฝ่ายรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน	1 รุ่น	จำนวน 10 คน
- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน	1 รุ่น	จำนวน 87 คน

2.13 ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

- 1) มีการรวมกลุ่มของประชาชน รวมทุกประเภท มีทั้งหมด 51 กลุ่ม โดยแยก

ประเภทกลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มอาชีพ 29 กลุ่ม
- กลุ่มออมทรัพย์ 14 กลุ่ม
- กลุ่มอื่น ๆ 8 กลุ่ม

2) จุดเด่นของพื้นที่

- กลุ่มหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล
- แหล่งท่องเที่ยววังมัจฉา ล่องแก่งน้ำว้า
- วิหารวัดห้วยซ้อ
- อุทยานแห่งชาติแม่งจิม
- วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ในรอบปี ที่มีจุดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

3. ประวัติความเป็นมาฝ่ายหมอมือง

ฝ่ายหมอมือง ตั้งอยู่ที่ บ้านนาคา หมู่ 4 ต.หนองแดง อ.แม่งจิม จ.น่าน พิกัด 47QQA 116-696 แผนที่ 1:50,000 ระบุว่า 5246 III และเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทาน รับไปพิจารณาปรับปรุงเหมืองฝายของราษฎรประเภทชั่วคราวให้เป็นเหมืองฝายประเภทถาวรต่อไป และเรื่องนี้สำนักงานชลประทานที่ 2 ได้รับมาพิจารณาและเห็นสมควรว่าให้ก่อสร้างเป็นฝายหินก่อถาวรในลำน้ำแม่งจิม ในเขต ตำบลหนองแดง อำเภอแม่งจิม จังหวัดน่านในปี 2520 โดยใช้เงินงบประมาณชลประทานขนาดเล็ก ปี 2520 แล้วสร้างจนแล้วเสร็จในปีงบประมาณเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนขาดแคลนน้ำในการทำนาของเกษตรกรที่ทำการเพาะและเพื่อเป็นแหล่งน้ำช่วยในการเพาะปลูกรวมถึงเป็นแหล่งน้ำ อุปโภค-บริโภค ของราษฎรและสัตว์เลี้ยงในเขตตำบลหมอมือง และตำบลหนองแดง โดยมีพื้นที่รับประโยชน์ จำนวน 415 ไร่

รูปฝ่ายหมอมืองในปัจจุบัน

3.2 สภาพพื้นที่

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาและเป็นภูเขา มีลำน้ำแม่งจิมเป็นสายน้ำที่สำคัญไหลผ่านพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก อาชีพรอง ทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ค้าขาย

พื้นที่รับประโยชน์จากฝ่ายหมอมือง มีทั้งหมด 2 ตำบล ดังนี้

1. ตำบลหมอมือง ประมาณ 70 % ของพื้นที่รับประโยชน์ทั้งหมด

2. ค่าบดหนองแดง ประมาณ 30 % ของพื้นที่รับประ โยชน์ทั้งหมด

ข้อมูลพื้นฐานด้านกลุ่มผู้ใช้น้ำ

หมายเลขขององค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอมือง 5205000101-2550-20-0033

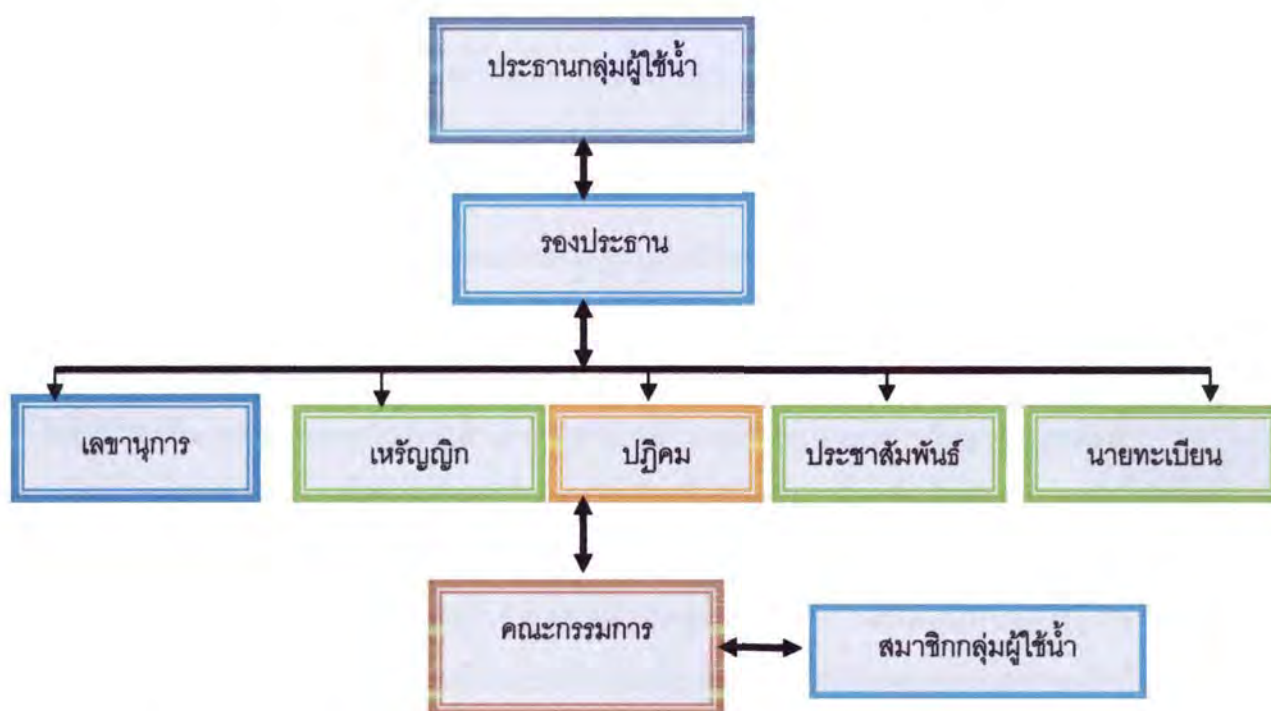
พื้นที่	415	ไร่
สมาชิก	188	คน
กลุ่มบริหาร	1	กลุ่ม
กลุ่มพื้นฐาน	1	กลุ่ม

โครงสร้างทางวิศวกรรม

ลักษณะโครงการที่ตั้งและรายละเอียดโครงการ “ฝ่ายหมอมือง”

ฝายหินก่อสูง	2.00	เมตร
สันฝายขาว	50.00	เมตร
ท่อปากเหมืองฝังขวา	0.60	เมตร
รางรินคอนกรีต	3	แห่ง
ปริมาณฝนตกเฉลี่ย	1,328.00	มม./ปี
ปริมาณน้ำไหลลงฝาย	26,334	ล้าน ลบ.ม./ปี
อัตราการระเหย	426.50	มม./เดือน
พื้นที่โครงการ	800	ไร่
พื้นที่ได้รับประโยชน์(เกษตร)	415	ไร่

โครงสร้างคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำฝายหมอเมืองในปัจจุบัน

รายชื่อคณะกรรมการฝายหมอเมืองในปัจจุบัน (พ.ศ. 2554)

1. นายรัตน์ ตามล	ประธานกรรมการ
2. นายประสงค์ หล้าชาติ	รองประธานฯ
3. นายเสถียร ประแจ	เลขานุการ
4. นายประพันธ์ นันทิวังค์	เหรียญกษาปณ์
5. นายสังวาล คำจันต๊ะ	ปฏิคม
6. นายสุพัฒน์ สุทธิโส	ทะเบียน
7. นายมัต การ์ตัน	ประชาสัมพันธ์
8. นายคอน สุตา	กรรมการ
9. นายสงค์ นันทิวังค์	กรรมการ
10. นายสว่าง คำแปงตัน	กรรมการ
11. นายเมืองมนตร์ ไชยศิริ	กรรมการ
12. นายหมาย นันทิวังค์	กรรมการ
13. นายไพฑูรย์ กุลเทพรม	กรรมการ
14. นายหวัด กามินท์	กรรมการ

4. องค์ความรู้เรื่องระบบการจัดการน้ำของชุมชน ตั้งแต่ อดีต – ปัจจุบัน

การศึกษาองค์ความรู้เรื่องระบบการจัดการน้ำของชุมชนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ทีมวิจัยได้เชิญผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านและแก่หมืองเก่าฝ่ายที่เคยมีบทบาทหน้าที่ในการจัดสรรแบ่งปันน้ำให้กับสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมืองมาให้ข้อมูลและความรู้กับทีมวิจัย นอกจากนั้นยังเชิญชนกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ซึ่งเป็นลูกหลานของกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาในเรื่องดังกล่าว โดยมีกระบวนการ คือ ทีมวิจัยช่วยกันซักถามในเรื่องของระบบการจัดการน้ำของชุมชนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ส่วนทีมผู้วิจัยที่เป็นกลุ่มเยาวชนคอยจดบันทึกแล้วนำเสนอในเวที โดยมีข้อสรุปของการศึกษาข้อมูล ดังนี้

ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ของอำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน ที่คดเคี้ยวไปด้วยทิวเขาใหญ่น้อย สลับซับซ้อนลดหลั่นกันไป พื้นที่ราบที่เหมาะสมต่อการผลิตในภาคการเกษตรจึงมีอยู่ไม่มากนัก การจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพสูงสุด กลายเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อชุมชนที่ทำการผลิตแบบนาดำในที่ราบลุ่ม ความสำคัญของการจัดการน้ำให้เหมาะสมกับระบบนิเวศและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการผลิตในภาคเกษตร รวมทั้งสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีระบบการจัดสรรแบ่งปันน้ำอย่างเสมอภาค ทำให้คนในชุมชนพัฒนาภูมิปัญญาความรู้และเทคนิควิธีในการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ อีกทั้งพัฒนาองค์กรชุมชนขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดูแลจัดการน้ำ ทั้งในระดับชุมชนหมู่บ้านและในระดับเครือข่ายของชุมชนต่าง ๆ ที่ใช้น้ำร่วมกัน จนเกิดประเพณีความเชื่อในการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน เช่น ความเชื่อในเรื่องของผีขุนน้ำ ซึ่งทำหน้าที่รักษาป่าต้นน้ำ ความเชื่อในเรื่องผีฝ่าย ซึ่งทำหน้าที่ดูแลหมืองฝ่าย ตลอดจนประเพณีการลงแขกและการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานเพื่อส่วนรวม เป็นต้น

กลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมือง ซึ่งทำหน้าที่ดูแลจัดการน้ำของชุมชนเป็นองค์กรที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีการพัฒนาสั่งสมความรู้และเทคโนโลยีในการจัดการน้ำ ตลอดจนวิธีการในการจัดสรรแบ่งปันและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอันอาจเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่องค์กรหมืองฝ่ายเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลจัดการทรัพยากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศและระบบการผลิตของชุมชน กลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมือง เป็นการรวมตัวกันของเจ้าของนาหรือกลุ่มคนที่กินน้ำแม่-น้ำหมืองเดียวกัน ที่มารวมตัวเพื่อทำหน้าที่จัดระบบน้ำของชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันว่าจะมีน้ำเพียงพอต่อการทำนาของชุมชน สมาชิกของกลุ่มผู้ใช้น้ำจะร่วมแรงร่วมใจกันในการสร้างฝาย การขุดลำหมืองเพื่อท่อน้ำเข้านาและระบายน้ำออกจากนา ดูแลรักษาซ่อมแซมฝายและลำหมือง ตลอดจนมีบทบาทส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการจัดสรรแบ่งปันน้ำ และการไกล่เกลี่ยตัดสินข้อพิพาทอันเกิดจากการใช้น้ำระหว่างสมาชิกของกลุ่มอย่างเหมาะสม

ระบบหมืองฝ่ายเป็นจัดการน้ำที่วางอยู่บนพื้นฐานของการสร้างระบบส่งน้ำให้สอดคล้องกับธรรมชาติ โดยการสร้างฝายท่อน้ำจากลำห้วยหรือลำน้ำแม่จรม เพื่อยกระดับน้ำให้สูงขึ้นและ

ส่งน้ำเข้าสู่ลำเหมืองสายต่าง ๆ สายน้ำเส้นหนึ่งจะมีฝายเล็ก ๆ หลายลูกต่อกันเป็นช่วง ๆ เป็นระยะ ๆ เพื่อทำหน้าที่ยกระดับน้ำและส่งน้ำเข้าสู่ลำเหมืองสายต่าง ๆ ลำเหมืองในระบบเหมืองฝายจะทำหน้าที่ส่งน้ำเข้าสู่ผืนนา น้ำจะไหลผ่านลำเหมืองสายต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป จากต้นถึงปลายลำเหมืองเข้าสู่ผืนนาของครัวเรือนต่าง ๆ ในชุมชนอย่างทั่วถึง น้ำจะถูกปล่อยเข้าไปหล่อเลี้ยงดินข้าวตลอดฤดูกาลเพาะปลูกจนข้าวเติบโตกลายเป็นผลผลิตจากหยาดเหงื่อแรงงานและเป็นหลักประกันความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

4.1 รูปแบบการสร้างฝายในอดีต

การสร้างฝายพื้นบ้านในอดีตมีรูปแบบและขั้นตอน ดังนี้ กล่าวคือ เมื่อใกล้ถึงช่วงฤดูกาลผลิต หรือประมาณเดือน เมษายน – พฤษภาคม ของทุกปี ผู้ที่ทำหน้าที่แก่เหมือง แก่ฝาย จะเรียกกรรมฝายและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เพื่อร่วมปรึกษารื้อถอนว่า ในปีนี้จะมีการสร้างฝายหรือการประกอบเลี้ยงฝายเมื่อใด ซึ่งการพูดคุยในเรื่องดังกล่าว จะมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันอย่างหลากหลาย เมื่อตกลงกันได้แล้ว แก่เหมือง แก่ฝาย จะชวนกันไปเดินสำรวจสภาพลำเหมือง และสถานที่สร้างฝาย ก่อนที่จะมีการประกาศให้เจ้าของที่นาได้มาช่วยกันสร้างฝายและขุดลอกลำเหมือง รวมถึงการให้ทุกคนได้เตรียมเครื่องมืออุปกรณ์และของเลี้ยงฝายมาด้วย เช่น ไม้ เหล็ก ทราย หิน ทราย คอกไม้ ทราย เทียน เป็นต้น โดยวัสดุและอุปกรณ์ในการสร้างฝาย มีดังนี้

วัสดุอุปกรณ์/รูปแบบวิธีการสร้างฝาย

1. ชาวนาทุกคนเตรียมจอบเสียมมาจากบ้าน
2. เตรียมมีดพร้า แฉ่ววางสถานที่สร้างฝาย กว้างประมาณ 2 ศอก ความยาวขึ้นอยู่กับขนาดของลำห้วย
3. เตรียมตกลมหากวัก(ของ)(รูปร่างคล้ายไซค์ปลา) ใส่หิน งานละ 20 ลูก
4. เตรียมไม้ค้ำยัน เพื่อป้องกันดินทรุดตัว
5. เตรียมไม้ฟาก เอาลงขอดกันทรายไหล
6. เตรียมไม้หลัก 3 ศอก (ชาวนาต้องเตรียมไม้หลัก ไร่ละ 30 เล่ม)
7. เตรียมไม้หลัก 2 ศอก ที่รับน้ำตกจากตัวฝาย
8. ตกลืมใบตองตึง(ไม้เหียง) คนละ 1 แผ่น
9. เตรียมชะลอม(เป้าะ) ตักหินทรายถมมะควัก(ของใส่หินทราย)
10. กรณีที่ชาวนาบางรายไม่มาช่วยสร้างฝายหรือเอาอุปกรณ์มาไม่ครบจะถูกปรับไม้หลักเพิ่มเป็น 2 เท่า

ตัวอย่าง รูปแบบฝายกั้นน้ำในอดีต

หลังจากที่ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างฝายและขุดลอกลำเหมืองเสร็จแล้ว ชาวบ้านก็จะมาร่วมตัวกันที่หน้าฝาย โดยการขุดลอกลำเหมือง ชาวบ้านจะเริ่มขุดลอกจากบริเวณท้ายเหมืองก่อนแล้วจะมาสิ้นสุดที่หน้าฝาย เพื่อทำพิธีเลี้ยงผีฝายร่วมกัน เมื่อขุดลอกลำเหมืองและสร้างฝายรวมถึงการเข้าร่วมเลี้ยงผีฝายเสร็จสิ้นแล้ว จากนั้นชาวบ้านแต่ละคน จะแยกย้ายกันไปยังพื้นที่นาของตนเอง เพื่อเตรียมพื้นที่ เช่น การซ่อมแซมท่อส่งน้ำ (ต้างนา) การอุดรูรั่วบริเวณคันนา เพื่อเวลาฝนตกหรือน้ำจากฝายเข้าพื้นที่นาจะได้ไม่ไหลไปที่อื่น รวมถึงการซ่อมแซมศาลผีนา ถางหญ้าคันนา เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะเริ่มทยอยทำไปเรื่อย ๆ ก่อนที่จะมีการไถนารอบแรก (ไถกลบ) เพื่อกลบหญ้าในนาให้เป็นปุ๋ยต่อไป

4.2 บทบาทหน้าที่ของแก่เหมือง แก่ฝาย

แก่เหมือง แก่ฝาย ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการน้ำในอดีต โดยมีหน้าที่สำคัญคือการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรมให้กับกลุ่มชาวนาที่ทำงานอยู่ในเขตเหมืองฝายนั้น ๆ รวมถึงการขอความร่วมมือกับกลุ่มชาวนา ทั้งในเรื่องของการประชุมร่วมกัน การขุดลอกลำเหมือง การสร้างฝาย รวมถึงการรักษากฎระเบียบของการใช้น้ำ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างกลุ่มชาวนาด้วยกันเอง ซึ่งแก่เหมือง แก่ฝายจะได้รับการยกย่องนับถือจากกลุ่มชาวนา เวลาที่มีกิจกรรมภายในครัวเรือน กลุ่มชาวนาจะไปช่วยกันทำงาน เช่น การหว่านกล้า ปลูกข้าว เกี่ยวข้าว รวมถึงกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ เช่น การช่วยในงานบวช งานแต่งงานหรืองานด้านต่าง ๆ เป็นต้น

4.3 ลำดับรายชื่อนายฝ่ายหมอบเมือง (อดีต – ปัจจุบัน)

ชื่อ- สกุล		ดำรงตำแหน่ง(ปี พ.ศ.)
1.พ่ออุ้ยยะ	ไชยศิริ	ไม่ทราบข้อมูล
2.พ่ออุ้ยคืบ	สุทธิใส	ปี 22 – 26
3.พ่อน้อยใจ	กามินทร์	ปี 26-28
4.พ่อหนานปิ่น	ไชยศิริ	ปี 28 – 30
5.นายเบอะ	กันใจมา	ปี 30 – 32
6.นายทัศน์	ไชยศิริ	ปี 32 – 34
7.นายทัศน์	ผัดผล	ปี 34-36
8.นายสามารถ	กามินทร์	ปี 36 -37
9.นายมัด	การ์ตน์	ปี 37 – 38
10.นายรัตน์	ตามล	ปี 38 – ปัจจุบัน

นอกจากจะมีนายฝ่าย ซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าในการบริหารจัดการน้ำแล้ว ยังประกอบไปด้วย แก่เหมือง ซึ่งทำหน้าที่รองลงมา เพื่อการแบ่งสันปันส่วน เพื่อให้ชาวนาทุกคนได้มีน้ำสำหรับการทำนาอย่างเท่าเทียม รวมถึงการประสานขอความร่วมมือในด้านต่าง ๆ จากกลุ่มชาวนา โดยแก่เหมือง แก่ฝ่ายจะได้รับคำตอบแทนเป็นข้าวเปลือก ซึ่งจะได้อีกหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จสิ้นลง โดยคำตอบแทนดังกล่าวก็แล้วแต่เจ้าของนาจะให้

5. การบริหารจัดการน้ำ ในปัจจุบัน

โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมหลักของกลุ่มผู้ใช้น้ำประกอบด้วย

1. การบริหารการน้ำและบำรุงรักษา

- วางแผนจัดสรรน้ำประจำฤดูกาลส่งน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน
- สำรวจความต้องการใช้น้ำของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้วแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ชลประทาน
- ประชุมใหญ่กลุ่มผู้ใช้น้ำแจ้งแผนการส่งน้ำประจำฤดูกาลและผลการดำเนินงานกิจกรรม
- ดำเนินการให้กลุ่มผู้ใช้น้ำทำการบำรุงรักษาต่อน้ำและอาคารชลประทานให้สามารถส่งน้ำได้

สะดวก

- ร่วมพิจารณาปรับปรุงสิ่งก่อสร้าง เพื่อใช้ในการส่งน้ำในคลองซอยต่อน้ำและการระบายน้ำที่เป็นไป

โดยสะดวก

2. การบริหารองค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน

- จัดทำระเบียบข้อบังคับในการบริหารองค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำ
- จัดทำสัญญาข้อตกลงกลุ่มผู้ใช้น้ำ และดำเนินการให้มีการปฏิบัติตามสัญญาด้วยความเสมอภาค
- จัดทำบัญชีรายชื่อสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ
- เลือกตั้งหัวหน้าลูกตลงและคณะกรรมการตามวาระการดำรงตำแหน่ง
- สร้างกองทุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายขององค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำและบำรุงรักษา
- ประเมินผลงานขององค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำประจำฤดูกาลส่งน้ำแต่ละประจำปี

3. จำนวนเงินกองทุนของกลุ่ม 3,300 บาท

5.1. ข้อมูลด้านการบริหารจัดการน้ำ

ด้านกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1) โครงสร้างกลุ่มเป็นทางการ

ปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมืองได้จดทะเบียนเป็นกลุ่มบริหารองค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายเลขทะเบียน 5205000101-2550-20-0033

2) บทบาทหน้าที่ของกลุ่ม

เป็นศูนย์รวมการประสานงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมชลประทาน หน่วยงานราชการอื่นๆ ดำเนินการควบคุมการส่งน้ำ ดำเนินการให้สมาชิกของกลุ่มปฏิบัติตามกฎเกณฑ์

3) การแบ่งอำนาจหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม

อำนาจหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำแบ่งตามบทบาทหน้าที่ แบ่งได้ดังนี้

ก. คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. กำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งน้ำจากแหล่งน้ำของโครงการรวมถึงกำหนดมาตรการในการควบคุมการใช้น้ำ

2. แบ่งสรรน้ำประจำฤดูกาลใช้น้ำและกำหนดระยะเวลาฤดูกาลส่งน้ำ

3. ร่วมพิจารณาการปรับปรุงโครงการชลประทาน

4. ประชาสัมพันธ์ให้เครือข่ายรับทราบข้อตกลงหลักเกณฑ์การแบ่งน้ำ มาตรการควบคุมน้ำและปริมาณน้ำที่แบ่งสรรแต่ละฤดูกาลส่งน้ำ

ข. หัวหน้ากลุ่มพื้นฐาน (แบ่งตามจำนวนท่อรับน้ำ) มีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. รวบรวมความต้องการใช้น้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำให้คณะกรรมการกลุ่มบริหาร

2. นำสมาชิกซ่อมแซม ปรับปรุงบำรุงรักษาคลองซอยคูน้ำและอาคารชลประทาน

3. จัดรอบเวรการใช้น้ำภายในคูน้ำ

4. ควบคุมการใช้น้ำให้เป็นไปตามกติกาการใช้น้ำ

ค. สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. ขอมรับและปฏิบัติตามมติข้อตกลงขององค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำ
2. เข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่ได้การบอกกล่าวให้เข้าร่วมประชุม
3. ให้ความร่วมมือในการบำรุงรักษาฐาน้ำและอาคารชลประทานให้สามารถใช้งานได้คืออยู่

เสมอ

4. ก่อนถึงฤดูกาลใช้น้ำต่อไปต้องแจ้งจำนวนพื้นที่และชนิดพืชที่จะเพาะปลูกต่อหัวหน้าดูหรือตามที่องค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานจะแจ้งให้ทราบ

5. ใช้น้ำตามรอบเวรที่ได้กำหนดไว้ตามข้อตกลงของกลุ่มฯ

4) การกำหนดการจัดประชุมกลุ่ม

องค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำได้กำหนดจัดประชุมกลุ่มฯตามปฏิทินแผนการดำเนินงานประจำปี และดำเนินงานประชุมตามแผน โดย

1. คณะกรรมการขององค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทานมีการประชุมร่วมกัน 1 ครั้งต่อเดือน

2. องค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำมีการประชุมใหญ่ ปีละ ๒ ครั้ง เพื่อชี้แจงแผนการส่งน้ำ และแผนการใช้น้ำประจำปี ตลอดจนผลการดำเนินงานของกลุ่มฯ

3. คณะกรรมการขององค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำและทีมวิจัยชุมชนร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานและเจ้าหน้าที่ สกว.(สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) เดือนละ 1 ครั้ง

5) กฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

มี สัญญาการใช้น้ำและบำรุงรักษา โดยทางเจ้าหน้าที่ชลประทานได้เข้ามาช่วยแนะนำเกี่ยวกับกฎกติการะเบียบข้อบังคับของกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

- ชื่อและวัตถุประสงค์
- สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก
- การบริหารงานขององค์กร
- การประชุม และการประชุมใหญ่
- กฎระเบียบข้อบังคับในการจัดสรรน้ำและการบำรุงรักษา
- การเงิน
- บทลงโทษ
- การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมข้อบังคับ

เพื่อให้กลุ่มผู้ใช้น้ำไปปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

6) การบริหารจัดการบัญชีเงินกองทุนของกลุ่ม

องค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำมีการจัดตั้งเงินกองทุนขึ้นเพื่อเก็บสะสมไว้ใช้ในสิ่งที่จำเป็นในการบริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ของสมาชิกร่วมกัน ก่อนจะนำเงินนี้ไปใช้ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ ที่ชัดเจน มีการจัดทำบัญชีที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และสมาชิกมอบอำนาจให้คณะกรรมการบริหารของกลุ่มฯ เป็นผู้ตัดสินใจ โดยจะต้องมีมติที่เป็นเอกฉันท์จากคณะกรรมการกลุ่มฯ การฝากบัญชีโดยให้คณะกรรมการ 3 คน ร่วมกันเป็นผู้ใช้ชื่อเปิดบัญชีธนาคารกรุงไทย และมีมติในการเบิกจ่ายเงินกองทุนได้ โดยจะต้องใช้ 2 ใน 3 ของคณะกรรมการที่มีชื่อในบัญชี

ด้านการบริหารจัดการน้ำ

1) รูปแบบการจัดการน้ำที่ก่อให้เกิดความมั่นใจต่อสมาชิกกลุ่มว่าจะสามารถมีน้ำใช้ตามเวลาและปริมาณที่ต้องการ

องค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำมีการจัดรอบเวรการใช้น้ำ และการประชุมวางแผนการส่งน้ำก่อนการส่งน้ำในแต่ละฤดูกาล สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำแจ้งความต้องการปลูกพืชแก่คณะกรรมการบริหารกลุ่มฯ และเจ้าหน้าที่ชลประทานโดยรายงานพื้นที่เพาะปลูกจริงและชนิดพืชในแต่ละฤดูกาล เพื่อจัดสรรปริมาณน้ำและระยะเวลาของการส่งน้ำ ตลอดจนสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมกันบำรุงรักษาอุโมงค์ส่งน้ำเพื่อเตรียมพื้นที่รับน้ำ

2) การบำรุงรักษาแหล่งน้ำ และระบบส่งน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมกันกำจัดวัชพืชในอุโมงค์และขุดลอกอุโมงค์ส่งน้ำที่ตื้นเขิน และคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำมีการออกสำรวจสภาพอุโมงค์ส่งน้ำและอาคารชลประทานที่ชำรุดเสียหายเพื่อพิจารณาวิธีการซ่อมแซมและบำรุงรักษา

3) การวางแผนการจัดสรรน้ำ เพื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ก่อนฤดูกาลส่งน้ำ คณะกรรมการบริหารจัดการประชุมวางแผนการส่งน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน เพื่อการจัดรอบเวรการส่งน้ำ ตามพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ

4) การวางแผนและควบคุมการบริหารจัดการน้ำ เพื่อให้สามารถจัดสรรกิจกรรมการใช้น้ำให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุนในแต่ละปีเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ก่อนฤดูกาลส่งน้ำมีการประชุมวางแผนการส่งน้ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานโดยตรวจสอบปริมาณน้ำต้นทุน และกำหนดพื้นที่เพาะปลูกเบื้องต้นตามปริมาณน้ำที่มี

- กลุ่มผู้ใช้น้ำแจ้งความต้องการปลูกพืช

- มีการปรับปรุงแผนการส่งน้ำและบำรุงรักษาให้สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร

- คณะกรรมการจัดประชุมปรับปฏิทินการปลูกพืชและปฏิทินการส่งน้ำเพื่อหาข้อยุติในการแบ่งปันน้ำให้มีความเหมาะสม

- นักศึกษาควรระบุแบบสัญญาการใช้น้ำและบำรุงรักษา การใช้น้ำตามรอบเวร มาใช้
ปฏิบัติการระหว่างการส่งน้ำ

5) เกณฑ์การเก็บเงินเข้ากองทุน เพื่อการบริหารจัดการน้ำ โดยสมาชิกกลุ่มไม่เคียดแค้น
ทางกลุ่มฯมีมติจากในที่ประชุม เก็บเงินค่าบริหารจัดการน้ำแก่กลุ่มฯเพื่อเข้ากองทุนตาม
จำนวนพื้นที่รับน้ำต่อไร่ โดยแบ่งการเก็บเงินในช่วงฤดูกาลทำนาปีและการปลูกพืชฤดูแล้ง

6) การเตรียมการของกลุ่มเพื่อรองรับภาวะวิกฤติขาดแคลนน้ำ
มีการประชุมวางแผนในการเปิดน้ำอย่างเป็นระบบและมติเดียวกัน หรือการวางแผนการ
เปิดน้ำโดยคำนึงถึงสภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้กลุ่มฯยังได้ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย เช่น ถั่ว
เหลือง กระเทียม ผักสวนครัว เป็นต้น

ด้านการนำน้ำไปใช้ประโยชน์

1) สามารถนำน้ำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลายและมีประสิทธิภาพ
สามารถนำน้ำไปใช้ในการเพาะปลูกพืชในแปลงนา พืชสวนและพืชไร่ นอกจากนี้ยังรวม
ไปถึงใช้ในการเลี้ยงสัตว์อีกด้วย

2) มีการปลูกพืชที่หลากหลายและสามารถกระจายการผลิตให้สอดคล้องเหมาะสมกับ
ปริมาณน้ำต้นทุนในแต่ละปี

ปัจจุบันมีระบบคลองส่งน้ำที่ดีขึ้น มีการวางแผนการส่งน้ำและวางแผนการเพาะปลูกพืช
อย่างเป็นระบบทำให้สอดคล้องเหมาะสมกับปริมาณน้ำต้นทุนในแต่ละปี

ด้านการมีส่วนร่วม

1) สมาชิกให้ความสำคัญต่อการเข้าร่วมประชุม
ในอดีตการประชุมแต่ละครั้ง สมาชิกยังไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร คณะกรรมการจึงต้อง
นำสัญญาการใช้น้ำและบำรุงรักษาเข้ามาใช้ ต่อมาเมื่อกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำได้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของ
ตนเองมากยิ่งขึ้น ทำให้กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำให้ความสำคัญต่อการเข้าร่วมประชุมเป็นอย่างดี

2) สมาชิกให้ความร่วมมือปฏิบัติตามกฎ ระเบียบการใช้น้ำของกลุ่ม และดูแลบำรุงรักษา
แหล่งน้ำ และระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกคนให้ความร่วมมือที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับการใช้น้ำ
ของกลุ่มโดยเคร่งครัด และร่วมกันดูแลรักษาแหล่งน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) สมาชิกมีการดำเนินการเพื่อการพัฒนาการใช้น้ำให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นโดยการขุดลอก
คูน้ำ การซ่อมแซมระบบส่งน้ำ ฯลฯ

คณะกรรมการ/เกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีการประชุมวางแผนจัดกิจกรรมการขุดลอกคูน้ำ
พัฒนาฝาย และช่วยกันดูแลตรวจตราระบบคลองส่งน้ำอย่างสม่ำเสมอ

4) สมาชิกให้ความร่วมมือต่อการเก็บเงินเข้ากองทุนเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการน้ำ โดยสมาชิกไม่เคียดคร้อนและร่วมคิดในการนำเงินกองทุนไปใช้พัฒนาการใช้น้ำ

มติในที่ประชุม ได้ถามความสมัครใจในการเก็บเงินเข้ากองทุน สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกคน ให้ความสมัครใจในการเก็บเงินเข้ากองทุน โดยสมาชิกของกลุ่มฯ มีความเข้าใจและเห็นประโยชน์ของ เงินกองทุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการบำรุงรักษาอาคารชลประทาน และเก็บสะสมเป็นเงินทุนหมุนเวียน ภายในองค์กร

ด้านความคิดริเริ่ม

1) การวางแผนรองรับน้ำใช้ในอนาคต

1. ซ่อมแซมคูคลองส่งน้ำที่ชำรุด ขุดลอกฝาย
2. อนุรักษ์ระบบคันน้ำและป่าไม้รวมถึงระบบนิเวศน์ต่างๆ
3. วางแผนปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย
4. นำปรัชญาระบบเศรษฐกิจพอเพียงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้
5. ผลักดันนำองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำไปสอนเด็กและเยาวชนให้มีส่วนร่วมมากขึ้น
6. คณะกรรมการแต่ละกลุ่มฯ ช่วยกันดูแลและตรวจตราคูคลองเพิ่มมากขึ้น

2) การวางแผนการใช้เงินกองทุนของกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ

การใช้เงินกองทุนของกลุ่ม สามารถนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการตอบแทนคณะกรรมการบริหาร องค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำ และเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายรองรับในการดำเนินงานต่างๆ ที่มีค่าใช้จ่ายส่วนกลางเกิดขึ้นหรือ ใช้เป็นเงินสำรองหมุนเวียน เช่น ค่าติดต่อประสานงาน ค่าเอกสาร ค่าวัสดุอุปกรณ์ ควบคุมน้ำ วัสดุ การเกษตร กรณีซ่อมแซมบำรุงรักษาระบบชลประทานกรณีเร่งด่วน การพัฒนาระบบเหมืองฝาย และ ช่วยเหลือกลุ่มที่เคียดคร้อน

3) การติดตามและประเมินผลการใช้น้ำของสมาชิก

เจ้าหน้าที่ชลประทานและคณะกรรมการ มีการจัดการสำรวจประเมินผลความเข้มแข็งของกลุ่มฯ อยู่เสมอ

4) การนำองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำไปสอนเด็กและเยาวชน

สมาชิกกลุ่มฯ เมื่อมีการประชุมสามัญประจำปีจะมีการเชิญเด็กและเยาวชนเข้าร่วม นอกจากนั้น กลุ่มเยาวชนยังได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นทีมชูวิชัย ทั้งนี้เพื่อผลักดันนำองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำ ไปสอนเด็กและเยาวชนเพื่อให้มีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการน้ำขึ้นในอนาคต

5) การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ

ในการประชุมสามัญประจำปีมีการเชิญวิทยากรด้านวิชาการต่างๆจากหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาให้องค์ความรู้และข้อเสนอแนะอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1) กลุ่มผู้ใช้น้ำมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างรอบคอบ

ปัจจุบันทางเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ ได้เล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดการสูญเสียไปทุกวันนี้อย่างมหาศาล โดยทางเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำได้ร่วมกันปลูกป่าต้นน้ำ การอนุรักษ์ป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน การใช้หญ้าแฝกนำมาปลูกในพื้นที่ริมตลิ่งและลำเหมือง เพื่อกันการกัดเซาะของหน้าดิน รวมถึงการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำมาประยุกต์ปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) มีแผนปฏิบัติในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ทางเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ ได้กระตุ้นในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะกระตุ้นจิตสำนึกของคนรุ่นใหม่ โดยเน้นทางด้านเยาวชน โดยเชิญวิทยากรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านเข้าร่วม รวมถึงการร่วมกิจกรรมในการปลูกป่า การทำฝายไม้ตามลำห้วยและการขุดลอกคลองส่งน้ำเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูก่อนการทำนา และมีแผนการดำเนินงานขุดลอกและบำรุงรักษาดคลองปี รวมถึงการจัดตั้งกฎระเบียบในการใช้น้ำร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรกลุ่มน้ำแม่จรม

ด้านการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

1) กลุ่มมีความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีการปลูกพืชไว้กินเอง, ลดการใช้สารเคมี, ใช้ปุ๋ยชีวภาพหมักเป็นปัจจัยในการผลิต, ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ถั่ว พืชใช้น้ำน้อยไว้ใช้เองในชุมชนเพื่อลดต้นทุนในการผลิต, เพิ่มรายรับและรายจ่ายทำหลังเศรษฐกิจพอเพียง

2) สมาชิกกลุ่มมีการวางแผนการใช้จ่าย และจัดสรรรายได้อย่างเหมาะสม

มีการจัดตั้งกลุ่มฯในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยให้ற்றுญิกทำหน้าที่ในการทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย

3) มีการสนับสนุนสมาชิกกลุ่มให้จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

การใช้จ่ายกองทุนจะมีกำหนดหลังเกณฑ์ที่ชัดเจนมีการจัดทำเอกสารบัญชีการเงิน การบันทึกการประชุมและบัญชีสมาชิกกลุ่มฯซึ่งสามารถตรวจสอบได้อย่างโปร่งใส

4) สมาชิกมีการผลิตที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับภูมิสังคมเพื่อลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ

มีการปลูกพืชไว้กินเอง มีความเกื้อกูลกันในชุมชน ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีผลิตเพิ่มทำให้เกษตรกรมีรายได้และอาชีพเสริมเพิ่มมากขึ้น

5) มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน และติดตามผลการดำเนินงานโดยสมาชิกของกลุ่ม

คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำและสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมกันดำเนินกิจกรรมตามปฏิทินแผนการดำเนินงานกิจกรรมประจำปีโดยการมีส่วนร่วมและติดต่อประสานงานอย่างสม่ำเสมอ

6) มีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน

มีการดูแลรักษาปรับปรุงระบบบริหารจัดการน้ำ ขุดลอกคูคลอง พัฒนาระบบฝาย อนุรักษ์ดินน้ำและป่าไม้ของชุมชน

7) สมาชิกมีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือสังคม

1. การรวมกลุ่มๆ ทำให้สมาชิกเกิดความสามัคคี เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน แต่ในบางครั้งก็เกิดความขัดแย้งขึ้นได้เหมือนกัน เช่น ความขัดแย้งในเรื่องการจัดสรรน้ำ หากแต่จะเป็นกรณีเฉพาะบุคคล

2. มีการประชุมวางแผนจัดตั้งเงินกองทุน, สหกรณ์ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 การบริหารจัดการน้ำได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการน้ำใหม่ทั้งในส่วนอาคารชลประทานรวมถึงการบริหารจัดการน้ำจากระบบเหมืองฝาย (แก้มือง แก่ฝาย) เป็นคณะกรรมการเหมืองฝาย ซึ่งมีรูปแบบที่มีความซับซ้อนและเป็นทางการและเชื่อมโยงกับหน่วยงานในพื้นที่ รวมถึงการสร้างกฎระเบียบร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงาน ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการน้ำดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อเสียในหลายด้าน กล่าวคือ

1. ข้อดี

1.1 การบริหารจัดการน้ำมีความเป็นระบบกฎเกณฑ์ชัดเจน จัดสรรน้ำตามกำหนดเวลา

1.2 มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนทั้งในเรื่องของงบประมาณ รวมถึงบุคลากรการทำงาน

2. ข้อเสีย

2.1 ความเป็นชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลง เช่น จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเปลี่ยนเป็นต่างคนต่างทำ มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการจ้างงาน รวมความขัดแย้งในเรื่องการจัดสรรน้ำที่ไม่ทั่วถึงเนื่องจาก มีการปรับพื้นที่สวนให้เป็นที่นา ทำให้ในบางพื้นที่น้ำไม่สามารถเข้าถึงได้

2.2 องค์ความรู้และภูมิปัญญาในการบริหารจัดการน้ำมีการปรับเปลี่ยนหรือถูกละเลยจากคนในชุมชน

2.3 ตะกอนดินทรายไหลทับถมหน้าฝายทำให้ต้องมีการขุดลอกทุกปี รวมถึงปริมาณน้ำหน้าฝายที่มีจำนวนมาก ทำให้เกิดการน้ำไหลเซาะตลิ่งด้านหน้าฝายเสียหาย

3.3 คุณค่า ความเชื่อ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ

ในช่วงเวลาของปี การประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ชาวนาจะประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยการประกอบพิธีกรรมจะมีทั้งการทำแบบกลุ่มหรือทำเฉพาะครอบครัว เช่น การเลี้ยงผีฝาย ผีดินน้ำ การสู่ขวัญข้าว การสู่ขวัญควาย การปลุกเสก เป็นต้น ซึ่งในอดีต ชาวนาจะร่วมกันประกอบพิธีกรรม หากแต่ช่วงตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดังกล่าว ขาดการสืบทอดทำให้การประกอบพิธีกรรมดังกล่าว เริ่มสูญหายไป หรืออาจมีการประกอบพิธีกรรมอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่จะทำกันในระดับครอบครัว ทำให้สิ่งที่ดั้งเดิมและเคยปฏิบัติร่วมกันมาสูญหายไป

สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบด้านการบริหารจัดการน้ำฝ่ายหมอเมือง

ผลจากการที่ทีมวิจัยได้ร่วมกันเก็บข้อมูล ทั้งในส่วนของการจัดเวทีและการสำรวจ ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบด้านการบริหารจัดการน้ำ มีสาเหตุสำคัญหลายประการ คือ

3.1.1. น้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกพืชหลังนาได้ ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจาก การลดลงของพื้นที่ป่า โดยเฉพาะป่าต้นน้ำ เนื่องจากมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูก เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจ ข้าวโพด ยางพารา รวมถึงการลักลอบตัดไม้เพื่อจำหน่าย ซึ่งนับวันจะมีการขยายพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ สถานการณ์ดังกล่าว มีผลกระทบโดยตรงต่อปริมาณน้ำ เช่น ในฤดูฝนปริมาณน้ำฝนมีมาก ทำให้เกิดน้ำหลากไหลเข้าท่วมพื้นที่การเกษตร รวมถึงปัญหาดินโคลนถล่ม คลั่งถูกกัดเซาะ เนื่องจากบริเวณป่าต้นน้ำไม่มีต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ได้ ทำให้น้ำป่าไหลหลากเข้าท่วมพื้นที่การเกษตร

ขณะเดียวกัน ในช่วงฤดูแล้ง ปริมาณน้ำในลำน้ำแม่จริมแห้งขอด ไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูกทางการเกษตร เกษตรกรไม่สามารถเพาะปลูกพืชหลังฤดูการทำนาได้ รวมถึงการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค

3.1.2. อาคารชลประทานเสียหาย เนื่องจากไม่มีการบำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงตะกอนดินทรายไหลทับหน้าฝาย ทำให้อาคารชลประทานได้รับความเสียหาย นอกจากนั้นจากการสำรวจยังพบว่า ท่อระบายทรายปากคลองมีขนาดเล็ก ทำให้ดินทรายไหลอุดท่อ ส่งผลให้การไหลของน้ำไม่ดีพอ

3.1.3. หน้าฝายตื้นเขิน เนื่องจากปริมาณตะกอนดินทรายไหลทับถม โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนที่ปริมาณน้ำไหลเข้าหน้าฝายจำนวนมาก โดยได้นำเอาตะกอนดินทรายจากภูเขามา ซึ่งสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งมาจาก การตัดไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำ ทำให้ป่าไม้ลดจำนวนลงไปมาก ส่งผลให้ไม่มีต้นไม้ชะลอการไหลของน้ำได้ นอกจากนั้น ยังรวมถึงการบำรุงรักษาที่ไม่สม่ำเสมอและไม่มีงบประมาณในการขุดลอกหน้าฝาย ซึ่งต้องใช้เงินจำนวนมาก เพราะตะกอนดินทรายมีปริมาณมาก ถ้าพึ่งกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำไม่สามารถขุดลอกหน้าฝายเพื่อเอาตะกอนดินทรายออกได้

3.1.4 ความขัดแย้งการแย่งชิงน้ำกันระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ปัญหาดังกล่าว เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งเพาะปลูก ปัญหาดังกล่าวสาเหตุเกิดจาก

- สมาชิกไม่เข้าใจระบบการแบ่งน้ำ ว่าการแบ่งน้ำต้องให้กลุ่มผู้ใช้น้ำที่อยู่ปลายน้ำได้ใช้ก่อน จากนั้นจึงค่อยมาสู่กลุ่มผู้ใช้น้ำกลางน้ำ และกลุ่มต้นน้ำ ซึ่งในอดีตการจัดสรรน้ำจะอยู่ในรูปแบบนี้ หากแต่เมื่อมีการทำชลประทานแบบใหม่ ทำให้องค์ความรู้ในการจัดสรรน้ำดังกล่าวถูกละเลย และไม่ยอมปฏิบัติ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการแย่งชิงน้ำกัน นอกจากนั้นยังรวมถึงความแตกต่างระหว่างพื้นที่ ซึ่งบางพื้นที่เป็นพื้นที่ดอน ทำให้ส่งน้ำไม่สะดวก หรือมีการขยายพื้นที่เพาะปลูก เช่น การเปลี่ยนจากพื้นที่สวนมาเป็นพื้นที่นา โดยไม่ได้แจ้งให้กลุ่มทราบ ก็ส่งปัญหาในเรื่องของความขัดแย้งได้เช่นเดียวกัน

- กั้นน้ำแล้วทิ้งไว้ กรณีดังกล่าว เกิดจากกลุ่มเกษตรกร เมื่อต้องการผันน้ำเข้าพื้นที่ของตนเอง ก็จะกั้นน้ำเพื่อให้ น้ำไหลเข้าพื้นที่ พอเมื่อปล่อยน้ำแล้วก็ไปทำธุระอย่างอื่น ทำให้น้ำไหลจนเต็มพื้นที่

ของตนเองแล้วไหลลงลำน้ำแม่จริม ซึ่งทำให้น้ำที่ไหลลงน้ำแม่จริมไม่ได้ใช้ประโยชน์ เกษตรกรคนอื่นก็ต้องเสียเวลาในการที่จะต้องผันน้ำเข้าพื้นที่ของตนเองใหม่และทำให้เกิดความขัดแย้งตามมา

- ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญ ซึ่งพบว่าการละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับยังมีอยู่มาก โดยมีความเชื่อว่า ไม่มีใครเห็น เช่น การลักลอบไปเปิดน้ำเข้าพื้นที่นาในตอนกลางคืน การไม่ไปร่วมกิจกรรมขุดลอกลำเหมือง หรือไปแต่ไม่ได้มีส่วนร่วมมากเท่าที่ควร ไม่เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ไม่แจ้งให้กลุ่มทราบว่าจะมีการเพาะปลูกพืชชนิดใด จำนวนกี่ไร่ เป็นต้น

- ไม่พูดคุยตกลงกัน ต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำ ทั้งนี้เนื่องกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากฝายหมอมืองมีทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ทำให้ไม่มีโอกาสได้พูดคุยกันเท่าที่ควร บางครั้งอาจเกิดจากการไม่ได้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ทำให้ไม่ทราบว่าการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างไร มีกฎระเบียบที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เมื่อไม่เข้าใจกัน ไม่ได้พูดคุยตกลงกัน เช่น การจัดสรรน้ำเข้านา ว่าใครจะเอาก่อนหลัง ก็ทำให้ต่างคนต่างผันน้ำเข้านาของตนเอง ส่งผลให้ปริมาณน้ำที่ไหลเข้านามีปริมาณน้อย ชาวนาต้องเสียเวลาในการนั่งเฝ้าน้ำเข้านา เพราะกลัวจะถูกแก้งหรือทำลายคันกันน้ำของตนเอง ซึ่งเรื่องดังกล่าว ทำให้เกิดความขัดแย้ง และบางครั้งถึงขั้นทำร้ายร่างกายกัน

3.1.5 ลำเหมืองไส้ไก่รั่ว สาเหตุมาจาก สัตว์มาเจาะลำเหมือง เช่น หนูนา ปู เป็นต้น ทำให้ลำเหมืองไส้ไก่ ซึ่งถือเป็นลำเหมืองที่ผันน้ำเข้านาที่ต่อมาจากลำเหมืองสายหลัก ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลเข้าพื้นที่นามีปริมาณน้อย นอกจากนั้นยังรวมถึง สมาชิกบางคนแอบเจาะลำเหมืองเข้าสู่พื้นที่นาของตนเอง ซึ่งปกติแล้ว ลำเหมืองไส้ไก่จะมีบานประตูเปิดปิด แต่อาจจะอยู่ไกลจากพื้นที่นาของตนเอง จึงอาศัยวิธีลัด คือ การเจาะลำเหมืองไส้ไก่เพื่อให้น้ำไหลเข้าพื้นที่นาของตนเองโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านที่นาของคนอื่น

3.1.6. ลำเหมืองสายหลักชำรุดเสียหาย โดยปกติแล้วการผันน้ำเข้าพื้นที่การเกษตรจะมีระบบการส่งน้ำอยู่ 2 สาย คือ ลำเหมืองสายหลักที่รับน้ำมาจากฝายหมอมือง ซึ่งเป็นลำเหมืองที่มีขนาดใหญ่ และมีลำเหมืองไส้ไก่ ที่ทำหน้าที่ส่งน้ำจากลำเหมืองสายหลักเข้าพื้นที่การเกษตร ซึ่งจากการสำรวจพบว่า ลำเหมืองสายหลักบางส่วน เกิดการชำรุดเสียหาย สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการก่อสร้างที่ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้ไม่มีความคงทนแข็งแรง และบางช่วงลำเหมืองมีการทรุดตัวลง เนื่องจากดินใต้ลำเหมืองมีการอ่อนตัวเนื่องจากเป็นดินโคลน และในช่วงฤดูฝน ปริมาณฝนที่ตกมีมาก ทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากและไหลผ่านลำเหมือง โดยการนำเอาตะกอนดินทรายมาด้วย ทำให้ลำเหมืองสายหลักได้รับความเสียหายจำนวนมาก ขณะเดียวกันการซ่อมแซมบำรุงรักษาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ทันต่อสถานการณ์หรือช่วงเวลา ทำให้ลำเหมืองสายหลักมีปัญหาเพิ่มขึ้นและบางช่วงใช้งานไม่ได้ ทำให้น้ำไม่สามารถระบายไปสู่พื้นที่การเกษตรได้

3.1.7. ขาดการเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน สาเหตุสำคัญมาจาก การเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่ปัจจุบันต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำ เนื่องจากการบีบรัดของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้คนในชุมชนต้องทุ่มเวลาในการประกอบอาชีพของตนเองเพิ่มมากขึ้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป ขาดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่นเดียวกันกับการ

ประกอบอาชีพทำการเกษตร ที่มีการแย่งชิงน้ำกัน การไม่เข้าร่วมประชุม ผลกระทบต่าง ๆ เหล่านี้กำลังเกิดขึ้นในชุมชน

3.1.8 ไม่มีรอบเวรการส่งน้ำที่ชัดเจน โดยปกติแล้วในการบริหารจัดการน้ำฝ่ายหมอเมืองได้มีการตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีทั้งหัวหน้ากลุ่ม คณะกรรมการ มีการตั้งกฎระเบียบขึ้นมา แต่ก็ยังพบว่า การแบ่งรอบเวรการส่งน้ำยังมีปัญหา กล่าวคือ ไม่ได้มีการกำหนดว่าใครจะได้น้ำในช่วงไหน ตั้งเวลาไหนถึงเวลาไหน ไชนไหนจะได้ก่อน – หลัง เป็นต้น ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้น

3.1.9. ทางภาครัฐขาดการประสานงานกัน ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งสาเหตุมาจาก ต่างคนต่างทำตามกรอบนโยบายและแผนงานของตนเองหรือของหน่วยงาน เช่น เจ้าหน้าที่เกษตรส่งเสริมการปลูกพืชชนิดหนึ่ง แต่ไม่ได้มองไปถึงเรื่องปริมาณน้ำ หรือเจ้าหน้าที่ชลประทานให้มีการจัดสรรน้ำเพื่อการเพาะปลูกพืชอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้น้ำน้อย ทำให้เกิดความขัดแย้งกัน และส่งผลโดยตรงต่อเกษตรกรในพื้นที่ ซึ่งไม่รู้ว่าจะเชื่อใคร นอกจากนั้นในกรณีของปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค หรือทำการเกษตร ซึ่งจากการสำรวจพบว่าสาเหตุปัญหาส่วนหนึ่งมาจากการลดลงของพื้นที่ป่า แต่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็สนับสนุนให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าวโพด ยางพารา เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน คือ น้ำป่าไหลหลาก ตะกอนดินทรายไหลทับถมพื้นที่การเกษตร อาคารชลประทานเสียหาย เป็นต้น

3.1.10 ไม่มีผู้ดูแลเมืองฝ่าย ในอดีตก่อนที่จะมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอเมือง ได้มีรูปแบบการจัดตั้งเป็นระบบเมืองฝ่าย โดยมีแก่หมอเมือง แก่ฝ่าย ทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการน้ำ เช่น การแบ่งปันน้ำ การขุดลอกเหมืองฝ่าย การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น การเลี้ยงผีฝ่าย เป็นต้น ต่อมาเมื่อได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการน้ำแบบใหม่ คือ เป็นฝ่ายถาวร มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ แต่การดำเนินงานดังกล่าวไม่มีความต่อเนื่อง ขาดการดูแลเอาใจใส่ ทำให้เหมืองฝ่ายชำรุดเสียหาย ต่อมาเมื่อมีโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำเกิดขึ้น ปัญหาในเรื่องการดูแลเหมืองฝ่ายก็เริ่มดีขึ้นตามลำดับ มีการจัดการตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยมีประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีคณะกรรมการสำหรับดูแลเหมืองฝ่าย รวมถึงมีการจัดตั้งกฎระเบียบ เป็นต้น

4.4 ขุดความรู้งานชลประทานเพื่อท้องถิ่น

ชุดความรู้งานชลประทานเพื่อท้องถิ่น สามารถจำแนกได้ใน 4 ประเด็นหลักด้วยกัน คือ

1. การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ และมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มแรกจนเสร็จสิ้นโครงการ ซึ่งความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพ การเข้าร่วมเวทีในโอกาสต่าง ๆ การศึกษาดูงานในพื้นที่จริง ตลอดจนการได้สัมผัสและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับทีมงานที่เลี้ยงๆ และกลุ่มชาวบ้าน ทำให้ปส.ชป. สามารถที่จะนำเอาความรู้ในด้านต่าง ๆ นำมาปรับใช้ในกระบวนการทำงานของตนเอง เช่น การวิเคราะห์พื้นที่แบบมีส่วนร่วม กระบวนการจัดเวที กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เทคนิค

วิธีการเข้าพื้นที่ ทั้งในส่วนของการสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน กระบวนการทำงานวิจัย ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงาน ระยะเวลาและความเหมาะสมในระดับพื้นที่ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถือเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการดำเนินงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น ที่สามารถสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับ ปส.ชป. ซึ่งจะเป็นผลดีในการดำเนินงานในระยะต่อไป

ดังนั้น กระบวนการสร้างนักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น ให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและการทำวิจัยร่วมกัน จึงถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง หาก ปส.ชป. ไม่มีความเข้าใจในเนื้อหากระบวนการวิจัยแล้ว ย่อมทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างล่าช้า และไม่สามารถที่จะตอบโจทย์ของโครงการเติมน้ำ เค็มชีวิตได้ เนื่องจากเป้าหมายสำคัญ คือ การสร้าง ปส.ชป. ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสามารถนำไปพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่อื่น ๆ ได้

2. กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย โดยเริ่มตั้งแต่การลงพื้นที่หมู่บ้าน เพื่อให้เห็นคนเห็นพื้นที่ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงเป็นการร่วมกันวิเคราะห์พื้นที่ร่วมกัน เพื่อที่จะให้คนในชุมชนได้สะท้อนสภาพปัญหาในด้านต่าง ๆ รวมถึงทุนทางสังคม และมิติของการแก้ไขหรือพัฒนาที่ผ่านมา ทั้งนี้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชน จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือต่าง ๆ ในการดำเนินงาน เช่น การแผนที่ ตารางการผลิต วัฒนธรรมประเพณี ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนได้เห็นสภาพพื้นที่และสภาพปัญหาในวงกว้าง จากนั้นจึงเป็นการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ทุกคนต้องการแก้ไข และเป็นปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ และเมื่อได้ข้อมูลที่ตรงกันแล้ว จึงเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงลึก ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนาโจทย์วิจัย เพราะในเวทีแรก ๆ ข้อมูลที่ได้อาจยังไม่ความแหลมคมและลึกพอ ดังนั้น บทบาทของพี่เลี้ยงในการพัฒนาโจทย์วิจัยจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงการได้รับความร่วมมือและความไว้วางใจจากคนในชุมชน

กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย จึงถือเป็นชุดความรู้หนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะการที่จะให้ได้คำตอบของงานวิจัย จำเป็นต้องมีการวางแผนการดำเนินงานและขั้นตอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้วางไว้ และสามารถตอบโจทย์ของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

3. กระบวนการติดตามหนุนเสริมโครงการวิจัย ภายหลังจากโครงการวิจัยฝ่ายหมอมืองได้รับทุนสนับสนุน พี่เลี้ยงฯ และ ปส.ชป. ตลอดจนเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน ได้ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนการดำเนินงานที่ได้วางไว้ ตั้งแต่การเปิดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยให้ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ การเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งในส่วนของการจัดเวที การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาดูงาน และการเข้าร่วมเวทีเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในระดับพื้นที่จังหวัดน่านและต่างจังหวัด

การได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการวิจัย ทำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในส่วนของการดำเนินงานและการได้เรียนรู้วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งสามารถที่จะนำเอาความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้ในกระบวนการทำงานของตนเองได้ ซึ่งในการหนุนเสริมการ

ดำเนินงานของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น ถือว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพียงแต่การดำเนินงานของโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น จะมีองค์ประกอบที่หลากหลาย ทั้งในส่วนของ คนทำงาน ซึ่งมีทั้งเจ้าหน้าที่ชลประทาน นักประสานงานชุมชน พี่เลี้ยงงานวิจัยและกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งทำให้ การทำงานไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องของกระบวนการ หากแต่ยังมีข้อที่ต้องแก้ไขปรับปรุงอยู่ เช่น ในด้านการ ขอมรับของชาวบ้าน ระดับการมีส่วนร่วม เนื่องจากการดำเนินงานโครงการวิจัย ถือเป็นเรื่องใหม่ของคน หน่วยงานรวมถึงชาวบ้าน ดังนั้นกระบวนการติดตามหนุนเสริม จึงจำเป็นที่จะต้องมีความถี่ในการลงพื้นที่ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับคนในชุมชน

4. กระบวนการสร้างความรู้ที่ผ่านการทำงานร่วมกันของ 3 หน่วยงาน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้เล็งเห็นประโยชน์ของกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นเครื่องมือ หนึ่งที่คนในชุมชนหรือหน่วยงาน สามารถนำไปปรับใช้ในกระบวนการทำงานของตนเองได้ ซึ่งความรู้ที่ได้ จากโครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นความรู้อีกชุดหนึ่ง ซึ่งที่ผ่านมามีการบริหารจัดการน้ำใน ระบบชลประทาน ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานชลประทาน คนในชุมชนเป็นเพียงผู้รองรับการ พัฒนาเท่านั้น ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีน้อย รวมถึงสิทธิการเป็นเจ้าของ ทั้งในส่วนของ อาคารชลประทาน ระบบเหมืองฝาย ฤดูกาลส่งน้ำ ซึ่งส่งผลทำให้อาคารชลประทานต่าง ๆ ชำรุดเสียหาย ไม่ มีการซ่อมแซม โดยขอให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาจัดการให้

หากแต่เมื่อได้มีโครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่นเกิดขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่และชาวบ้าน ได้มีโอกาสมาเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในส่วนของสภาพพื้นที่ สถานการณ์ปัญหา ความต้องการของคนในชุมชน ก่อให้เกิดประสานการทำงานร่วมกัน โดยผ่านเจ้าหน้าที่ชลประทานเพื่อท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นคนกลางที่คอย ช่วยประสานการทำงานทั้งในส่วนของโครงการชลประทานและชาวบ้าน ผลจากการทำงานดังกล่าว ก่อให้เกิดผลดีในเรื่องการบริหารจัดการน้ำ โดยชุมชนมีส่วนร่วม ผ่านการคิดวิเคราะห์และหาสาเหตุของ ปัญหาาร่วมกันและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งผลที่ได้รับในวันนี้ก็คือ การมีอาคารชลประทานที่ สมบูรณ์แข็งแรง มีการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน มีกฎระเบียบกติกา มีความร่วมมือเกิดขึ้นในชุมชน

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถือเป็นชุดความรู้หนึ่ง ที่เป็นผลมาจากการดำเนินงานแก้ไขปัญหาร่วมกัน ภายใต้โครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในส่วนของชาวบ้านและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น ชุดความรู้งานชลประทานเพื่อท้องถิ่นถือว่าไม่มีความแตกต่างจากงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นอื่น ๆ เนื่องจากมีกระบวนการทำงานที่เหมือนกัน คือ มีขั้นตอนกระบวนการวิจัยเหมือนกัน นับตั้งแต่การพัฒนาโจทย์วิจัยที่อยู่ภายใต้สถานการณ์ปัญหาของชุมชน ชุมชนเป็นผู้ร่วมกันกำหนดโจทย์ วิจัย ตั้งคำถามวิจัย วางแผนการดำเนินงานร่วมกัน และร่วมกันสืบค้นข้อมูล เพื่อหาคำตอบร่วมกัน รวมถึง การนำเอาชุดความรู้ที่ได้มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหามาของชุมชน จึงชี้ให้เห็นได้ว่า ไม่ ว่าจะเป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรืองานชลประทานเพื่อท้องถิ่น ถือว่ามีความสำคัญเหมือนกัน เพราะเป็น ปัญหาของชุมชน หากแต่งานชลประทานเพื่อท้องถิ่น อาจจะมุ่งเน้นประเด็นวิจัยไปในการบริหาร

จัดการน้ำ เป็นหลัก แต่อาจจะมีการเชื่อมโยงข้อมูลไปสู่ส่วนอื่นได้อีกเช่นกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับ การวางกรอบแนวคิด กระบวนการทำงาน ตลอดจนการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อหาคำตอบในสิ่งที่ชุมชนสงสัย และสามารถนำเอาความรู้ที่ได้ไปใช้กับประเด็นอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

4.5 เงื่อนไขปัจจัยของพื้นที่ ที่ทำให้เกิดเป็นโครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่น

เงื่อนไขและปัจจัย

1. การคัดเลือกพื้นที่ที่น่าร่อง เพื่อให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มาจากแผนการดำเนินงานของโครงการเดิมน้ำ เดิมชีวิต ที่มีเป้าหมายที่ต้องการให้โครงการฝ่ายหรืออ่างเก็บน้ำ ต้องอยู่ภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งทางโครงการเดิมน้ำ เดิมชีวิต ได้กำหนดไว้แล้วแต่ต้น โดยในพื้นที่จังหวัดน่าน โครงการชลประทานน่านได้คัดเลือกให้ฝ่ายหมอมือง อำเภอแม่จริม เป็นพื้นที่ที่น่าร่องที่ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งในการคัดเลือกพื้นที่ ทางโครงการชลประทานมีแนวคิดที่ว่า สร้างจากกลุ่มเล็ก ๆ แล้วขยายไปสู่กลุ่มอื่น ๆ ที่ใหญ่กว่า โดยการคัดเลือกพื้นที่ที่จะอยู่ในเงื่อนไขด้านความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำเป็นหลัก ส่วนพื้นที่เป็นร่องรอง

2. กลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอมือง มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน เมื่อเปรียบเทียบกับโครงการฝ่ายอื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดน่าน เช่น

- ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างเป็นทางการ มีกฎระเบียบการบริหารจัดการน้ำ รวมถึงประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความเป็นผู้นำสูงและมีจิตสาธารณะ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การดำเนินงานโครงการวิจัยประสบความสำเร็จ และสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัย เนื่องจากเห็นว่ากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น น่าจะมีส่วนช่วยทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน

- ด้านสถานการณ์ปัญหา ปัญหาของฝ่ายหมอมืองที่สำคัญ คือ ปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง ปัญหาการแย่งชิงน้ำ การฝ่าฝืนกฎระเบียบ อาคารชลประทานชำรุดขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ฐานทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เริ่มลดลง รวมถึงวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับวิถีการผลิตและวิถีชีวิต ขาดการสืบทอดจากคนรุ่นปัจจุบัน

- โครงการฝ่ายหมอมืองเป็นฝ่ายขนาดเล็ก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนฝ่ายอื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดน่าน ฝ่ายหมอมืองถือว่าเป็นฝ่ายขนาดเล็ก และมีสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำและพื้นที่รับน้ำไม่มาก ซึ่งจะช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลทำได้ง่ายและสอดคล้องกับระยะเวลาของการดำเนินงานวิจัย โดยฝ่ายหมอมืองมีพื้นที่รับน้ำจำนวน 418 ไร่ และมีสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำประมาณ 170 ครัวเรือน ครอบคลุม 5 หมู่บ้าน

- โครงการฝายหมอเมือง เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากชาวบ้านมีความเห็นร่วมกันว่า โครงการฝายหมอเมือง เป็น โครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้จัดสร้างขึ้น เพื่อบรรเทาทุกข์ของชาวบ้าน ตั้งแต่ปี 2520 ดังนั้น มีสิ่งใดที่ชาวบ้านจะทำเพื่อในหลวงได้ ทุกคนก็มีความยินดี

- กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หลังจากที่ชาวบ้านได้ทำความรู้จักและเรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเบื้องต้นและได้เห็นภาพของชุมชนอื่น ๆ ที่ได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา ทำให้ชาวบ้านคิดว่าน่าจะมีส่วนช่วยทำให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการสืบค้นหาปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนและร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นในการดำเนินการดังกล่าว ได้มีหลายหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วม เช่น โครงการชลประทานน่าน สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงาน กปร.และหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่ เพราะการดำเนินงานของทางราชการที่ผ่านมา ชาวบ้านเป็นเพียงผู้รองรับการพัฒนาเท่านั้น โอกาสในการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนถือว่ามีน้อยมาก ทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่ผ่านไม่ประสบความสำเร็จและชาวบ้านไม่ได้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ

4.6 แนวทางการขยายผลการบริหารจัดการน้ำระดับลุ่มน้ำแม่จริมในอนาคต

ผลการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำในลุ่มน้ำแม่จริม ในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำแม่จริมในอนาคต โดยมีข้อสรุปร่วมกันว่า

1. จัดตั้งกฎระเบียบกลางการบริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำแม่จริม
2. จัดให้มีการประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำระดับลุ่มน้ำแม่จริมร่วมกัน ปีละ 1 ครั้ง
3. ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำแม่จริม
4. หาแนวทางป้องกันแนวคั้งพัง
5. ขุดลอกลำน้ำแม่จริมให้น้ำไหลสะดวก
6. รื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม เช่น สืบชะตาแม่น้ำ เลี้ยงผีต้นน้ำ เลี้ยงผีฝาย เป็นต้น

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว ทำให้เห็นว่าแนวทางการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำแม่จริม สามารถที่จะดำเนินการได้ เนื่องจากในพื้นที่มีทุนเดิมที่ชุมชนเคยปฏิบัติร่วมกันอยู่ก่อนแล้ว เช่น การรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี การสืบชะตาแม่น้ำ การเลี้ยงผีฝาย เป็นต้น หากแต่ช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา คนในชุมชนได้ละเลยในการปฏิบัติ ทำให้วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ถูกละเลยไป ส่วนในเรื่องของการจัดตั้งกฎระเบียบกลางในการบริหารจัดการน้ำ จำเป็นต้องอาศัยเวทีในการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในระดับลุ่มน้ำ เนื่องจากมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายหมู่บ้าน และกลุ่มผู้ใช้น้ำในแต่ละฝายก็มีกฎระเบียบของตนเองอยู่แล้ว หากใช้เวทีในการ

แลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ก็จะสามารที่จะตั้งกฎระเบียบกลางได้ ทั้งนี้โดยอาศัยความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งปกติก็รู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี ส่วนในเรื่องของการป้องกันคลังพัง หรือการขุดลอกลำน้ำแม่จริม รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อาจเกินความสามารถของชาวบ้าน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการชลประทาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านเข้ามาร่วมดำเนินการ

ซึ่งข้อเสนอดังกล่าว สามารถที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องของการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลพบว่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่จริมและฝายห่มเมือง ประสบปัญหาในหลายด้าน เช่น

1. ฤดูแล้งน้ำไม่เพียงพอ เนื่องจากต้นทุนน้ำธรรมชาติไม่เพียงพอ รวมถึงสถานที่เก็บกักน้ำ
2. อาคารชลประทานชำรุดเสียหาย ขาดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์มานาน รวมถึงการไม่รู้สึ

เป็นเจ้าของหรือสมบัติร่วมของชุมชน

3. หน้าฝายคั่นเงิน จากตะกอนดินทรายไหลมาทับถมหน้าฝาย และไม่ได้ทำการขุดลอกมานาน
4. มีการแย่งน้ำกันระหว่างชาวนาด้วยตนเอง จนบางครั้งก็เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทกัน
5. การแบ่งน้ำไม่เป็นระบบ ต่างคนต่างแย่งกัน ใครมาก่อนได้ก่อน
6. เหมืองสายหลักชำรุดเสียหาย จากการที่ใช้มาหลายปีและขาดการบำรุงรักษา
7. ขาดการเื้ออาหารซึ่งกันและกัน
8. ไม่มีรอบเวรการส่งน้ำที่ชัดเจน
9. ทางภาครัฐขาดการประสานงานกัน
10. ไม่มีผู้ดูแลรักษาเหมืองฝาย

ผลจากการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่และสถานการณ์ปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำ ทำให้นักวิจัย และกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีความเห็นร่วมกันว่า ปัญหาดังกล่าว สามารถแก้ไขได้ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องให้ความสำคัญต่อปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน รวมถึงการยึดถือปฏิบัติกฎระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด แต่การแก้ไขปัญหา ดังกล่าวอาจจะยังไม่ครบถ้วนในเวลาอันใกล้ หากแต่บางเรื่องที่สามารถดำเนินการได้ ก็ลงมือปฏิบัติ และทยอยแก้ไขปัญหาดำดับความสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้สถานการณ์ปัญหาค่อยคลายลงได้

บทที่ 4

สรุป อภิปรายผล วิเคราะห์ และข้อเสนอแนะ

สรุป อภิปรายผล

การทำงานโครงการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน พี่เลี้ยงโครงการได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ว่า 1. เพื่อสนับสนุนให้นักประสานงานชุมชนชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชลป.) และเจ้าหน้าที่ชลประทานในพื้นที่จังหวัดน่าน เกิดการเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2. เพื่อพัฒนาเงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนาโครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน จำนวน 1 แห่ง และ 3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องรูปแบบการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน และองค์ความรู้ในการทำงานร่วมกับหน่วยงานกรมชลประทานและสำนักงาน กปร. โดยมีแผนการดำเนินงานดังนี้ 1. จัดประชุมเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกับโครงการชลประทานจังหวัดน่าน 2. ลงพื้นที่เพื่อทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3. ลงพื้นที่และจัดประชุมเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำที่ชุมชนต้องการพัฒนาโจทย์วิจัย 4. จัดประชุมทีมวิจัยชาวบ้านเพื่อยกร่างและปรับข้อเสนอโครงการงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์ 5. ลงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน 6. จัดอบรมพัฒนาศักยภาพการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมให้ทีมวิจัยชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน 7. ประชุมสรุปบทเรียนการทำงานระหว่างทาง และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานกับคณะทำงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น ดังที่ได้รายงานไปแล้วนั้น จึงขอสรุปผลการดำเนินงานดังนี้

การดำเนินงานในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ดำเนินงานตามแผนกิจกรรมที่ได้วางไว้ กล่าวคือ การจัดประชุมเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกับโครงการชลประทานน่าน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ ทั้งในส่วนของเนื้อหากระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแนวทางการทำงานชลประทานเบื้องต้น รวมถึงการคัดเลือกพื้นที่หมู่บ้าน/โครงการชลประทาน เพื่อเป็นพื้นที่นาร่องที่จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน โดยในที่ประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์แต่ละพื้นที่และได้ข้อสรุปว่า โครงการฝายหมอเมือง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน มีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นพื้นที่นาร่องโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น ส่วนอีก 8 โครงการในพื้นที่จังหวัดน่านจะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขหรือพัฒนาในปี พ.ศ. 2555

หลังจากที่ได้พื้นที่นาร่องโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่นแล้ว ทางเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน นักประสานงานชลประทานท้องถิ่น (ปส.ชลป.) และพี่เลี้ยงฯ ได้ร่วมกันลงพื้นที่เพื่อทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การลงพื้นที่ในครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมืองและชาวบ้าน ซึ่งการประชุมครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า ชาวบ้าน/กลุ่มผู้ใช้น้ำได้ให้ความสนใจในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและมีความ

เชื่อมั่นว่าน่าจะช่วยให้การดำเนินงานแก้ไขปัญหของชุมชนสำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการบริหารจัดการน้ำของคนในชุมชนลุ่มน้ำแม่จรม จากนั้นจึงเป็นการนัดหมายเพื่อลงพื้นที่ประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอเมืองทั้งหมด เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการเติมน้ำเดิมชีวิตและโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น เพื่อขอความร่วมมือและคัดเลือกทีมวิจัยและร่วมกันพัฒนาโครงการวิจัยฝ่ายหมอเมืองต่อไป

กระบวนการพัฒนาโครงการวิจัย ได้ใช้หลักและรูปแบบของการพัฒนาโครงการวิจัยอย่างเป็นขั้นตอนตามคู่มือการบริหารงานและการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ บริบทชุมชน สถานการณ์ปัญหา ศักยภาพชุมชน ความสนใจ การมีส่วนร่วม เพื่อประเมินแนวทางการศึกษาศักยภาพชุมชนมาทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหของชุมชน รวมถึงการสำรวจข้อมูลทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า สภาพอาคารชลประทาน คลองส่งน้ำ พื้นที่ทางการเกษตร เพื่อประเมินว่าชุมชนมีอาชีพอะไร ประสบกับปัญหาอะไรและเคยดำเนินการแก้ไขอะไรมาบ้าง ใครเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการดำเนินงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหา นอกจากนั้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การประสานงานกับคนในชุมชน คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ ถือเป็นเรื่องสำคัญเพราะนั่นหมายถึงความสำเร็จในการดำเนินงานและถือเป็นการคัดเลือกทีมวิจัยไปในตัว เพราะบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนมีความแตกต่างกัน รวมถึงคนที่มิจิตอาสาเข้ามาทำงานเพื่อส่วนรวม และก่อนที่จะเข้าพื้นที่แต่ละครั้ง ทีมพี่เลี้ยงซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่าน นักประสานงานชุมชนท้องถิ่น (ปส.ชป.) และพี่เลี้ยงงานวิจัย ต้องมีการประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ เพราะการพัฒนาโจทย์วิจัยจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนาโจทย์วิจัย และเมื่อเสร็จสิ้นการจัดเวทีทีมพี่เลี้ยงโครงการได้มีการสรุปบทเรียนในการพัฒนาโครงการแต่ละครั้ง ทั้งนี้เพื่อที่จะได้รู้ว่าได้ดำเนินงานไปถึงขั้นไหนและต่อจะต้องทำอะไร ตลอดจนปัญหาอุปสรรค สิ่งที่ต้องแก้ไขปรับปรุง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีขั้นตอนและกระบวนการ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปได้ และทันกับกรอบระยะเวลา รวมถึงไม่กระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง

การพัฒนาโครงการวิจัย เริ่มจากการทบทวนกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนการฉายวิทัศน์ชุมชนที่ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานแก้ไขปัญหของชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัย ตลอดจนการสร้างขวัญพลังใจให้กับทีมวิจัย ดังคำกล่าวที่ว่า “งานวิจัยใคร ๆ ก็ทำได้” จากนั้นจึงเป็นการชวนพูดคุยเกี่ยวกับสภาพชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน การบริหารจัดการน้ำ วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับการเกษตร วิถีแห่งสายน้ำ สถานการณ์ปัญหา รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหของชุมชน/กลุ่มผู้ใช้น้ำที่ผ่านมาได้ทำอะไรมาบ้าง จากนั้นเป็นการระดมความเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่ชุมชนอยากร่วมกันแก้ไข และนำมาจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและให้ชาวบ้านเลือกเรื่องที่สนใจอยากทำร่วมกันมา 1 ประเด็น และร่วมกันวิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงเลือกประเด็นนี้ จากนั้นจึงเป็นการตั้งคำถามและข้อสงสัยและถ้าหากจะแก้ไขจะแก้ไขด้วยวิธีการอย่างไร ทำอย่างไรและต้องใช้เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง ใครควรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้และคิดว่าวิธีการแก้ไขปัญหที่

เหมาะสมกับสภาพชุมชน/สถานการณ์ปัญหาควรเป็นอย่างไร เป็นต้น ซึ่งกระบวนการพัฒนาโครงการดังกล่าวได้ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเวทีพัฒนาโจทย์วิจัย จนสามารถพัฒนาเป็นโครงการวิจัย ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือของทีมวิจัย คนในชุมชน ทีมพี่เลี้ยงโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ชวนพูด ชวนคุย ชวนคิดวิเคราะห์ ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาโครงการวิจัย ได้อยู่ภายใต้บริบทชุมชนและสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงและสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะโครงการชลประทานน่าน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำของชุมชน ขณะเดียวกันทีมวิจัยและคนในชุมชนได้มีโอกาสดูแลเรียนรู้ตัวคนและท้องถิ่นของตนเอง และสามารถนำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมาแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนเป็นเจ้าของปัญหา ดังนั้นคนในชุมชนย่อมรู้ดีและเข้าใจปัญหามากกว่าคนภายนอกสามารถที่จะแก้ไขให้ถูกที่ต้นได้

ในส่วนของการลงพื้นที่เพื่อติดตามสนับสนุนโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น ซึ่งหลังจากที่โครงการแนวทางการบริหารจัดการน้ำระบบชลประทานฝายหมอมือ อำเภอมะจิม จังหวัดน่าน ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยแล้ว ได้มีการดำเนินงานตามแผนกิจกรรมที่ได้วางไว้ เริ่มตั้งแต่การจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ จากนั้นจึงเป็นการศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ รวมถึงสถานการณ์ปัญหา การบริหารจัดการน้ำทั้งในอดีตและปัจจุบัน ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต วิธีการผลิตและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน น้ำ ป่า การแลกเปลี่ยนความคิดในการบริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำแม่จิม การศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และการจัดเวทีคืนข้อมูลผลการดำเนินงานโครงการวิจัยให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานได้รับทราบ

นอกเหนือจากการดำเนินงานตามแผนกิจกรรมที่ได้วางไว้แล้ว พี่เลี้ยงยังได้เข้าร่วมเวทีเครือข่ายการดำเนินงานโครงการชลประทานท้องถิ่น ทั้งในระดับจังหวัดและต่างจังหวัด ตลอดจนการศึกษาดูงานด้านการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงการเข้าร่วมประชุมกับผู้บริหารและคณะทำงานจากสำนักงาน กปร. สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและกรมชลประทาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพและการเติมเต็มองค์ความรู้ในการดำเนินงานอีกทางหนึ่ง

ผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ตั้งแต่การจัดประชุมเพื่อหารือแนวทางการดำเนินงาน การคัดเลือกพื้นที่ การสร้างความเข้าใจกับชุมชน การพัฒนาโจทย์วิจัย รวมถึงการติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานโครงการวิจัย และสรุปผลการดำเนินงานตามห้วงเวลาต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นว่าโครงการวิจัยดังกล่าว สามารถที่จะตอบสนองความต้องการของชุมชน ทั้งในด้านการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน การสร้างคน สร้างชุมชน สร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น รวมถึงการรื้อฟื้นองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลับมาปรับใช้ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง ถือเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องการเพียงแต่ไม่มีโอกาสได้ดำเนินการ และเมื่อได้ดำเนินงานโครงการวิจัยแล้ว ทำให้คนในชุมชน/ทีมวิจัยได้แสดงออกถึงศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่และ

ชุมชนรวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน อันจะส่งผลดีต่อการแก้ไข ปัญหาและสามารถมีมติใหม่ของการพัฒนาที่มีพื้นฐานมาจากข้อมูลที่เป็นจริงและข้อมูลได้ส่งผ่านมาจากคน ในชุมชนหรือเจ้าของปัญหาเอง

บทบาทของพี่เลี้ยงในฐานะผู้ติดตามหนุนเสริมการดำเนินงาน โครงการวิจัย บทบาทที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างการขับเคลื่อนการดำเนินงาน โครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ตลอดจน การสร้างกำลังใจทั้งในขณะดำเนินกิจกรรมและหลังการดำเนินกิจกรรม ตลอดจนการสรุปทบทวนการ ดำเนินงานตามช่วงเวลา เพื่อที่จะได้เห็นพัฒนาการของการดำเนินงาน ตลอดจนสามารถปรับปรุงแก้ไขการ ดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนกิจกรรมที่ได้ตั้งไว้ ขณะเดียวกันการพัฒนาศักยภาพและการเติมเต็มองค์ ความรู้ทั้งในส่วนของผู้พี่เลี้ยงและทีมวิจัย โดยเฉพาะความรู้ในด้านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การ วิเคราะห์ชุมชนอย่างเป็นระบบ รวมถึงงานด้านชลประทาน ตลอดจนองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านและ กระแสการเปลี่ยนของโลก ทั้งนี้บทบาทของผู้พี่เลี้ยงในการดำเนินงานจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุก ภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลโครงการวิจัย การวิเคราะห์สังเคราะห์ ข้อมูล รวมถึงการขยายผลการดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทวิเคราะห์

วิเคราะห์นักวิจัย ในมิติของการเรียนรู้ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ระดับการบรรลุวัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัย เพื่อนำเสนอเป็นแผนงานในการสนับสนุนนักวิจัยและโครงการวิจัย ในระยะต่อไปให้สามารถ ดำเนินงานได้ตามเป้าหมายของโครงการวิจัยที่ตั้งไว้

โครงการวิจัยฝ่ายหมอมือง ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ คือ 1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำให้แก่เกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำฝ่ายหมอมือง 2. เพื่อ ศึกษาสถานการณ์การบริหารจัดการน้ำของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3. เพื่อ สนับสนุนหรือสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ให้ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำของชุมชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องและ 4. เพื่อหารูปแบบและ แนวทางการบริหารจัดการน้ำที่ดี ผ่านกระบวนการชลประทานเพื่อท้องถิ่นให้กับองค์กรผู้ใช้น้ำ

การดำเนินงานตั้งแต่เริ่มโครงการ ทีมวิจัยได้มีการเรียนรู้ทั้งในส่วนของการกระบวนการงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการบริหารจัดการน้ำระบบชลประทาน นอกจากนั้น ทีมวิจัยยังมีโอกาสเข้าร่วมเวทีเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในระดับจังหวัดและต่างจังหวัด ทำให้เกิด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปัญหาแต่ละพื้นที่ที่มีความเหมือนและแตกต่าง ตามบริบทของแต่ละชุมชน แต่สิ่งที่เหมือนกันคือเป็นปัญหาของชาวบ้านและชาวบ้านเองเป็นผู้รู้ปัญหาที่ ดีที่สุด ดังนั้นการเติมเต็มการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของเครือข่าย ได้ช่วยทำให้เกิดทัศนคติและมุมมองใน

การแก้ไขปัญหาวางมากขึ้น นอกจากนั้นยังรวมถึงการไปศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญห ทำให้ทีมวิจัยได้นำมาปรับใช้ในการทำงานของกลุ่มตนเอง ทำให้การแก้ไขปัญหามีทางออกและขณะเดียวกัน การที่ชุมชนได้มีโอกาสได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นทีมวิจัยเดียวกัน ได้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในด้านการศึกษาวิจัย การทำงานพัฒนา ซึ่งในอดีตการรวมตัวกันของชุมชนหลายหมู่บ้านค่อนข้างทำได้ยาก แต่เมื่อมีงานวิจัย ทีมวิจัยต้องทำงานร่วมกันได้ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีโอกาสได้พูดคุยสนทนาลงถึงสถานการณ์ปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขร่วมกันและอีกประเด็นหนึ่ง คือ การเรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงาน โดยเฉพาะโครงการชลประทาน อบต. ในพื้นที่ ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีที่ชาวบ้านจะได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานร่วมกันถึงสถานการณ์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่เป็นแนวคิดของชาวบ้าน ซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาและรู้สภาพความเป็นจริงในพื้นที่ หน่วยงานในพื้นที่เป็นเพียงผู้ให้ข้อคิดเห็นและสนับสนุนทั้งในส่วนองงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์และบุคลากร ซึ่งผุดจากอดีตที่ชาวบ้านเป็นผู้รองรับนโยบาย เป็นผู้ดูแลระบบน้ำทั้งหมด ทำให้ความสามารถในการพึ่งพาตนเองลดลงเรื่อย ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ชุมชนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองในเรื่องการบริหารจัดการน้ำ และเรื่องอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน และเปลี่ยนเป็นการสร้างการจัดการดูแลในแบบการเป็นเจ้าของร่วมและเหมาะสมกับบริบทชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานในการบริหารจัดการน้ำ ทำให้มองเห็นว่ากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้มีส่วนช่วยให้ชุมชนสามารถลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตนเองมากขึ้น โดยผ่านการทำงานร่วมกัน ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนพูดคุยและสืบค้นข้อมูลของชุมชนและสถานการณ์ปัญหา แล้วนำมาสรุปวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ที่เกิดขึ้นกับชุมชนและหน่วยงาน ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิใช่เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ หากแต่เป็นความตั้งใจจริงของทุกภาคส่วนที่ต้องการเห็นความก้าวหน้าของการดำเนินงาน โดยมีฐานชุมชน/คนเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญห แล้วนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีรูปแบบและเป็นรูปธรรม ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งในส่วนที่เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ในชุมชน แล้วนำมาผสมผสานกับงานด้านชลประทานสมัยใหม่ได้อย่างลงตัวและเหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ ซึ่งสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานของโครงการที่ได้ตั้งไว้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาปรับใช้กับการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องการบริหารจัดการน้ำ การศึกษาสถานการณ์การบริหารจัดการน้ำของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งชุมชนเองต้องมีการปรับตัวต่อการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการสร้างมิติใหม่ในการสนับสนุนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ และมีความต่อเนื่องและประเด็นสุดท้าย คือ เป็นการหารูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารจัดการน้ำที่ผ่านกระบวนการชลประทานเพื่อท้องถิ่น ซึ่งปัญหาหลายอย่างได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ เช่น การแก้ไขปัญหาด้านอาคาร

ชลประทานที่ชำรุด ตะกอนดินที่ทับถมหน้าฝาย การสร้างคลองส่งน้ำให้ทั่วถึงกับพื้นที่การเกษตร การสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการน้ำของชุมชน รวมถึงการรื้อฟื้นวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากน้ำ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้มีส่วนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและขยายไปสู่การสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำ เช่น ข้อเสนอแนะให้มีการตั้งกฎระเบียบกลางในระดับลุ่มน้ำแม่จรม การรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีการเลี้ยงฝาย การสืบชะตาแม่น้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการขุดลอกลำน้ำแม่จรม เป็นต้น

ผลของการดำเนินงานโครงการวิจัยของฝ่ายหมอมืองในระยะที่ 1 ได้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดการตนเองได้ หน่วยงานรัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนและข้อคิดเห็นและคอยอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานเท่านั้น เพียงแต่ให้โอกาสกับชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตั้งแต่การเริ่มคิด เริ่มทบทวนตัวเองและชุมชน ศึกษาข้อมูลและลงมือปฏิบัติตามแผนกิจกรรมที่ได้วางไว้ร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินงานโครงการวิจัยในระยะที่ 2 คือ การนำเอาข้อมูลชุดความรู้และแนวทางการแก้ไขปัญหามาทดลองปฏิบัติในพื้นที่จริง ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานสามารถบรรลุเป้าหมายของโครงการที่ตั้งไว้ได้

บทเรียนของการดำเนินงาน

สิ่งที่ได้จากการกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกับโครงการชลประทานจังหวัดน่าน

1. ที่ดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. การเรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นซึ่งอยู่ในพื้นที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียนรู้วัฒนธรรมการทำงาน วัฒนธรรมองค์กร ลักษณะการทำงาน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2. การเติมเต็มองค์ความรู้ในเรื่องงานชลประทานเบื้องต้น ซึ่งถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถือเป็นสิ่งใหม่ที่ยังไม่ได้เรียนรู้มาก่อน ซึ่งการศึกษาองค์ความรู้ดังกล่าวจะช่วยให้การดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือประสบความสำเร็จและดำเนินการได้ง่ายยิ่งขึ้น

3. การทำงานในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรผู้ใช้น้ำที่ประกอบด้วยกันหลายชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประสานการทำงานกัน เพราะจะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะหากไม่มีการประสานงานกันจะทำให้เกิดการทำงานที่ล่าช้าและไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งได้ยึดหลักของความเป็นกลุ่มองค์กรผู้ใช้น้ำเป็นแกนกลาง และประสานงานผ่านหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำและคณะกรรมการ จากนั้นจึงค่อยขยายไปสู่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำในการจัดทำเวทีพัฒนาโจทย์วิจัยและนำไปสู่การคัดเลือกผู้ที่มีความสนใจที่จะมาเป็นทีมวิจัย คุณสมบัติที่สำคัญของทีมวิจัยก็คือ การมองเห็นปัญหาและอยากแก้ไขปัญหาาร่วมกันและมีจิตอาสาในการทำงานร่วมกัน

4. การทำงานเหนือระดับพื้นที่ เช่น โครงการชลประทานน่าน จำเป็นต้องมีการรายงานความก้าวหน้าทุกระยะ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นพัฒนาการของการดำเนินโครงการทั้งในส่วนของผู้เกี่ยวข้องและนักประสานงานชุมชน(ปส.ชป.) และหากเจอสถานการณ์ปัญหาหรือข้อติดขัดจะช่วยกันแก้ไขปัญหาค้นหาทางที่และทันเวลา ซึ่งการทำงานในระยะเวลาที่ผ่านมา พี่เลี้ยงได้ดำเนินการมาโดยตลอด

5. การทำงานร่วมกับทีมวิจัยชาวบ้านและปส.ชป. พี่เลี้ยงได้ถ่ายทอดองค์ความรู้และกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ว่าเป็นอย่างไร มีรูปแบบวิธีการอย่างไรและเป้าหมายของการทำงานวิจัยคืออะไร ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ได้

6. สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ โครงการเติมน้ำเต็มชีวิต ซึ่งใช้พื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะได้นำมูลเกล้าถวายรายงานในปี พ.ศ.2554 ซึ่งพี่เลี้ยงนักวิจัยและทุกคนรู้สึกดีใจและภูมิใจที่ได้มีโอกาสได้ทำงานเพื่อพระองค์ท่าน

2. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานและนักประสานงานชุมชนขอประทานท้องถิ่น

1. ได้เรียนรู้ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหม่ ในการดำเนินงานระยะเวลาที่ผ่านมา ปส.ชป. ได้รับการฝึกอบรมกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในส่วนของการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเป้าหมายของงานวิจัย เริ่มตั้งแต่การสร้างคน นั่นก็คือ ทีมวิจัยชุมชน คนรุ่นใหม่ ภาควิชาหน่วยงานในพื้นที่ เป็นผู้ดำเนินการวิจัย โดยโจทย์ปัญหาเป็นของชุมชนและกระบวนการวิจัยเป็นการวิจัยปฏิบัติการ โดยทุกคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมและผลจากการวิจัยสามารถที่จะสร้างคน สร้างความรู้และสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นได้

ซึ่งการทำงานในระดับพื้นที่ พี่เลี้ยงฯและปส.ชป.ได้เข้าร่วมเวทีพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ร่วมกันนับตั้งแต่เวทีแรกจนโครงร่างวิจัยเสร็จสมบูรณ์ก่อนที่จะส่งให้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นพิจารณาข้อเสนอโครงการ ซึ่งกระบวนการทำงาน บทบาทที่พี่เลี้ยงฯและปส.ชป. มีการหนุนเสริมการทำงานร่วมกันตลอดเวลา ทั้งในส่วนของการดำเนินงานชลประทานเบื้องต้นและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. นอกจาก ปส.ชป.จะได้เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านการฝึกอบรมแล้ว ยังมีโอกาสได้เข้าร่วมศึกษาดูงานในพื้นที่ชุมชนที่ได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น ชุมชนตำบลแพรพหลามแดง จ.สมุทรสงคราม รวมถึงได้มีโอกาสเข้าร่วมเวทีเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้ ทีม ปส.ชป. ได้เข้าใจขั้นตอน กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

สิ่งที่ได้จากการลงพื้นที่เพื่อทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ได้เรียนรู้บริบทชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิต วิธีการผลิต ที่ทำให้มองเห็นคุณค่าของเกษตรกรที่มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ผลิต แต่เมื่อบางปี เกษตรกรก็ประสบกับปัญหาด่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร ทำให้วงจรการผลิตมีผลกระทบอย่างยิ่ง ดังนั้นการได้ลงพื้นที่จริง ได้เห็นปัญหาที่ผ่านสะท้อนผ่านการจัดเวที ซึ่งมีหลากหลายปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ ซึ่งบางปัญหาก็สามารถแก้ไขได้ด้วยตัวของชุมชนเอง แต่บางปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกหรือหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับพื้นที่และเหนือพื้นที่ เช่น ปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการน้ำในปัจจุบัน ที่จำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานด้านชลประทาน โดยเฉพาะระบบคลองส่งน้ำ อาคารชลประทาน เพื่อส่งน้ำไปยังพื้นที่การเกษตรที่จำนวนเพิ่มมากขึ้น และบางปีก็ประสบกับปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง หรือแม้แต่ในชุมชนเองก็ประสบกับปัญหาในเรื่องความขัดแย้งในเรื่องการแบ่งปันน้ำในการเพาะปลูก ซึ่งในอดีตปัญหาในเรื่องนี้ถือว่ามีน้อยมากและชุมชนสามารถบริหารจัดการกันเองได้ในรูปแบบของระบบเหมืองฝายและอาศัยความสามัคคีของคนในชุมชนที่เป็นเครือญาติ เป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำเดียวกัน หากแต่ในปัจจุบันการขยายพื้นที่ การมีหน่วยงานชลประทานเข้ามาจัดการให้ ทำให้การแบ่งบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน/กลุ่มผู้ใช้น้ำเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ดังนั้นการได้ลงพื้นที่และได้เห็นสภาพปัญหาที่แท้จริง ทำให้ได้เห็นข้อมูลในเชิงลึกที่จะสามารถพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยได้ ขณะเดียวกันการได้นำเสนอกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับชุมชน ได้รับรู้และได้เห็นพื้นที่อื่น ๆ ที่ได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ทำให้เห็นชุมชนมีความสนใจและตื่นตัวที่จะถูกขึ้นมาแก้ไขปัญหามาของตัวเองด้วยตัวของชุมชนเอง เพราะตระหนักถึงปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ โดยเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคนในชุมชนรู้ดีที่สุดว่าเกิดจากอะไร และต้องร่วมกันแก้ไขอย่างไร และเมื่อได้เห็นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเห็นตรงกันว่าน่าจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขของชุมชนได้

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากในฐานะคนหนุนงานวิจัย ที่ต้องการให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหามาของตัวเองด้วยตัวของชุมชนเอง โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งในระดับชุมชน เครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การได้ลงพื้นที่จึงมีความสำคัญและถือเป็นก้าวแรกที่จะทำงานร่วมกับชุมชนในอนาคต

2. นักวิจัย / ทีมวิจัยชาวบ้าน

- ได้เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในส่วนของเนื้อหา กระบวนการ และพื้นที่รูปธรรมที่ได้ได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

- มีโอกาสได้ทำงานร่วมกับหลายหน่วยงานที่เข้ามาช่วยกันแก้ไขปัญหามาของตัวเองด้วยตัวเอง ซึ่งจะ เป็นสิ่งที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกันทั้งในส่วนของกลุ่มชาวบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำลุ่มน้ำแม่จรม

- ชุมชนสามารถที่จะถูกขึ้นมาจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตัวของคนในชุมชนเอง โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วม

สิ่งที่ได้จากการพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่

ที่เลี้ยงงานโครงการ

1. ก่อนที่จะไปเปิดเวทีพัฒนาโครงการวิจัยในชุมชนนั้น พี่เลี้ยงต้องมีการเตรียมความพร้อม ทั้งการประชุมหารือกับโครงการชลประทานน่าน เจ้าหน้าที่ ปส.ชป.(นักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น)เพื่อทำความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และความรู้ด้านชลประทานท้องถิ่น เบื้องต้น ตลอดจนการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ / ชุมชน ที่จะลงไปพัฒนาในเบื้องต้น กำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงาน บทบาทหน้าที่ การประสานงาน ตลอดจนเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและยังบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

2. การเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาการเกษตร รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน ย่อมทำให้การทำงานในพื้นที่/ชุมชน เป็นไปได้ด้วยดี และสร้างการมีส่วนร่วมได้มาก รวมถึงการที่เราต้องรู้ว่าจะต้องไปจัดเวทีในช่วงเวลาใด เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการทำงานของคนในชุมชน ซึ่งโดยในแต่ละพื้นที่ก็มีวัฒนธรรมประเพณี วิธีการผลิตที่แตกต่างกัน ซึ่งหากเรามีความเข้าใจบริบทชุมชนของแต่ละพื้นที่ก็จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีและไม่สร้างความลำบากใจทั้งสองฝ่าย

3. กระบวนการหนุนเสริมในระยะแรก เป็นช่วงของการพัฒนาให้เกิดโครงการวิจัยของชุมชน บทบาทที่เลี้ยงในระยะนี้ จึงเป็นช่วงสำคัญในการขับเคลื่อนทางความคิด การวิเคราะห์ การเล็งโจทย์จากปัญหาที่หลากหลายให้เกิดเป็นโจทย์คำถามที่ต้องการรู้ร่วมกัน และนำไปสู่การออกแบบการวิจัย จนสามารถพัฒนาเป็นข้อเสนอโครงการวิจัยของชุมชน ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พี่เลี้ยงควรพัฒนาทักษะการวิเคราะห์และเติมเต็มความรู้ข้อมูลทางด้านงานชลประทาน สถานการณ์ทางสังคม กรอบการคิดวิเคราะห์เชิงประเด็น ตลอดจนการจัดกระบวนการวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน คนทำงานในฐานะพี่เลี้ยงฯ จึงจำเป็นต้องเพิ่มมุมมอง แนวคิด กรอบการวิเคราะห์ ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานและชุมชน เพื่อนำไปสู่โครงการวิจัยที่สามารถแก้ไขปัญหในระดับท้องถิ่นและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกระแสการพัฒนาที่เข้ามาจากภายนอกได้

4. กระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยในพื้นที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่พี่เลี้ยงต้องทำความเข้าใจในเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้แม่นยำและถูกต้อง เพื่อจะได้สื่อสารกับชาวบ้านได้ถูกต้องและควรอธิบายให้ครอบคลุมทุกประเด็น โดยเฉพาะในส่วนของการดำเนินงาน งบประมาณ ขอบเขตระยะเวลาและเงื่อนไขอื่น ๆ เพื่อที่จะเป็นการลดปัญหาความไม่เข้าใจที่อาจเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาของการดำเนินงาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการทำงานในอนาคตได้ นอกจากนั้นการใช้เครื่องมือ เช่น วัสดุทัศนังงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ที่มีประเด็นคล้ายกัน จะช่วยให้การสร้างความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เพราะการสื่อสารด้วยคำพูดเพียงอย่างเดียวบางครั้งชาวบ้านอาจไม่เข้าใจ หากแต่ได้เห็นวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมจะทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

5. กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งหากเป็นกรณีที่เป็นกลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่ไม่มีความเข้าใจในเรื่องของงานวิจัยและไม่มีผู้มีความรู้งานวิจัยในชุมชน

หรือไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอธิบายในเรื่องของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เข้าใจเป็นอันดับแรกและค่อยเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ทั้งในส่วนของที่เลี้ยงและทีมวิจัย ซึ่งถึงแม้ว่าจะต้องใช้เวลานาน แต่จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างคนไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้เพื่อจะทำให้งานดำเนินต่อไป ไม่กระจุกอยู่ที่คนใดคนหนึ่ง แต่ทุกคนในทีมต้องรู้เหมือน ๆ กัน และเป็นการเสริมสร้างกระบวนการคิด กระบวนการตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นจริงไปด้วย ทั้งนี้ที่เลี้ยงฯ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้าใจให้กับทีมวิจัยให้มากที่สุด

6. ที่เลี้ยงนักวิจัยในพื้นที่ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ว่าทิศทางการพัฒนาในพื้นที่ไปทิศทางใดและการมองภาพรวมของสถานการณ์ปัญหาในฐานะคนนอก ว่าแนวโน้มของปัญหาจะไปทิศทางใด เพื่อให้การดำเนินงานโครงการวิจัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันและช่วยหนุนเสริมท้องถิ่นและสังคมและสามารถเชื่อมโยงโครงการวิจัยไปสู่แนวโน้มนโยบายของท้องถิ่นได้ รวมถึงการเชื่อมประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ได้

นอกจากนั้นต้องอาศัยการคิดเชิงระบบ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม หรือสิ่งที่เราเห็นด้วยตาเปล่า ซึ่งมันเป็นผลมาจากสิ่งที่เรามองไม่เห็นและมันมีความซับซ้อน แต่ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มื่อเราเห็นปรากฏการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้น เรามักจะเห็นเฉพาะส่วนที่โผล่พ้นจากน้ำ อย่างเช่น พฤติกรรมการไหลของน้ำ แต่การคิดเชิงระบบบอกเราว่า อย่ามองเพียงส่วนที่มันโผล่ขึ้นมา ต้องมองลึกลงไปถึงข้างล่างให้ได้ มองผ่านลงไปให้เห็นถึงแบบแผนพฤติกรรม โครงสร้างและแบบจำลองทางความคิด เพราะการจะแก้หรือจัดการกับปัญหานั้นต้องลงลึกไปถึงชั้นโครงสร้างซึ่งจะอยู่แค่ชั้นของปรากฏการณ์ไม่ได้ เพราะสิ่งที่เราเห็น จริง ๆ แล้วอาจเป็นอีกอย่างหนึ่งก็จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ผิดจุด

นักวิจัย / ทีมวิจัย

1. ได้รู้ข้อมูลบริบทชุมชน ทิศทางสังคมในด้านต่าง ๆ รวมถึงสถานการณ์ปัญหาและแนวโน้มของปัญหาที่จะเกิดขึ้น หากไม่มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าวได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่จากกระบวนการวิจัย ทั้งในด้านกระบวนการสร้างคน ให้เป็นคนช่างคิด ช่างสังเกต รวมถึงการสร้างความรู้ ผ่านผลการวิจัยและสามารถจัดการปัญหาของชุมชนและของตนเองได้ และยังสามารถนำเสนอสิ่งที่ตนเองค้นพบจากงานวิจัยให้กับบุคคลภายนอกได้อย่างมีความมั่นใจและเรียนรู้เท่าทันกับสังคมภายนอกได้ เนื่องจากทีมวิจัยจะต้องมีบทบาทเป็นผู้จัดการกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อกระตุ้นเสริมสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน

2. ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานเป็นทีมในการแก้ไขปัญหามาของชุมชน บนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นจริงและสามารถเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ได้

3. ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และแลกเปลี่ยนพูดคุยกับทีมวิจัยต่างพื้นที่ หรือปราชญ์ผู้รู้ในประเด็นปัญหาที่ประสบอยู่ โดยผ่านเวทีเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่านและต่างจังหวัด รวมถึงการศึกษาดูงานในด้านต่าง ๆ

4. การพัฒนาจิตวิทยวิจัยในแต่ละครั้ง ทีมวิจัยได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งบางครั้ง ในช่วงเวลาปกติ ชาวบ้านก็จะไม่ค่อยมีเวลามานั่งพูดคุยกันในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแบบลงลึกในรายละเอียด แต่การได้มาเป็นทีมวิจัย และเรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ร่วมกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุมีผลมากขึ้น และตัดสินใจปัญหาร่วมกัน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกคน

สิ่งที่ได้จากการประชุมทำความเข้าใจคณะทำงาน

1. ที่เลี้ยงโครงการ

1. ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงาน ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ดีเพราะการแก้ไขปัญหาของชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยกลุ่มใดกลุ่ม หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือและการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงาน รวมถึงหลักคิดและหลักปฏิบัติการทำงานของแต่ละหน่วยงานที่มีความแตกต่างกันและจะสามารถลดความแตกต่างในการทำงานได้อย่างไร

2. ได้เรียนรู้แนวทางการดำเนินงานชลประทานเบื้องต้น ซึ่งถือเป็นประโยชน์อย่างมากในการที่จะต้องทำงานร่วมกันและสามารถความรู้ในด้านนี้ให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำอื่น ๆ ได้อีกทางหนึ่ง

2. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านและเจ้าหน้าที่ ปช.ชล

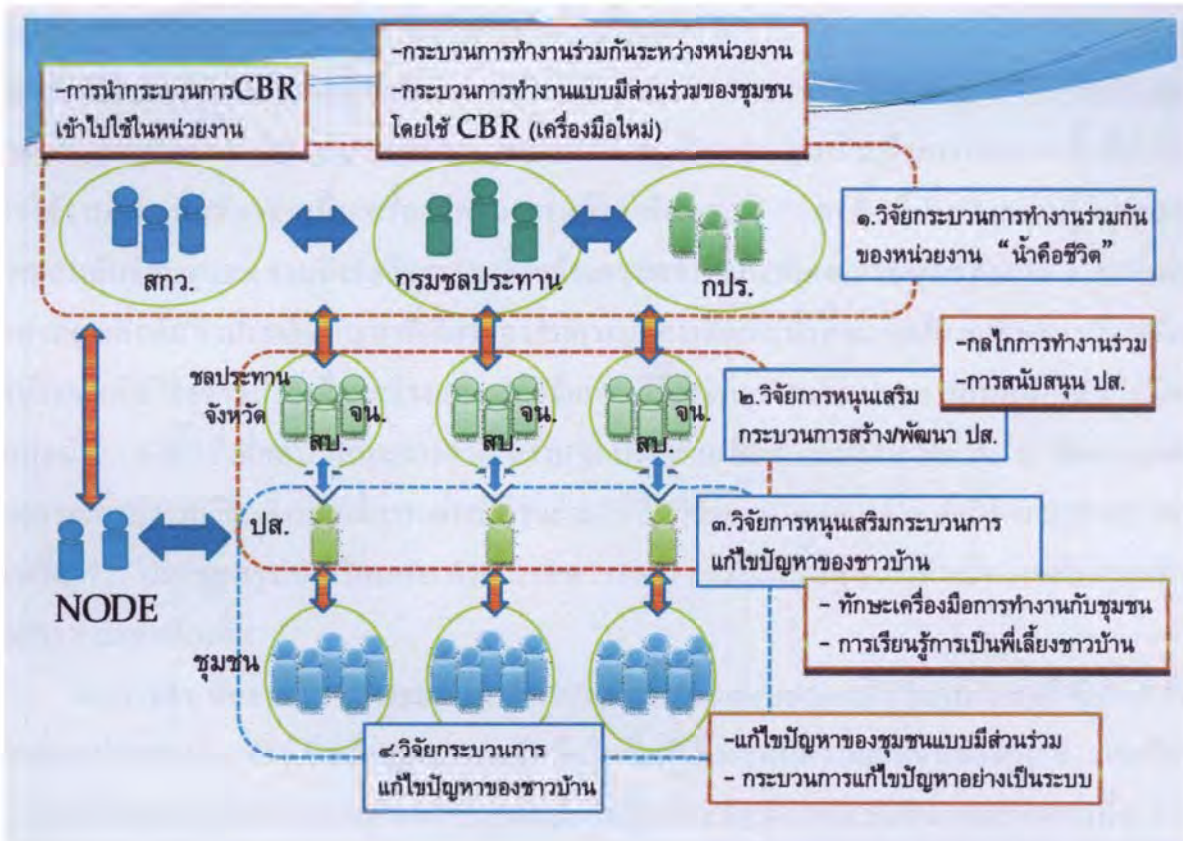
1. ได้เรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนวิธีการกระบวนการทำงานวิจัย
2. ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น
3. ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะการทำงานในด้านภาคสังคม

3. ทีมวิจัย/กลุ่มผู้ใช้น้ำ

1. ได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในอดีตจะเป็นการทำงานเพียงด้านการให้ข้อมูล แต่ปัจจุบันชุมชนต้องเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย

บทบาทของพี่เลี้ยงกับการทำงานร่วมกับหน่วยงาน

ในฐานะพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน จึงได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมดำเนินงานด้วย โดยบทบาทการทำงานจะเน้นในเรื่องของการสนับสนุนให้เกิดงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นให้เกิดขึ้นในพื้นที่น่าร่อง โดยมีกระบวนการทำงานร่วมกัน ดังภาพประกอบ

กระบวนการทำงานร่วมกับหน่วยงาน

1. ระดับเหนือโครงการ

เป็นกระบวนการทำงานในด้านนโยบายในการทำงาน ยุทธศาสตร์และวิธีการดำเนินงาน ทั้งนี้บทบาทของพี่เลี้ยงฯ จึงเป็นการเข้าร่วมประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน สำนักงาน กปร. และผู้ประสานงาน สกว. ฝ่าวยวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อกำหนดแผนการดำเนินงานร่วมกัน ตลอดจนการติดตามสนับสนุน รวมถึงการพัฒนาศักยภาพคนทำงาน ทั้งในส่วนของผู้พี่เลี้ยงฯ เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานและนักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น (ปส.ชป.) เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2. ระดับโครงการ

กระบวนการทำงานโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น เป็นการดำเนินงานภายใต้วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ สนับสนุนให้นักประสานงานชุมชนชลประทานเพื่อท้องถิ่น (ปส.ชล.) และเจ้าหน้าที่ชลประทานในพื้นที่ จังหวัดน่าน เกิดการเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและพัฒนาเงื่อนไขที่เอื้อต่อการพัฒนา โครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน รอง จำนวน 1 แห่งและสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง รูปแบบการสนับสนุนงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน และองค์ความรู้ในการทำงานร่วมกับ หน่วยงานกรมชลประทานและสำนักงาน กปร. โดยแนวทางการดำเนินงาน เริ่มจาก 1. จัดประชุมเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกับโครงการชลประทานจังหวัดน่าน รวมถึงการคัดเลือกพื้นที่นาร่องในการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไข/พัฒนา 2. ลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมถึงจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3. ลงพื้นที่และจัดประชุมเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำที่ชุมชนต้องการพัฒนาโจทย์วิจัย 4. จัดประชุมทีมวิจัยชาวบ้านเพื่อยกร่างและปรับข้อเสนอโครงการงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นให้มีความสมบูรณ์ 5. ลงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 6. จัดอบรมพัฒนาศักยภาพการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมให้ทีมวิจัยชาวบ้านและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน จังหวัด 7. ประชุมสรุปบทเรียนการทำงานระหว่างทาง และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานกับคณะทำงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น

ผลการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ ซึ่งการทำงานร่วมกับหน่วยงานดังกล่าว ถือเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในพื้นที่ ซึ่งระดับความเข้มข้นของการทำงานเทียบกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดำเนินงานร่วมกับชุมชน ถือว่าอยู่ในระดับเดียวกัน สิ่งที่น่าสนใจกว่านั้น คือ การได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้รวดเร็ว เนื่องจากการดำเนินงานของหน่วยงานเป็นภาระหน้าที่เดิมของหน่วยงานอยู่แล้ว เพียงแต่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถที่จะกำหนดทิศทางการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของตนเองได้ด้วยตนเอง และนำผลจากการศึกษาวิจัยมาเป็นข้อมูลเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางการแก้ไข ส่วนในเรื่องเนื้อหาของงานวิจัย โครงการวิจัยใช้รูปแบบเดียวกับการหนุนเสริม โครงการวิจัยที่ทำกับชาวบ้าน เพราะกลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มเดียวกันคือชุมชน ตัวชาวบ้าน เป็นผู้ดำเนินงานเองทั้งหมด เพียงแต่ที่เลี้ยวและเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานน่านเป็นผู้คอยให้การหนุนเสริม โดยมีนักประสานงานชุมชน(ปส.ชล.)เข้าร่วมกิจกรรมในฐานะเป็นที่เลี้ยวโครงการอีกชั้นหนึ่ง

ในส่วนของการจัดสมดุลการทำงานระหว่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับงานชลประทานเพื่อท้องถิ่น มีความสมดุลกันเพราะงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นถือเป็นภารกิจหลักของที่เลี้ยว ดังนั้นการดำเนินงานจึงมีการจัดสรรเวลาในการทำงานให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานของที่เลี้ยวและไม่ส่งผลกระทบต่อการทำงานในภาพรวม นอกจากนั้นยังถือเป็นสิ่งที่ดีที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับหน่วยงานในพื้นที่ที่ยอมรับว่าการดำเนินงานตามกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่

กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี รวมถึงสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ตรงกับความต้องการของชุมชนและตรงต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และยังเป็นการสร้างความเชื่อมั่นระหว่างกันอีกทางหนึ่ง

ดังนั้น การขับเคลื่อนงานกับหน่วยงานในพื้นที่ถือเป็นสิ่งที่ดีและสามารถสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันในอนาคตได้เพราะการดำเนินงานโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น สามารถสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นทั้งในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ในด้านการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน หากเปรียบเทียบกับการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ทำงานร่วมกับชาวบ้านกับการทำงานร่วมกับหน่วยงานโครงการชลประทาน ถือว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้านเพียงแต่เป็นการเพิ่มบทบาทการทำงานร่วมกับหน่วยงานเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สามารถนำเอางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปขยายผลสู่หน่วยงานในพื้นที่ได้รวมถึงเกิดการบูรณาการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้านได้

กระบวนการทำงานที่เลี้ยงได้ยึดหลักของขั้นตอนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นหลัก และได้เพิ่มเติมในส่วนของเนื้อหาด้งานชลประทาน ซึ่งถือเป็นเรื่องใหม่ที่พี่เลี้ยงต้องเรียนรู้ระบบงานชลประทาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการทำงานด้านโครงสร้างอาคารชลประทานเป็นหลัก ส่วนในการทำงานด้านภาคประชาสังคมยังมีน้อย ดังนั้นในการทำงานในช่วงแรก จำเป็นที่แต่ละฝ่ายต้องมีการปรับตัวและปรับทัศนคติในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้การทำงานสามารถไปด้วยกันได้ ซึ่งทางโครงการชลประทานเองก็ยอมรับว่า การทำงานภาคสังคมยังถือเป็นจุดอ่อนและต้องปรับปรุงอยู่มาก กระบวนการทำงานร่วมกับชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นการทำงานด้านโครงสร้าง งานซ่อมบำรุง เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานกับชุมชนมีน้อยและขณะเดียวกันการเก็บรวบรวมข้อมูลยังไม่ลงลึกในรายละเอียดของปัญหา ส่วนใหญ่เป็นการจัดอบรมให้ความรู้ตามแผนงานที่วางไว้ ไม่ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนและสถานการณ์ปัญหาในเชิงลึก ทำให้การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดหรือตรงกับความต้องการของชาวบ้านได้

ขณะเดียวกัน การที่โครงการชลประทานและฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงาน กปร. ได้มีการทำงานร่วมกัน ทำให้การแก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน ตรงกับสถานการณ์ปัญหาและเกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้มีการจัดเวทีประชาคม เพื่อสืบค้นปัญหาอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน โดยมีชาวบ้านเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สังเคราะห์และนำเสนอต่อหน่วยงาน ซึ่งผลการดำเนินงานดังกล่าวสามารถที่จะลดช่องว่างการทำงานระหว่างชาวบ้านและหน่วยงานได้

สรุปภาพรวมของการดำเนินงานโครงการ เติมน้ำ เติมชีวิต และโครงการวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่น

1. ความคาดหวังต่อโครงการ

● เจ้าหน้าที่โครงการชลประทาน

ก่อนเริ่มโครงการ

1. รู้สึกเฉย ๆ เพราะคุ้นเคยกับการทำงานแบบเดิม ๆ ทั้งในด้านนโยบายและความต่อเนื่องของโครงการ เพราะเชื่อว่าสุดท้ายก็ทำงานแบบจบ ๆ กันไป
2. ไม่รู้จักสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ว่ามาทำอะไร แต่เข้าใจการทำงานของสำนักงาน กปร.มากกว่า เพราะเคยร่วมงานกันมาโดยตลอด
3. โครงการที่จะสร้างความยั่งยืนให้กับเจ้าหน้าที่หรือชาวบ้าน หรือไม่

หลังจบโครงการ

1. ได้ข้อมูลที่เป็นจริงจากชุมชน โดยผ่านการทำงานของ ปส.ชป.
2. ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการชลประทานกับชาวบ้าน / กลุ่มชาวบ้านดีขึ้นอย่างมาก
3. คนในชุมชน / กลุ่มผู้ใช้น้ำเข้าใจในการบริหารจัดการน้ำของโครงการชลประทานมากขึ้น ซึ่งเปรียบเทียบได้จากกลุ่มผู้ใช้น้ำในอ่างปกติกับอ่างที่ใช้งานวิจัยนำร่อง
4. กลุ่มผู้ใช้น้ำเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การเสนอโครงการ ร่วมลงมือแก้ไขปัญหาร่วมกัน และรับผลประโยชน์ร่วมกัน
5. เจ้าหน้าที่ชลประทานและ ปส.ชป. มีความถี่ในการลงพื้นที่เพิ่มมากขึ้น (เกาะติดพื้นที่)
6. เข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น หลังจากที่ได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน
7. ชุมชนมีพัฒนาการที่ดีขึ้น เช่น ระดับความร่วมมือ ชุมชนเรียกหน่วยงานเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การติดต่อประสานงานกับชุมชนง่ายขึ้น รวมถึงความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

2. ทีมวิจัยชาวบ้าน

● ความคาดหวังต่อโครงการ

ก่อนเริ่มโครงการ

1. ไม่ได้คาดหวังอะไร เพราะเชื่อว่าจะไม่ได้รับประโยชน์อะไร
2. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานไม่ได้ลงพื้นที่มานาน ทำให้ชาวบ้านไม่แน่ใจว่าจะมาช่วยจริงหรือไม่
3. ไม่รู้จัก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และกระบวนการวิจัย

4. เข้าใจว่าไม่มีงบประมาณสนับสนุนในสิ่งที่ชาวบ้านต้องการ เช่น การซ่อมอาคารชลประทาน หรือระบบเหมืองฝาย

หลังจบโครงการ

1. เจ้าหน้าที่โครงการชลประทานลงพื้นที่บ่อยขึ้น
2. มีงบประมาณสนับสนุน ได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น การซ่อมแซมบำรุงรักษาเหมืองฝาย
3. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งในระดับกลุ่มผู้ใช้น้ำ / ชุมชน และระดับลุ่มน้ำ
4. ได้เรียนรู้ตัวและรู้จักชุมชน ตลอดจนสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น ผ่านกระบวนการวิจัย
5. เจ้าหน้าที่รับฟังข้อเสนอของชุมชน และกลุ่มผู้ใช้น้ำ
6. อยากให้มีการต่อยอดหรือสานต่อโครงการนี้ เพราะเห็นว่ามีประโยชน์กับชุมชน

ผลมาจาก

1. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและ ปส.ชป.

- การชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชน
- สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งในระดับการจัดเวทีพูดคุย การลงพื้นที่และลงมือปฏิบัติร่วมกัน
- ความต่อเนื่องในการลงพื้นที่และงบประมาณที่สนับสนุน
- เป็นสื่อกลางในการประสานความร่วมมือทั้ง 2 ฝ่าย

2. สิ่งที่ได้เรียนรู้

2.1 นักประสานงานชุมชนชลประทานท้องถิ่น

- การนำเอาความรู้และกระบวนการวิจัยตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆ มาปรับใช้ในการทำงานในภาคปฏิบัติได้
- ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกับชาวบ้าน และรูปแบบการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและลึก
- ได้ลงมือทดลองปฏิบัติ เช่น การสร้างความผูกพัน ความเป็นกันเองระหว่าง ปส.ชป.กับชาวบ้าน สามารถสร้างการเรียนรู้ร่วมกันได้รวมถึงระดับความร่วมมือที่มีมากขึ้น
- การเรียนรู้การทำงานร่วมกัน โดยนำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมมาผสมผสานกับองค์ความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่และนำมาปรับใช้ในพื้นที่หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำ

- ได้รับความไว้วางใจจากหัวหน้า ในเรื่องของการตัดสินใจบางอย่าง ซึ่งเป็นมีส่วนช่วยให้การทำงานร่วมกับชุมชนดีขึ้น เช่น การประสานงานกับชุมชน เป็นต้น
- ได้รับอิสระในการทำงานจากหัวหน้า เช่น การนำแนวความคิดในเรื่องของการจัดกระบวนการทำงานของตนเอง หรือช่วงระยะเวลาและความถี่ในการลงพื้นที่

2.2 ทีมวิจัยชาวบ้าน

- ได้เรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- กระบวนการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงาน
- เรียนรู้บริบทชุมชน ทูทางสังคมและสถานการณ์ปัญหา
- เรียนรู้การใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการวิเคราะห์พื้นที่

3. ผลของการดำเนินงาน

- การบริหารจัดการน้ำ / อาคารชลประทานดีขึ้น สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำสามารถพูดคุยกันได้ ไม่จำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่เพียงฝ่ายเดียวเหมือนเช่นในอดีต
- สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำให้ความร่วมมือ การฝ่าฝืนกฎระเบียบน้อยลง
- ปริมาณน้ำเพียงพอต่อการทำการเกษตร เนื่องจากสมาชิกเห็นรูปธรรมของการดำเนินงาน เพราะปัจจุบันปริมาณน้ำมีเยอะเกินไป ต้องปล่อยทิ้งลงลำน้ำแม่จรม นอกจากนั้นยังมีการขยายพื้นที่การเกษตร เช่นนาที่เกยร้างกลับนำมาใช้ในการเพาะปลูกอีกครั้ง
- สมาชิกยินดีจ่ายค่าบำรุงรักษา จากที่เคยเก็บเงินไร่ละ 4 บาทต่อปี เปลี่ยนเป็นไร่ละ 40 บาทต่อปี
- คณะกรรมการฝ่ายหมอมือง จากเดิมกำหนดให้หมู่บ้านละ 1 คน ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านละ 3 คน เนื่องจากทุกคนอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
- จำนวนสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำเพิ่มขึ้น ซึ่งจากเดิมมีสมาชิกจำนวน 130 ครัวเรือน เพิ่มเป็น 180 ครัวเรือน
- มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามให้กลับมารับใช้ชุมชนอีกครั้ง เช่น การเลี้ยงผีฝ่าย ผิดินน้ำ การสืบชะตาแม่น้ำ เป็นต้น

- สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายหมอเมืองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันบริจาคเงินและสิ่งของ ในการสร้างศาลาเอนกประสงค์ไว้บริเวณฝายหมอเมือง พร้อมกับสร้างศาลพระภูมิเจ้าที่ไว้บริเวณฝาย
- เกิดเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำระดับลุ่มน้ำแม่จรม
- มีการประสานการทำงานร่วมกันในระดับเครือข่ายลุ่มน้ำ
- ได้ถามสารทุกข์สุกดิบ และร่วมเรียนรู้ซึ่งกันและกันมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น

4. จุดเด่นของงานวิจัยชลประทานเพื่อท้องถิ่น ผ่านมุมมองของชาวบ้าน

- การสร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน
- ค้นหาปัญหาความทุกข์ความยากของชุมชน
- เอาใจคนก่อน ค่อยเอาร่างกายเขามาร่วมกิจกรรม
- สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม
- มีการจดบันทึกข้อมูล ทั้งในด้านงานวิจัยและงานพัฒนา
- ได้มีโอกาสได้เรียนรู้การทำงาน ทั้งในส่วนของชุมชนและพื้นที่อื่น ๆ
- มีโอกาสได้บอกต่อเรื่องราวดี ๆ ของชุมชน ให้คนอื่นได้รับรู้

5. สิ่งที่ต้องการพัฒนาและต่อยอด

- โครงสร้างอาคารชลประทาน ชุมชนจะร่วมมือกันในการบำรุงรักษาและซ่อมแซม ไม่ให้ชำรุดเสียหายเหมือนเช่นในอดีต
- การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น
- สร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ใช้น้ำระดับลุ่มน้ำแม่จรมให้มีความเข้มแข็ง
- นำแนวทางผลการศึกษาไปทดลองปฏิบัติจริงในงานวิจัยในระยะที่ 2
- การบริหารจัดการน้ำที่ดีในปัจจุบันนี้ จะพัฒนาและต่อยอดไปเรื่อย ๆ และจะสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มผู้ใช้น้ำให้ดีกว่าเดิม ถึงแม้ว่าในอนาคตจะไม่มีเจ้าหน้าที่ลงมาในพื้นที่บ่อยเหมือนช่วงดำเนินการโครงการวิจัย

การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและงานชลประทานเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน

การขับเคลื่อนงานในพื้นที่จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานที่หลากหลายลงไปทำงานในพื้นที่ (เช่น โครงการปิดทองหลังพระ, โครงการของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, มจร., โครงการหลวง สำนักงาน กปร.) ซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่นถือเป็นความร่วมมือระหว่าง 3 หน่วยงาน คือ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กรม

ชลประทาน และสำนักงาน กปร. ที่ได้เข้ามาขับเคลื่อนงานในพื้นที่จังหวัดน่านในการแก้ไขปัญหาในเรื่องการบริหารจัดการน้ำของชุมชน โดยมีพื้นที่นำร่องจำนวน 9 โครงการ ครอบคลุมหลายอำเภอของจังหวัดน่าน โดยมีพื้นที่ฝายหมอเมืองเป็นพื้นที่นำร่องในการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ผลการดำเนินงานของโครงการในระยะเวลาที่ผ่านมาสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้และสามารถขยายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ได้ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงานทั้งในระดับพื้นที่และจังหวัดโดยเฉพาะโครงการชลประทานน่าน ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ดีที่สามารถบูรณาการทำงานร่วมกับหน่วยงานได้ ผลพวงในเรื่องดังกล่าวสามารถที่จะได้มีการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้ เพราะกระแสการตอบรับจากหน่วยงานและชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่านได้มีการยกระดับจากที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “พอเพียงเคียงธรรมนำวิถีน่าน” ซึ่งถือเป็นสิ่งที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของจังหวัดน่านขยายตัวได้เร็วขึ้น เนื่องจากมีหลายภาคส่วนได้เข้ามาร่วมกันทำงานทั้งในระดับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการและฝ่ายที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและทำงานภาคสังคมมาโดยตลอด ทำให้เกิดมีเครือข่ายการทำงานของจังหวัดน่านกว้างมากขึ้น ผนวกกับการมีแนวคิดที่ต้องการให้คนเมืองน่านได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำและกระบวนการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาของเมืองน่านร่วมกัน จนหลายๆแนวคิดสามารถผลักดันเป็นนโยบายสาธารณะของจังหวัดน่านได้

การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน มียุทธศาสตร์การทำงานที่มุ่งเน้นในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานนิเวศวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน ซึ่งการบริหารจัดการน้ำถือเป็นหนึ่งประเด็นที่กำลังมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการวังปลา(แหล่งอาหารชุมชน) การจัดการทรัพยากร ซึ่งในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีทั้งในส่วนของหน่วยงาน สถาบันการศึกษา สถาบันสงฆ์ และชุมชนที่นำไปสู่การเชื่อมประสานการทำงานร่วมกัน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วจะช่วยให้การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสนับสนุนให้การแก้ไขปัญหาของชุมชนบรรลุเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและทีมกลไกกลาง ควรมีการลงพื้นที่วิจัย ทั้งในช่วงของการพัฒนาโจทย์วิจัย และการติดตามหนุนเสริม เพราะจะได้เห็นสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้การพิจารณาโครงการ มีความรวดเร็วและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาและถือเป็นการสร้างกำลังใจให้กับทีมวิจัยชาวบ้านและยังสามารถเสริมสร้างศักยภาพของทีมวิจัยได้ดียิ่งขึ้น

2. การทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ โดยเฉพาะกรณี การทำ MOU ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงการสร้างความชัดเจนในส่วนของการดำเนินกิจกรรม เพราะช่วงแรกของการทำงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งมีความไม่เข้าใจในเนื้อหาการทำงาน โดยหน่วยงานคิดว่า เป็นภาระหน้าที่ของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ต้องทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งความเป็นจริงเป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่าง 3 หน่วยงาน

3. การทำงานในพื้นที่ควรมีเวลามากพอที่จะอยู่ในชุมชนและควรมีการทำงานเป็นทีม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้

4. กระบวนการทำงานต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของชุมชน และต้องเข้าใจบริบทของชุมชน ทั้งในด้านวิถีชีวิต วิธีการผลิต ปฏิทินกิจกรรมทางเกษตรและวัฒนธรรมประเพณี ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจะไม่ต้องเสียเวลาทั้งในส่วนของผู้เลี้ยงและทีมวิจัย ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานร่วมกับชุมชนเป็นไปด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์

5. สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความมั่นคงทางอาหารและการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ภาคผนวก

ประมวลภาพกิจกรรมการดำเนินงานโครงการสนับสนุนโครงการชลประทานเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน

รูป 1-2 ฝ่ายหมอเมือง

รูป 3-4 เปิดตัวโครงการวิจัยฝ่ายหมอเมือง

รูป 5-6 ดำรงข้อมูลบริบทชุมชน

รูป 7-8 สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่

เวทีศึกษาสถานการณ์ปัญหาการบริหารจัดการน้ำ

กิจกรรมการพัฒนาชุดออกดำเหมือง

รื้อฟื้นพิธีกรรมเลี้ยงผีฟ้าย

ทีมวิจัยและปส.ขป.เข้าร่วมฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพ

เวทีคืนข้อมูลผลการวิจัย